Vypracovali:
Eva Belláková, Anna Gondová, Petra Pleváková, Lýdia Kubeková, Peter Škulavík, Martina Dobrotková

Kategorizácia pamiatkového fondu

Financované Európskou úniou
NextGenerationEU

PLÁN OBNOVY

MINISTERSTVO KULTÚRY SLOVENSKEJ REPUBLIKY

PAMIATKOVÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY

OBSAH

1. ÚVOD 4

2. OBJEKTY 6

2.1. PAMÄTIHODNOSTI 6
2.2. NÁRODNÉ KULTÚRNE PAMIATKY 7

3. ÚZEMIA 13

3.1. OBJEKTY V PAMIATKOVÝCH REZERVÁCIÁCH 13
3.2. OBJEKTY V PAMIATKOVÝCH ZÓNACH 13
3.3. OBJEKTY V OCHRANNÝCH PÁSMACH 20
3.4. PAMIATKY V ZOZNAME SVETOVÉHO KULTÚRNEHO A PRÍRODNÉHO DEDIČSTVA UNESCO 20
3.5. EURÓPSKE KULTÚRNE DEDIČSTVO 22

4. NAVRHOVANÝ ZOZNAM NAJVÝZNAMNEJŠÍCH NKP 24

4.1. ÚVOD 24
4.2. HISTORICKÉ SÚVISLOSTI 24
4.3. LEGISLATÍVNE VÝCHODISKÁ 29
4.4. KRITÉRIÁ PRE VÝBER VECÍ NA VYHLÁSENIE ZA NEHNUTEĽNÉ NKP 30
4.5. DRUHOVÉ ROZDELENIE PAMIATOK 30
4.6. TYPOVÉ ČLENENIE NKP 36
4.7. KRITÉRIÁ PRE VYTVORENIE ZOZNAMU NAJVÝZNAMNEJŠÍCH NKP 37
4.8. NAVRHOVANÝ PROCES TVORBY ZOZNAMU NAJVÝZNAMNEJŠÍCH NKP NA SLOVENSKU 39
4.9. ZÁVER 40

5. VADEMECUM: VLASTNÍKA KULTÚRNEJ PAMIATKY, VLASTNÍKA NEHNUTEĽNOSTI V PAMIATKOVOM ÚZEMÍ A OCHRANNOM PÁSME, VLASTNÍKA A SPRÁVCU HNUTEĽNOSTÍ V SAKRÁLNOM OBJEKTE. 41

6. ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV 42

7. ZDROJE OBRAZOVEJ A FOTOGRAFICKEJ PRÍLOHY 43

8. ZOZNAM PRÍLOH 44

PRÍLOHA Č. 1 – KRITÉRIÁ PRE POSUDZOVANIE PAMIATKOVÉHO FONDU. 45
PRÍLOHA Č. 2 – NAVRHOVANÝ ZOZNAM NAJVÝZNAMNEJŠÍCH KULTÚRNYCH PAMIATOK NA SLOVENSKU.. 48
PRÍLOHA Č. 3 – VADEMECUM.. 54

1. ÚVOD

Metodika klasifikácie pamiatkového fondu reaguje na potrebu vizuálneho sprievodu časti B. Metodiky princípov rozhodovania Pamiatkového úradu Slovenskej republiky (ďalej len „Pamiatkového úradu SR“) vo veciach stavebnotechnického /alebo reštaurátorského/ zásahu a časti C. Metodiky výpočtu navýšenia nákladov zásahu do pamiatky z dôvodu rozhodnutia Pamiatkového úradu SR. Vo vizualizáciách sú aplikované výsledky dátových analýz, ktoré sú následne interpretované vo vizualizáciách dát.

Obsahuje charakteristiku jednotlivých kategórií objektov definovaných v zákone č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov (ďalej len „pamiatkový zákon“), ktoré sú zároveň spracované vo forme dátových analýz a grafických vizualizácií.

Súčasťou predmetnej metodiky je aktualizácia príručky vlastníka národnej kultúrnej pamiatky, vlastníka nehnuteľnosti v pamiatkovom území, vlastníka nehnuteľnosti v ochrannom pásme a vlastníka a správcu hnuteľností v sakrálnom objekte, tzv. Vademecum.

Jeho úlohou je oboznámiť vlastníka s ochranou pamiatkového fondu na Slovensku, priblížiť legislatívny proces a práva a povinnosti, ktoré mu vyplývajú z ustanovení pamiatkového zákona, usmerniť kroky pri komunikácii s krajským pamiatkovým úradom a poskytnúť bližšie informácie o možnostiach financovania obnovy pamiatkového fondu. Príručka je podanou pomocnou rukou Pamiatkového úradu SR vlastníkovi (správcovi), pri jeho prvom kontakte s pamiatkovým fondom.

Vizualizácie vytvorené v tejto metodike vychádzajú z dátových podkladov a interných údajov Automatizovaného informačného systému ochrany pamiatkového fondu (ďalej len „AISOP“). Podkladom pre vytvorenie vizualizácií dát, ktoré sprevádzajú obsah metodiky, je Ústredný zoznam pamiatkového fondu (ďalej len „ÚZPF“). Tieto údaje reprezentujú nielen aktuálny stav pamiatkového fondu na Slovensku, ale sú zároveň ilustráciou jeho vývoja od jeho vzniku. Zrozumiteľnou formou sú tak odbornej i laickej verejnosti prezentované údaje, ktorými disponujú databázy Pamiatkového úradu Slovenskej republiky (ďalej len „Pamiatkový úrad SR“).

ÚZPF vznikol v roku 1987 zo štátnych zoznamov kultúrnych pamiatok a v súčasnosti ho vedie Pamiatkový úrad SR v súlade s ustanoveniami pamiatkového zákona.

Neustále sa dopĺňa o objekty, predmety či územia, ktoré sú nositeľmi pamiatkových hodnôt. V prípade zániku pamiatkových hodnôt, poškodenia alebo odcudzenia môžu byť objekty či predmety z ÚZPF vyradené.

V súčasnosti sa v ÚZPF nachádza 15 363 hnuteľných národných kultúrnych pamiatok (ďalej len HNKP“), čo predstavuje 37 911 pamiatkových predmetov (ďalej len „PP“) a 10 164 nehnuteľných národných kultúrnych pamiatok (ďalej len „NNKP“) obsiahnutých v 17 756 pamiatkových objektoch (ďalej len „PO“).[1]

Skladá sa zo štyroch registrov, pričom ťažiskom metodiky sú tie časti, ktoré sa zameriavajú na nehnuteľné kultúrne dedičstvo:

- Register NNKP pamiatok: Obsahuje 10 164 NKP zložených z 17 756 PO. Z tohto počtu je 12 098 v dobrom a vyhovujúcom stave, 707 v obnove a 4 463 v narušenom a dezolátnom stave (schéma 1).
- Register HNKP: Obsahuje 15 363 NKP zložených z 37 911 PP.
- Register pamiatkových rezervácií: Obsahuje 28 pamiatkových rezervácií, z toho 17 mestských, 10 ľudového staviteľstva a 1 technických diel.
- Register pamiatkových zón: Obsahuje 82 pamiatkových zón, z toho 51 mestských, 21 vidieckych, 4 krajinné a 6 špeciálnych.

V uvedených príslušných registroch sú tiež vyznačené NKP a pamiatkové územia, ktoré boli zapísané do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO, ako aj NKP, ktoré sú držiteľom značky Európske kultúrne dedičstvo.

V neposlednom rade je súčasťou metodiky aktualizácia zoznamu najvýznamnejších NKP. Kritériá výberu boli definované interdisciplinárnym zhodnocovaním prostredníctvom odborných sekcií a útvarov Pamiatkového úradu SR. V pôvodnom zozname sa nachádzalo 72 najvýznamnejších a najvzácnejších NKP na území Slovenskej republiky. Pamiatky na pôvodnom zozname získali štatút NKP ešte pred prijatím a vyhlásením pamiatkového zákona, ktorý zmenil systém evidencie pamiatkového fondu. Táto časť metodiky definuje aktualizáciu predmetného zoznamu s ohľadom na súčasné kritériá výberu najvýznamnejších NKP na pozadí histórie vzniku pôvodného zoznamu.

Schéma 1. Aktuálny stav zachovania pamiatkových objektov.

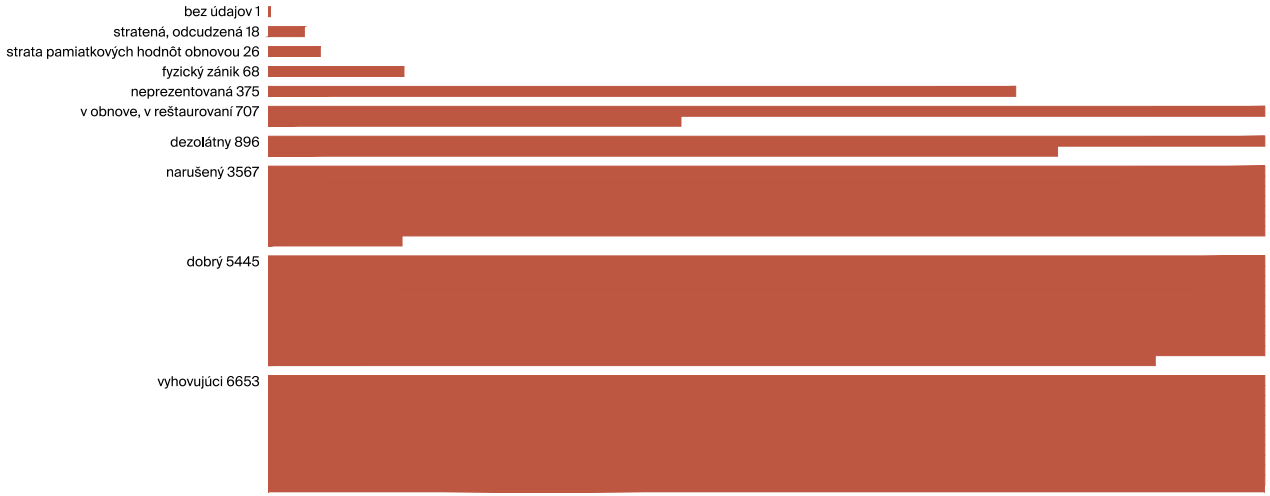

1 Údaje platné k 25. 09. 2023

2. OBJEKTY

2.1. PAMÄTIHODNOSTI

> Pamiatkový zákon umožňuje obciam vytvoriť evidenciu pamätihodností obce, do ktorej môžu zaradiť okrem hnuteľných vecí a nehnuteľných vecí aj kombinované diela prírody a človeka, historické udalosti, názvy ulíc, zemepisné a katastrálne názvy, ktoré sa viažu k histórii a osobnostiam obce.[2]

Na rozdiel od NKP ich kultúrnohistorický význam je lokálny a o ich výbere a odbornom vedení evidencie rozhoduje obec. Zoznam evidovaných pamätihodností obce predkladajú na odborné a dokumentačné účely krajským pamiatkovým úradom (ďalej len „KPÚ“), ktoré podľa § 11 pamiatkového zákona poskytujú obci metodickú a odbornú pomoc.

Evidencia pamätihodností obce je obľúbeným nástrojom obcí na prezentáciu kultúrneho dedičstva a v súčasnosti touto evidenciou už mnoho obcí disponuje. Podľa údajov získaných od jednotlivých KPÚ najviac obcí vedie zoznamy pamätihodností v Bratislavskom a Banskobystrickom kraji (schéma 2). Podkladom pre zostavenie štatistiky boli údaje, ktorými disponujú KPÚ. Údaje v Košickom a Bratislavskom kraji boli zisťované od jednotlivých obcí prostredníctvom zverejnenia na ich oficiálnych prostriedkoch komunikácie s verejnosťou.

Pamätihodnosti obce predstavujú významný aspekt lokálneho kultúrneho dedičstva, hoci z legislatívneho hľadiska majú často nižší význam v porovnaní s NKP alebo nehnuteľnosťami v pamiatkových územiach. Predstavujú cenný nástroj pri zachovaní a prezentovaní dejín príslušnej obce. Slúžia ako prostriedok na šírenie kultúrneho bohatstva regiónu a vytvárajú príležitosti na rozvoj lokálneho cestovného ruchu, čím prispievajú k ekonomickej prosperite obce a celého regiónu. Okrem toho sú pamätihodnosti obce dôležitým prvkom miestneho komunitného života, pretože poskytujú obyvateľom hmatateľný kontakt s históriou ich domova. Ich existencia tak prispieva k vytváraniu identity a spolupatričnosti v miestnej komunite.

2 Do zoznamu sa nezaraďujú NKP, na ktoré sa vzťahuje ochrana v rámci pamiatkového zákona.

Schéma 2. Podľa zistených údajov pamätihodnosti eviduje na Slovensku 143 obcí, najviac v Bratislavskom a Banskobystrickom kraji.

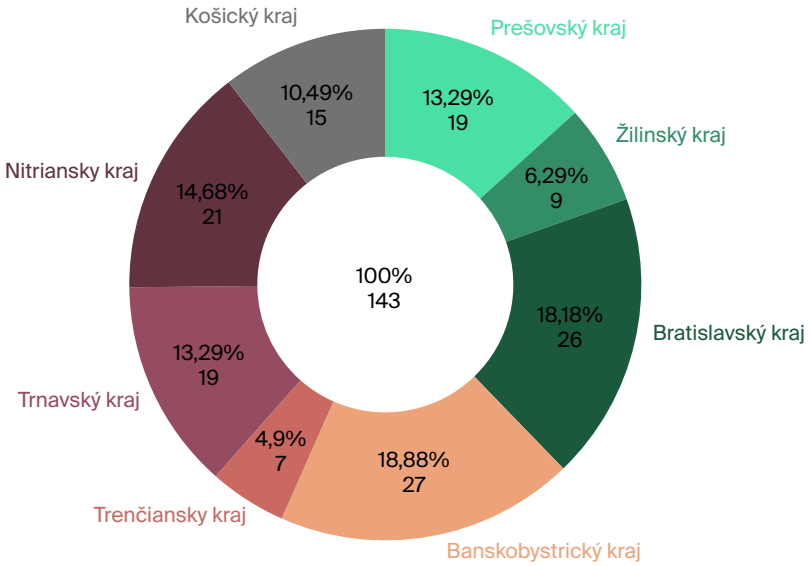

2.2. NÁRODNÉ KULTÚRNE PAMIATKY

V zmysle § 2 ods. 3 pamiatkového zákona je národná kultúrna pamiatka hnuteľná alebo nehnuteľná vec pamiatkovej hodnoty, ktorá je z dôvodu ochrany vyhlásená za národnú kultúrnu pamiatku. Každá NKP disponuje súborom pamiatkových hodnôt, ktoré reprezentujú podstatu jej pamiatkovej ochrany. Pamiatkový zákon tieto hodnoty definuje nasledovne: historické, spoločenské, krajinné, urbanistické, architektonické, vedecké, technické, výtvarné a umelecko-remeselné. Zákon, ktorý vstúpil do platnosti v roku 2002, považuje všetky NKP za rovnocenné, nie sú delené na viac či menej hodnotné.

V zmysle § 27 ods. 1 pamiatkového zákona je základná ochrana kultúrnej pamiatky súhrn činností a opatrení vykonávaných na predchádzanie ohrozeniu, poškodeniu, zničeniu alebo odcudzeniu kultúrnej pamiatky, na trvalé udržiavanie dobrého stavu vrátane prostredia NKP a na taký spôsob využívania a prezentácie, ktorý zodpovedá jej pamiatkovej hodnote a technickému stavu.

Základnú ochranu NKP vykonáva na svoje náklady jej vlastník a využíva ju v súlade s jej pamiatkovou hodnotou. Okrem ďalších povinností priznáva súčasná legislatíva vlastníkom NKP aj práva a určité výhody. V rámci grantového systému Ministerstva kultúry Slovenskej republiky (ďalej len „Ministerstvo kultúry SR“) je pre vlastníkov NKP zriadený dotačný program Obnovme si svoj dom. Informácie o možnostiach finančnej podpory, právach a povinnostiach vlastníka je možné nájsť – viac pozri v: Vademecum – príručka vlastníka NKP.

Súčasný stav NKP, ktoré sú zapísané v ÚZPF, je poznačený vývojom do roku 1989. Predovšetkým zmeny vlastníctva a sociálnej skladby obyvateľstva, presuny obyvateľstva po druhej svetovej vojne, zoštátnenie súkromných objektov a iné faktory sa negatívnym spôsobom podpísali na stave kultúrneho dedičstva na Slovensku. Noví vlastníci v mnohých prípadoch nemali k nadobudnutým historickým objektom vzťah a často ani potrebné finančné prostriedky či skúsenosti s ich údržbou. Zanedbanie základnej údržby následne viedlo k narušenému či dezolátnemu stavebnotechnickému stavu. V prípade komplexnej obnovy došlo v niektorých prípadoch k zásadnej prestavbe a modernizácii, výmene veľkého množstva pôvodných konštrukčných prvkov, a tým pádom k zániku pamiatkových hodnôt. Výrazný vplyv na súčasný stavebnotechnický stav NKP má aj fakt, že s príchodom moderného stavebníctva, unifikovanými stavebnými postupmi a novodobými stavebnými materiálmi došlo k nahrádzaniu tradičných remesiel a pôvodných technológií, ktoré boli kompatibilné s historickými materiálmi.[3]

Stavebnotechnický stav NKP nie je v súčasnosti uspokojivý, nakoľko podiel NKP v narušenom alebo dezolátnom stave je pomerne vysoký. K vyššie uvedeným dôvodom nepriaznivej situácie prispieva aj fakt, že veľké množstvo NKP je vo vlastníctve štátu, na ktoré však nie je možné čerpať finančné prostriedky na obnovu z dotačného systému Ministerstva kultúry SR.

Najúčinnejším spôsobom, ako predchádzať poškodzovaniu a úplnému zániku NKP, je systém preventívnej údržby, ktorý môže oddialiť, dokonca úplne vylúčiť finančne nákladné projekty komplexnej obnovy NKP. Ide o šetrnejší spôsob ochrany pamiatkových hodnôt, ktorý je v praxi nesmierne účinný. Cieľom je predovšetkým odstrániť drobné poškodenia, zabrániť vzniku väčších škôd a predĺžiť životnosť autentických stavebných konštrukcií a ich povrchov.

Vývoj a stav NNKP môžeme sledovať podľa nasledovných kritérií:

- stavebnotechnický stav NKP,
- vlastníctvo – vlastnícka forma,
- prírastok a úbytok NKP a PO,
- územné rozdelenie (kraje, okresy, mestá, obce a katastre),
- druhové určenie (architektúra, ľudová architektúra, archeológia, historická zeleň, technické pamiatky, pamiatky histórie a výtvarné pamiatky),
- typologické členenie (kostoly, meštianske domy, kaštiele, hrady a pod.).

2.2.1. ZOZNAM NAJVÝZNAMNEJŠÍCH NKP

Vybrané národné kultúrne pamiatky sú súborom 72 najvýznamnejších a najvzácnejších NKP na území Slovenskej republiky, ktoré boli vyhlásené za NKP pred prijatím a vyhlásením pamiatkového zákona, ktorý zmenil systém evidencie pamiatkového fondu.

NKP sa do tejto kategórie vyhlasovali formou nariadenia predsedníctva Slovenskej národnej rady a neskôr nariadením vlády Slovenskej republiky. Súčasná legislatíva považuje

3 IŽVOLT, P. *Údržba historických stavieb.* Bratislava: Pamiatkový úrad Slovenskej republiky, 2017. ISBN 978-80-89175-76-5.

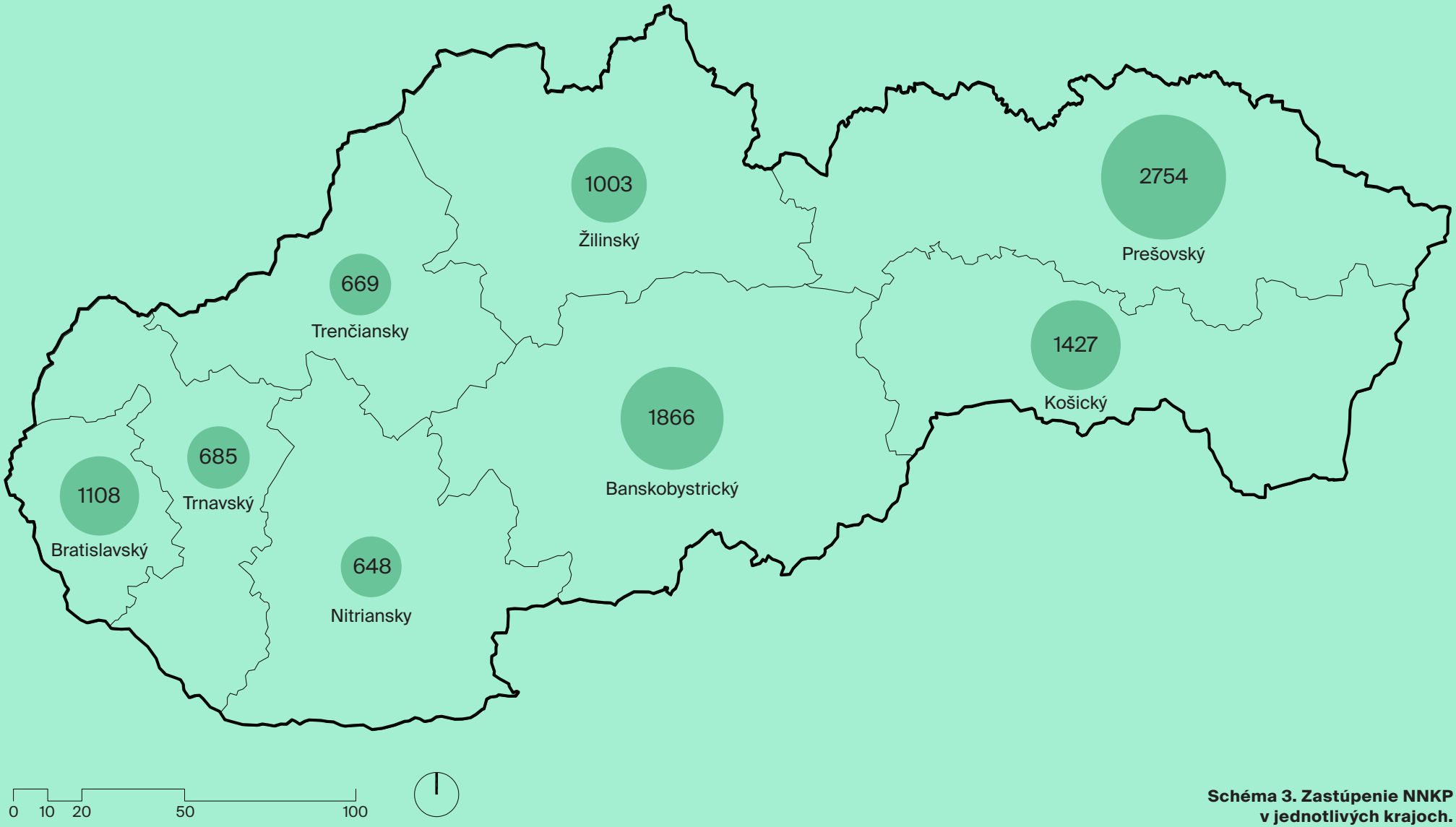

Schéma 3. Zastúpenie NNKP v jednotlivých krajoch.

za NKP všetky nehnuteľné PO a hnuteľné PP, ktoré sú zapísané v ÚZPF. Pôvodná kategória 72 NKP sa s ohľadom na tradície a dokumentovanie zachováva iba ako údaj v príslušnom registri ÚZPF. Tieto pamiatky tvoria aj dnes významnú časť pamiatkového fondu. Ide o 69 nehnuteľných NKP alebo ich súborov a 3 hnuteľné NKP alebo ich súbor (dielo Majstra Pavla v Levoči, dielo Jána Szilassyho a Diecézna knižnica v Nitre, pričom diecézna knižnica sa stala súčasťou knižničného fondu, ktorý je chránený podľa zákona č. 126/2015 Z. z. o knižniciach v znení neskorších predpisov). Súčasťou tejto metodiky je navrhovaný zoznam najvýznamnejších NKP, viac pozri v: Navrhovaný zoznam najvýznamnejších národných kultúrnych pamiatok.

2.2.2. VŠEOBECNÁ SKUPINA NKP

Súčasná ochrana pamiatkového fondu sa v zmysle pamiatkového zákona vzťahuje na ochranu individuálnu a ochranu územnú. Individuálna ochrana sa týka NKP ako solitérneho objektu alebo predmetu. Nástrojmi územnej ochrany sú pamiatkové územia a ich ochranné pásma. Pamiatkové územia rozdeľujeme podľa typu ochrany na pamiatkové rezervácie a pamiatkové zóny.

Schéma 4: Zastúpenie NNKP v jednotlivých okresoch.

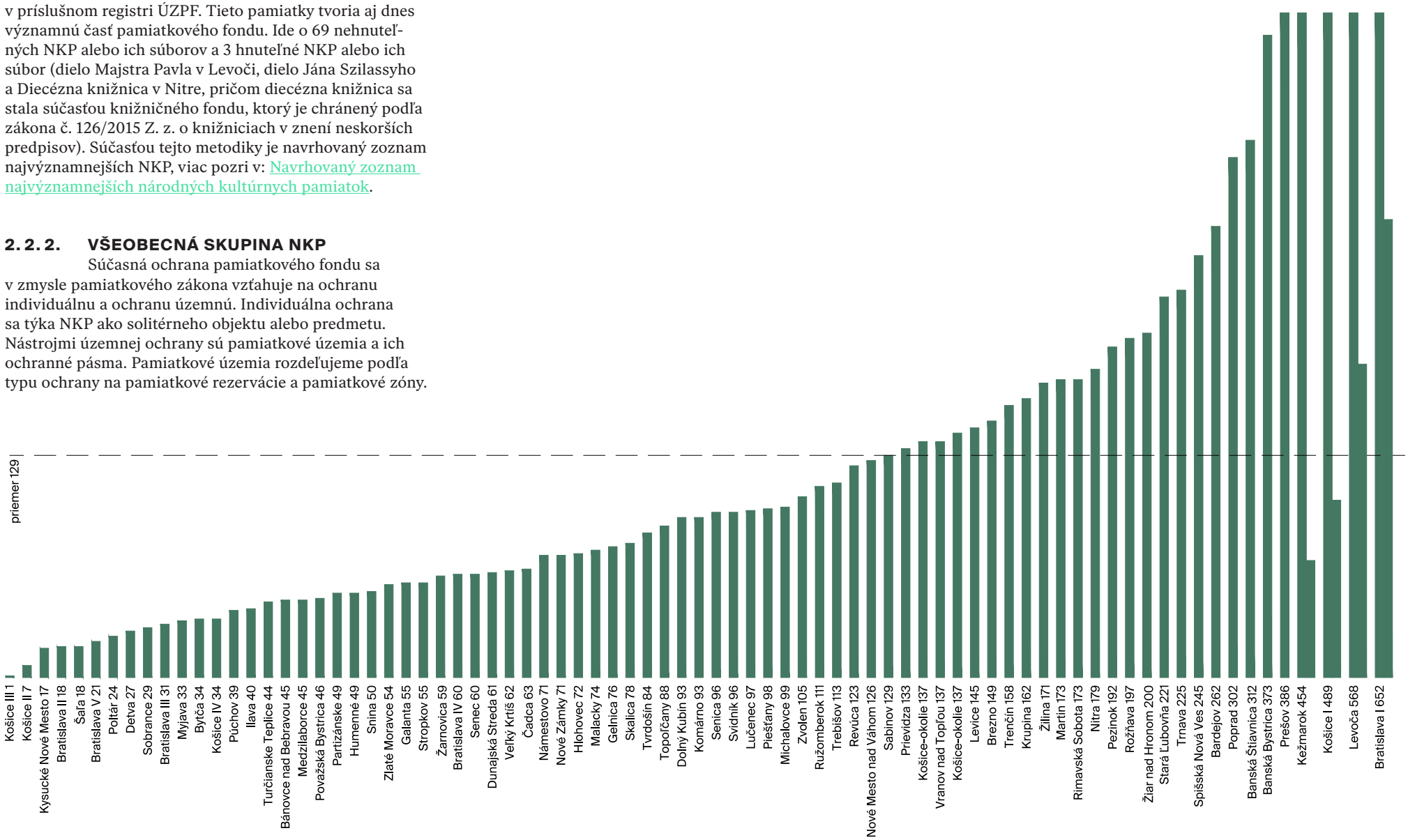

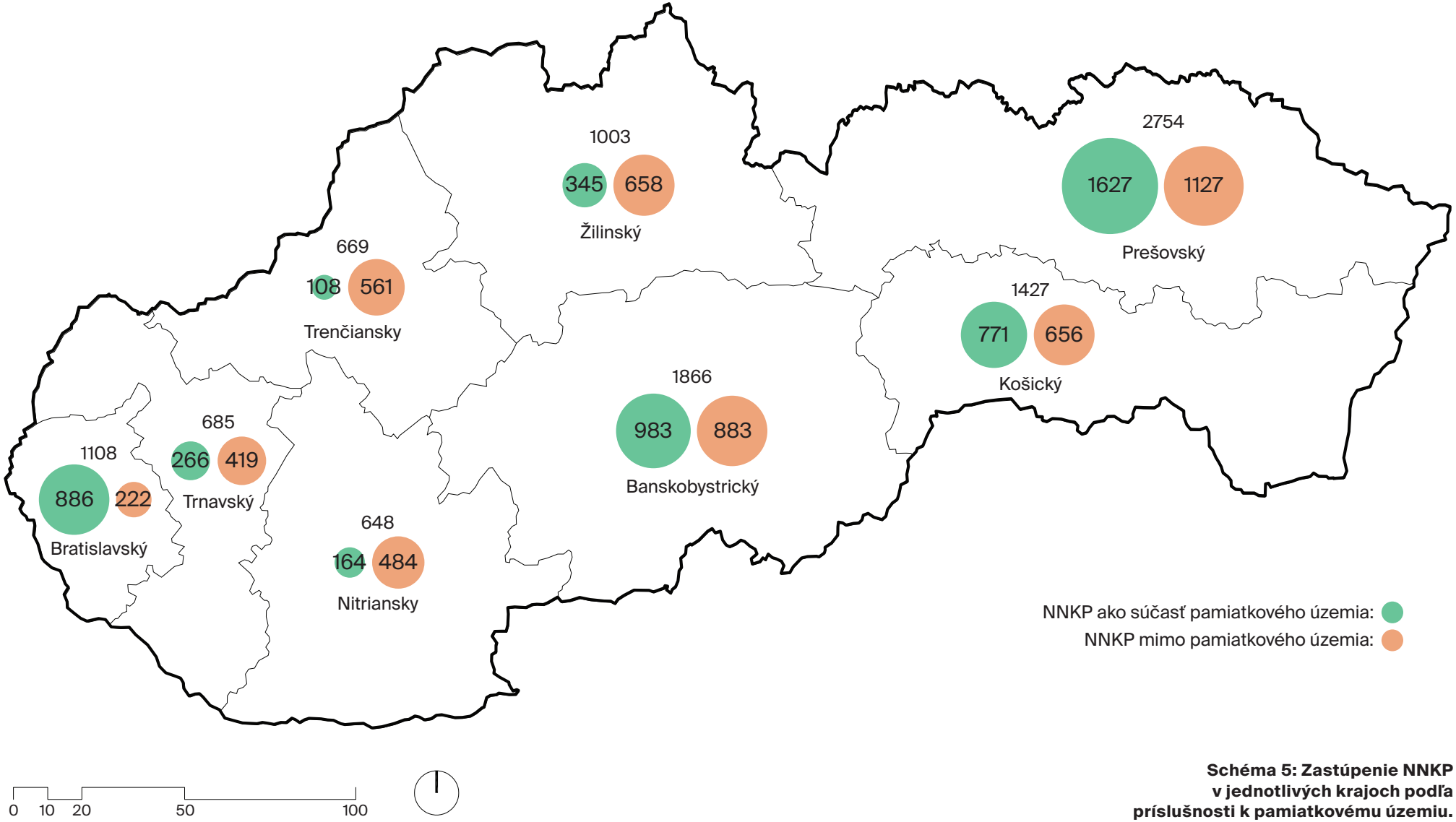

Schéma 5: Zastúpenie NNKP v jednotlivých krajoch podľa príslušnosti k pamiatkovému územiu.

Pamiatkové územia majú rôzny charakter: mestské, ľudového staviteľstva, vidiecke, krajinné, špeciálne či technických diel. Ochranné pásmo je územie, ktoré je vymedzené na ochranu a usmernený rozvoj prostredia alebo okolia NKP, pamiatkovej rezervácie alebo pamiatkovej zóny.

Podľa údajov aktuálnych k septembru 2023 najväčší počet NNKP sa nachádza v Prešovskom kraji – 2 754. Najmenej NNKP má Nitriansky kraj a to 648. Okresom s najväčším počtom NNKP pamiatok je Bratislava-Staré Mesto – 652 PO. Nasleduje okres Levoča s 568 PO a okres Košice I. so 489 PO. Priemerný počet NNKP v okresoch predstavuje 129 PO (schéma 3, schéma 4).

Najvyšší počet NNKP, ktoré sú súčasťou pamiatkového územia, sa nachádza v Prešovskom kraji – 1 627 objektov. Naopak najmenší počet je v Trenčianskom kraji – 108 objektov. Najvyšší počet NNKP, ktoré sa nachádzajú mimo pamiatkového územia, je rovnako v Prešovskom kraji – 1 127 objektov. Najnižší počet NNKP mimo pamiatkového územia je 222 v Bratislavskom kraji (schéma 5).

Najobsiahlejšou skupinou NNKP podľa typológie sú obytné stavby a nasleduje sakrálna architektúra. Naopak najmenšou typologickou skupinou sú pamiatky historickej zelene. Podľa údajov aktuálnych k septembru 2023 je súčasťou ÚZPF až 3 492 obytných stavieb a 1 661 pamiatok sakrálnej architektúry a ďalších 347 pamiatok malej sakrálnej architektúry (schéma 6). Podľa druhového určenia na základe prevládajúcej pamiatkovej hodnoty, sú najrozsiahlejšou skupinou objekty architektúry, nasledujú objekty ľudového staviteľstva a najmenej obsiahlou skupinou je urbanizmus (schéma 7).

Podľa údajov aktuálnych k júlu 2023[4] približne štvrtina zo všetkých PO je vo vlastníctve cirkví a cirkevných organizácií (25,96 %, 4 599 PO), štvrtina je vo vlastníctve samospráv (24,63 %, 4 363 PO) a ďalšiu približne štvrtinu vlastnia fyzické osoby (27,09 %, 4 800 PO). Posledná štvrtina je rozdelená medzi viacerých vlastníkov, kde najväčšie zastúpenie má Slovenská republika (9,14 %, 1 619 PO) a vyššie územné celky (3,29 %, 583) (schéma 8).

Schéma 6: Typologické zastúpenie NNKP.

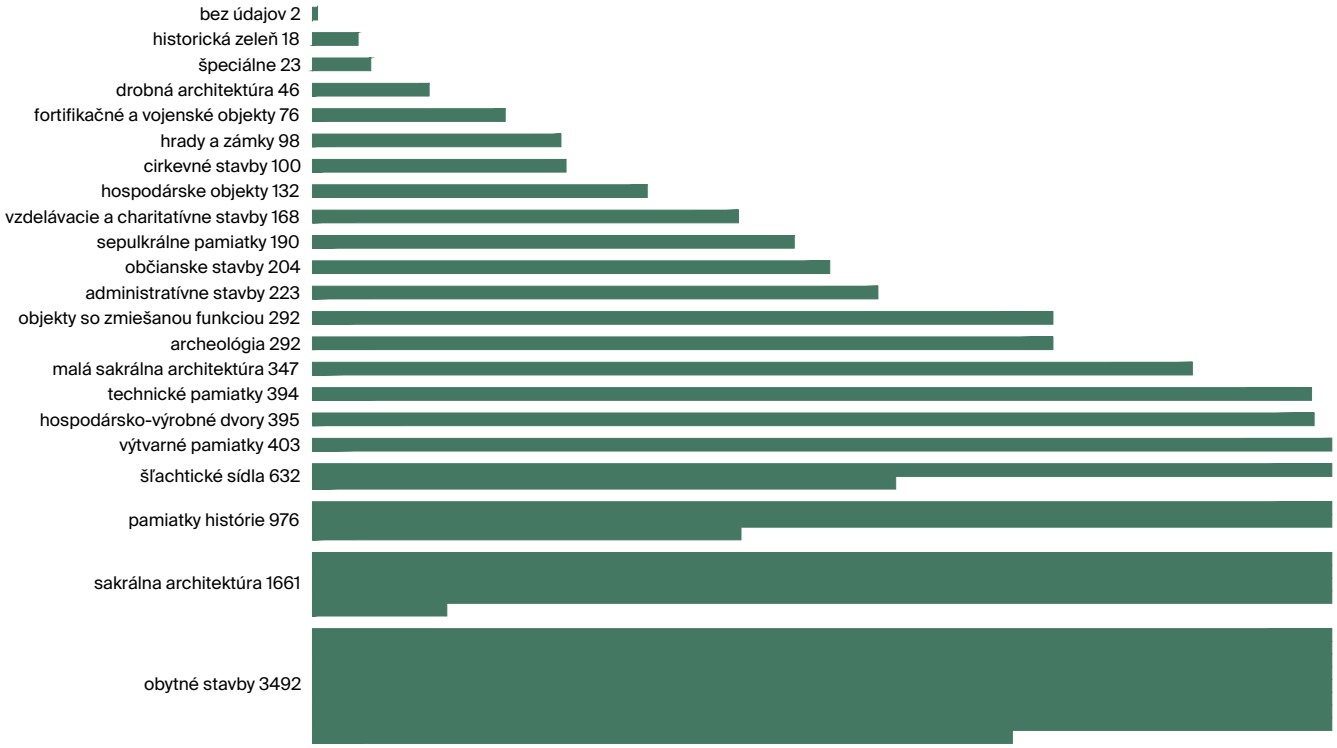

4 Údaje platné k 12. 07. 2023.

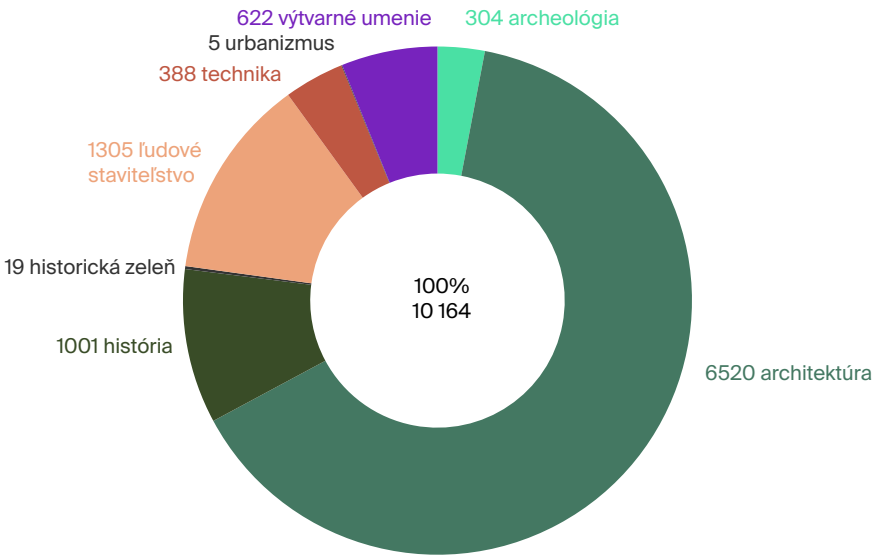

Schéma 7: Druhové zaradenie NNKP podľa prevládajúcej pamiatkovej hodnoty.

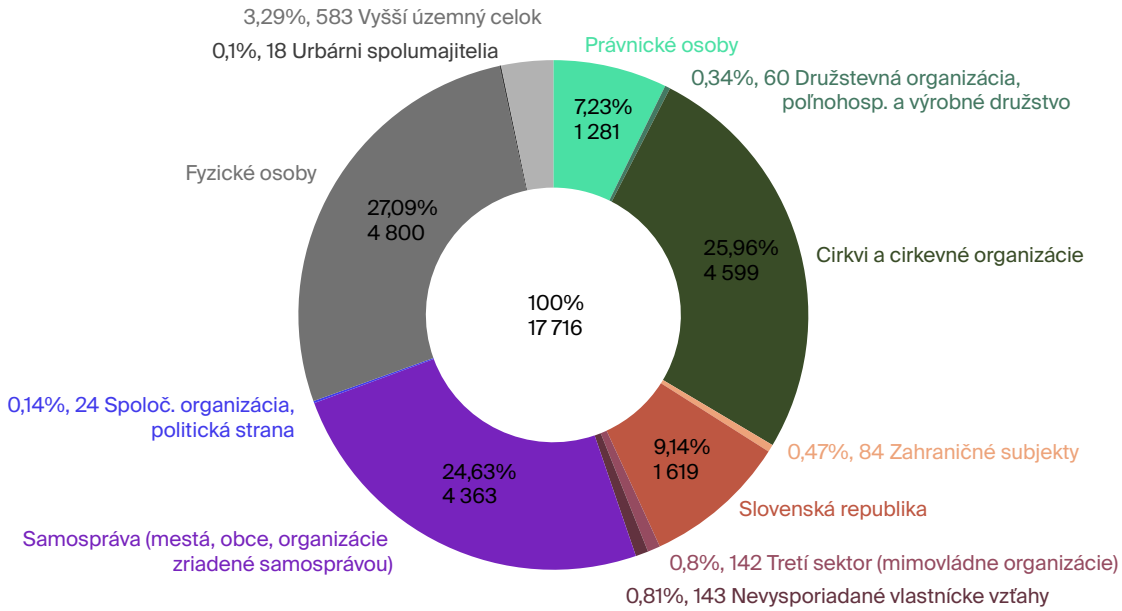

Schéma 8: Vlastnícke vzťahy jednotlivých PO.

3. ÚZEMIA

3. 1. OBJEKTY V PAMIATKOVÝCH REZERVÁCIÁCH

V zmysle § 16 ods. 1 pamiatkového zákona je pamiatková rezervácia územie s uceleným historickým sídelným usporiadaním a s veľkou koncentráciou nehnuteľných kultúrnych pamiatok alebo územie so skupinami významných archeologických nálezov a archeologických nálezísk, ktoré možno topograficky vymedziť. Stavby a pozemky, ktoré nie sú NKP, ale nachádzajú sa v pamiatkovej rezervácii, sú pamiatkovým zákonom označované za nehnuteľnosti v pamiatkovom území. Najväčšou mestskou pamiatkovou rezerváciou je rezervácia v Banskej Štiavnici, nasleduje rezervácia v Košiciach a Trnave. Najmenšou je pamiatková rezervácia v Spišskej Kapitule s rozlohou 74 991 m^2. Priemerná výmera je 442 946 m^2. Priemerný počet PO v rezerváciách je 187 (schéma 9). Najobsiahlejšia pamiatková rezervácia ľudového staviteľstva je v obci Osturňa s 259 PO, je zároveň aj najväčšou rezerváciou ľudového staviteľstva. Najväčšou pamiatkovou rezerváciou spomedzi všetkých typov rezervácií je však pamiatková rezervácia technických diel v Štiavnických Baniach. Priemerný počet PO v rezerváciách je 79,5. Priemerná veľkosť rezervácie je 780 537 m^2 (schéma 10).

3. 2. OBJEKTY V PAMIATKOVÝCH ZÓNACH

V zmysle § 17 ods. 1 pamiatkového zákona je pamiatková zóna územie s historickým sídelným usporiadaním, územie kultúrnej krajiny s pamiatkovými hodnotami alebo územie s archeologickými nálezmi a archeologickými náleziskami, ktoré možno topograficky vymedziť. Stavby a pozemky, ktoré nie sú NKP, ale nachádzajú sa v pamiatkovej zóne, sú pamiatkovým zákonom označované za nehnuteľnosti v pamiatkovom území.

Krajom s najväčším podielom plochy pamiatkových zón je Banskobystrický kraj. Naopak rozlohou najmenší podiel sa nachádza v Trenčianskom kraji, kde je zároveň aj najnižší podiel NKP. Najvyšší počet nehnuteľných NKP sa nachádza v Bratislavskom kraji (schéma 11).

Najviac zásad ochrany pamiatkových území bolo vyhlásených v roku 1991, celkom 26. Nasleduje rok 1992 a 1993 s 9 dokumentmi za rok. V roku 1994 to bolo 8 záväzných dokumentov. Posledné zásady ochrany pamiatkového územia boli schválené v roku 2018 (Pezinok, Martin – Malá hora a Hostihora) (schéma 12).

Najrozsiahlejšou mestskou pamiatkovom zónou je Pamiatková zóna Bratislava – centrálna mestská oblasť. Zároveň je to pamiatková zóna s najväčším počtom NNKP – 446 PO, 14-násobne prevyšuje priemerný počet NNKP v mestských zónach – 31 PO. Jej rozloha (5 413 202 m^2) 14-násobne prevyšuje priemernú veľkosť mestských pamiatkových zón. Celkový počet NNKP v mestských pamiatkových zónach je 1 585 PO. Vysoko nadpriemernú výmeru má aj Pamiatková zóna Piešťany a Pamiatková zóna Nitra-Staré Mesto. Najmenšou je Pamiatková zóna Topoľčany – Centrálna časť historického jadra mesta Topoľčany a Pamiatková zóna Hanušovce nad Topľou (schéma 13). Celkovo je v mestských pamiatkových zónach 1 585 NNKP, priemerne je v zóne 31 NNKP.

Najväčšou vidieckou pamiatkovou zónou je Pamiatková zóna Bratislava-Rusovce a, naopak, najmenšou je Pamiatková zóna Stankovany-Podšíp. Najvyšší počet NNKP z vidieckych pamiatkových zón je v obci Nižné Repaše – 32 NNKP. Bez pamiatky je jediná vidiecka zóna – Pamiatková zóna Čelovce (schéma 14). Celkovo je vo vidieckych pamiatkových zónach 137 NNKP. Priemer predstavuje 6,5 NNKP na zónu.

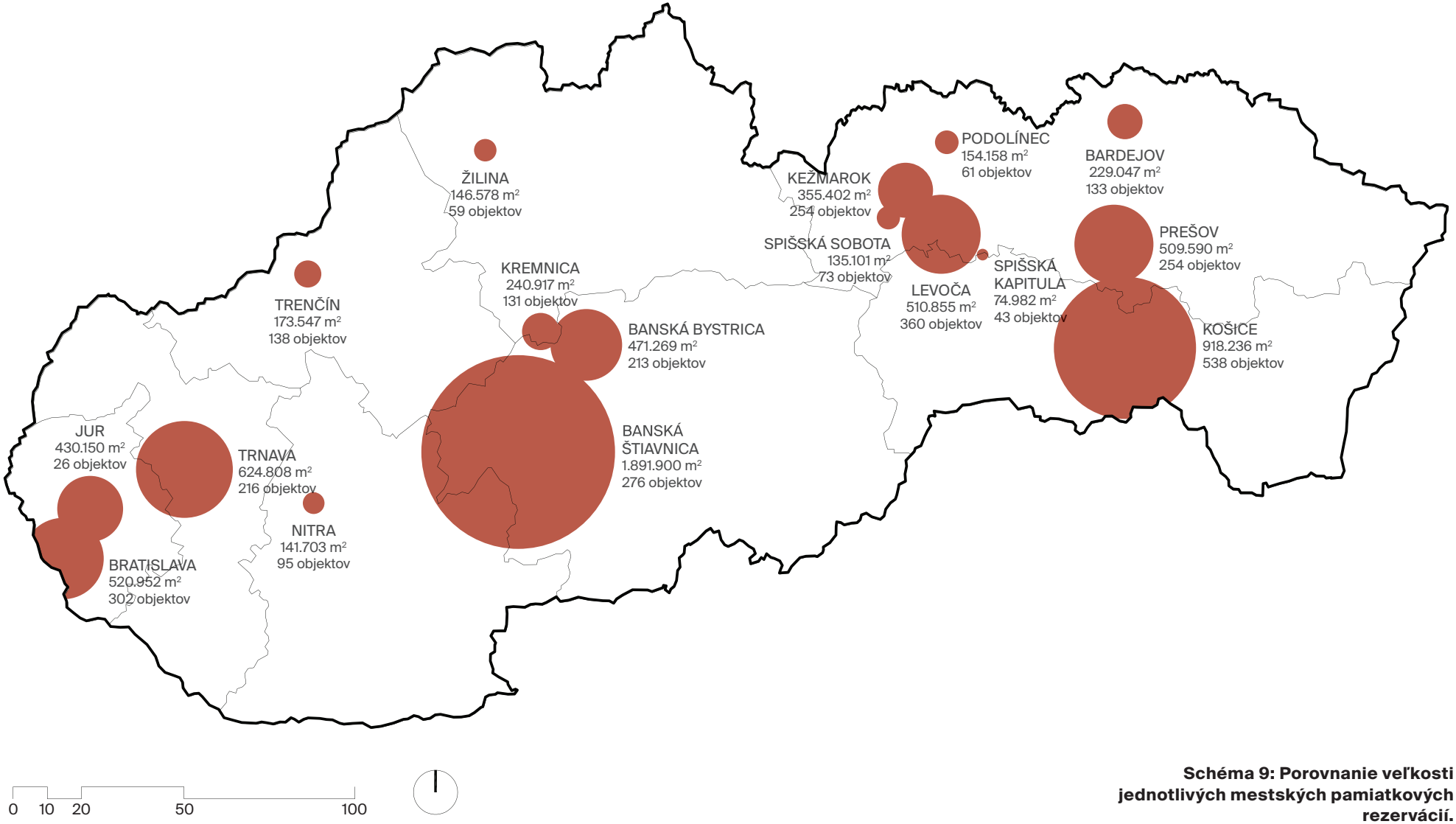

Schéma 9: Porovnanie veľkosti jednotlivých mestských pamiatkových rezervácií.

Schéma 10: Porovnanie veľkosti jednotlivých pamiatkových rezervácií ľudového staviteľstva a technických diel.

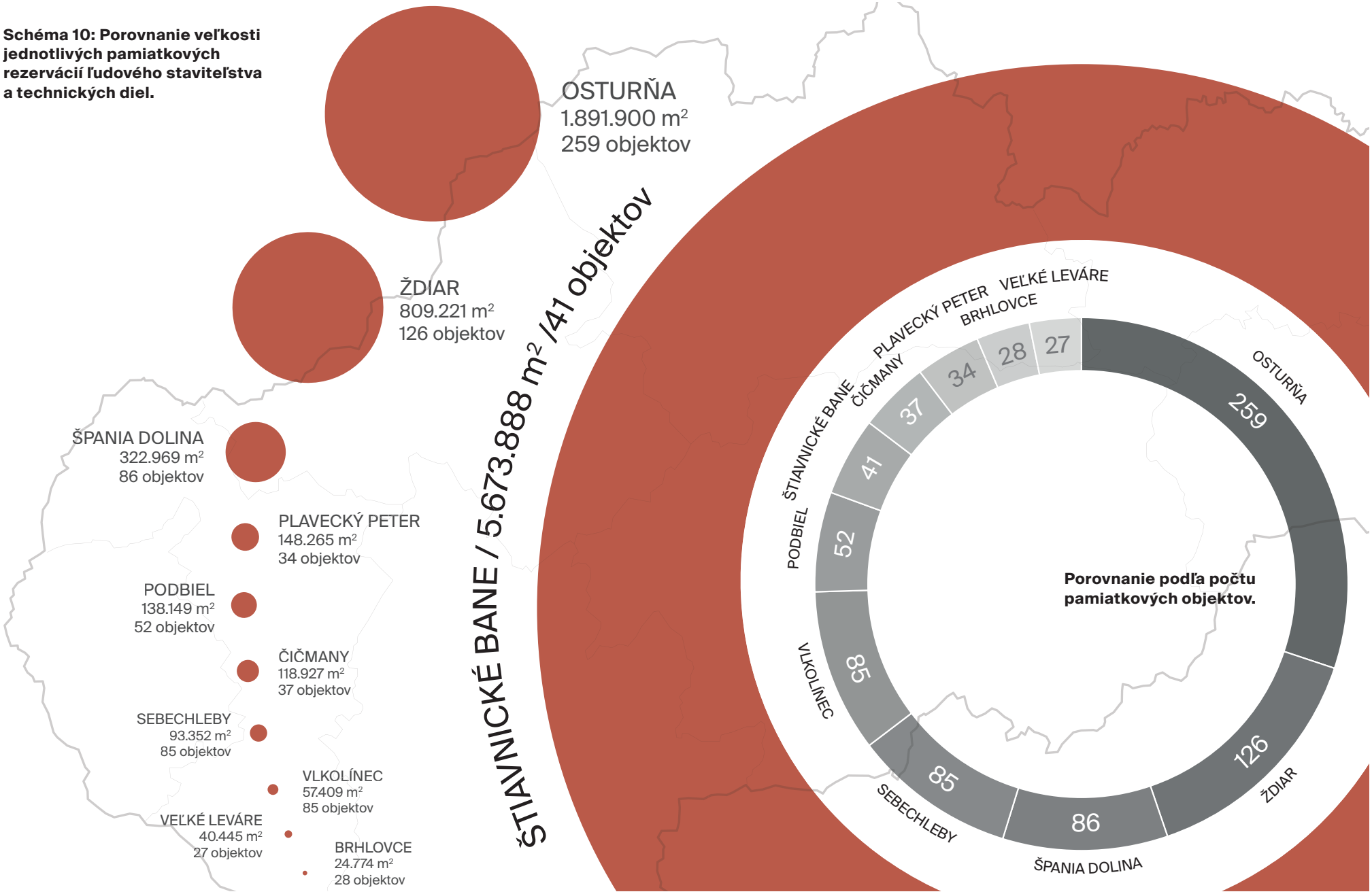

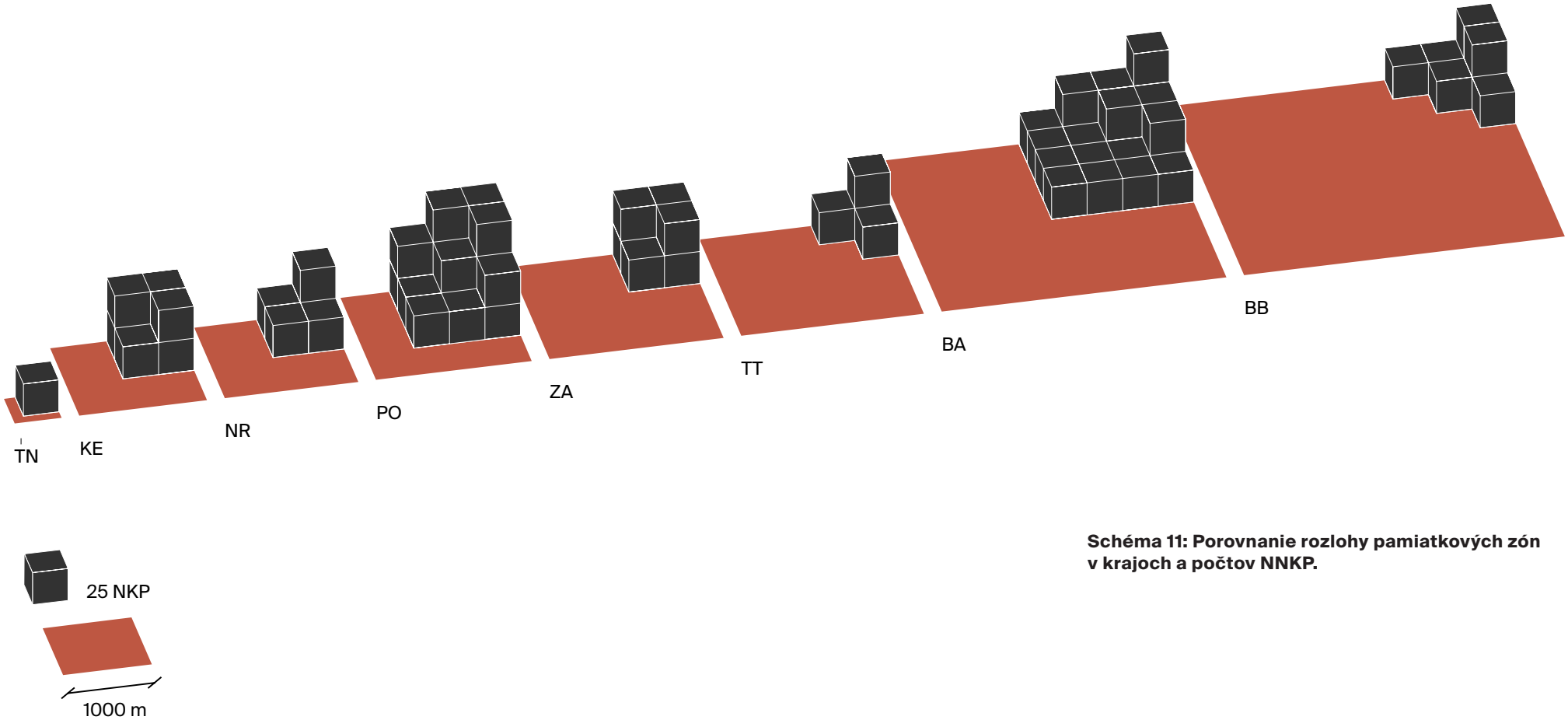

Schéma 11: Porovnanie rozlohy pamiatkových zón v krajoch a počtov NNKP.

Schéma 12: Porovnanie dátumu vzniku zásad pamiatkových zón pre jednotlivé obce a mestá.

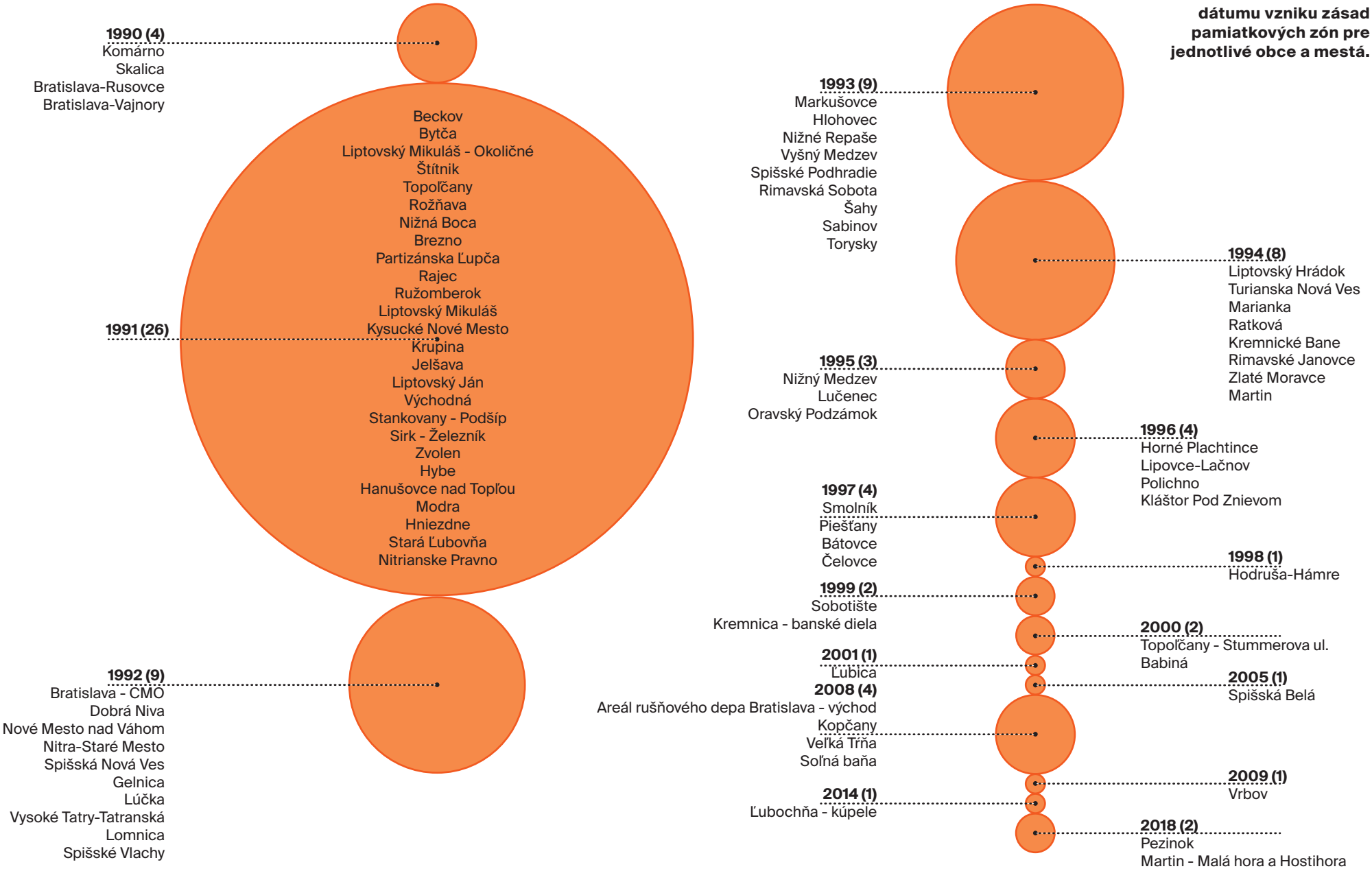

Počet nehnuteľných národných kultúrnych pamiatok (NNKP):

- 1 – 10
- 11 – 20
- 21 – 50
- 51 – 100
- 101 – 500

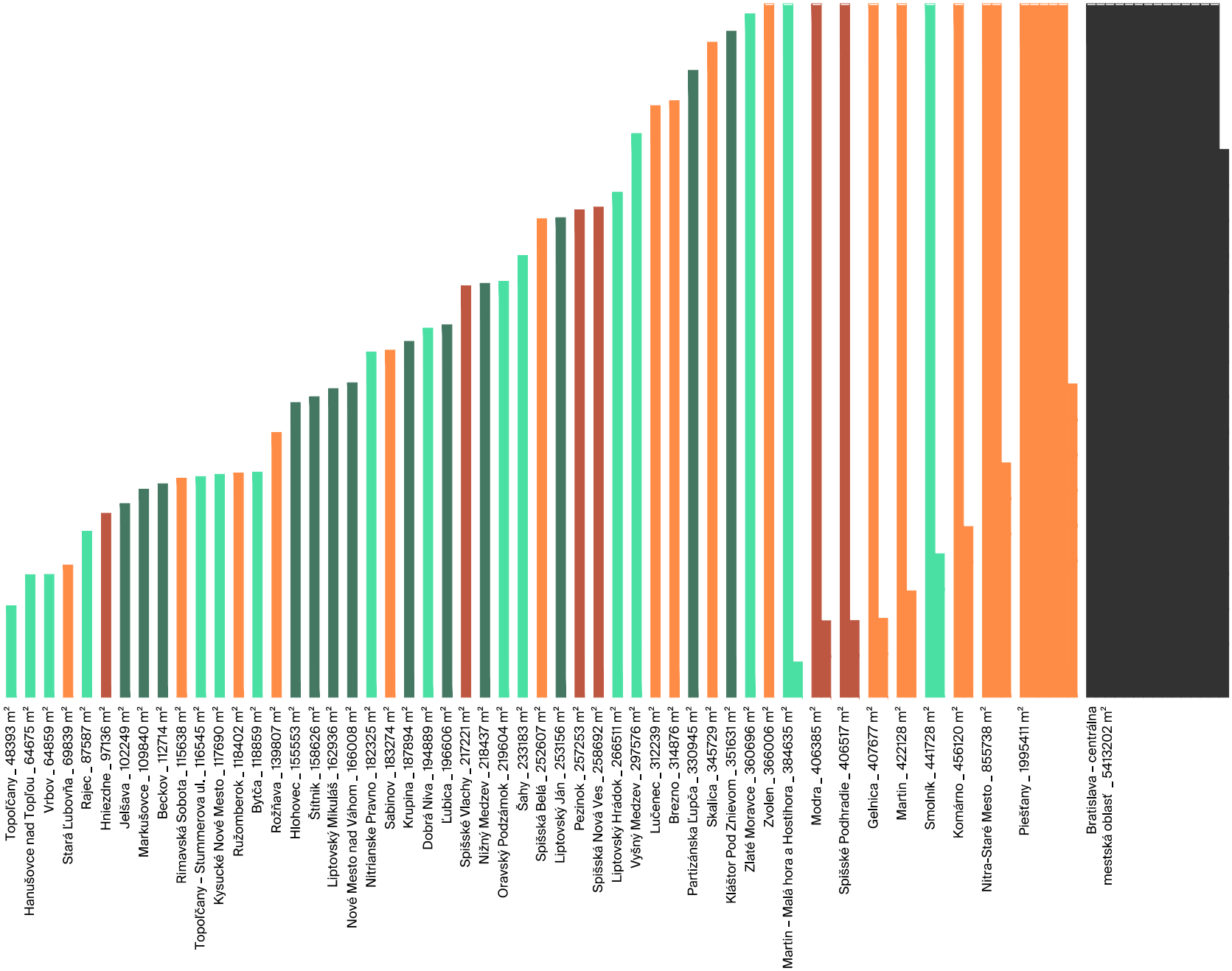

Schéma 13: Porovnanie veľkosti mestských pamiatkových zón a počtov NNKP v nich.

Schéma 14: Porovnanie veľkosti vidieckych pamiatkových zón a počtov NNKP v nich.

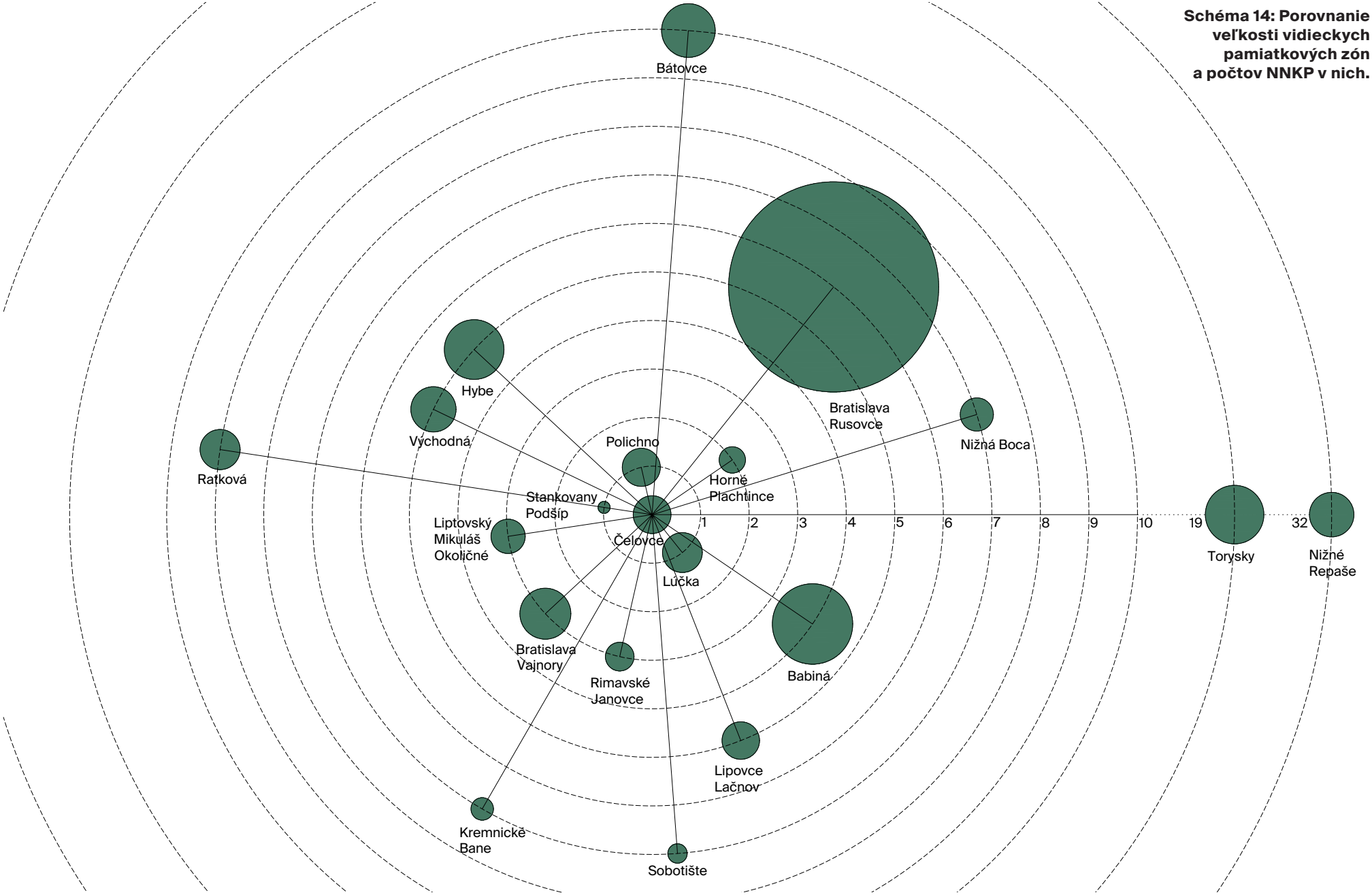

3. 3. OBJEKTY V OCHRANNÝCH PÁSMACH

V zmysle § 18 ods. 1 pamiatkového zákona je ochranné pásmo územie vymedzené na ochranu a usmernený rozvoj prostredia alebo okolia nehnuteľnej kultúrnej pamiatky, pamiatkovej rezervácie alebo pamiatkovej zóny.

V zmysle § 18 ods. 2 pamiatkového zákona ochranné pásmo vyhlasuje na základe stanoviska obce pamiatkový úrad rozhodnutím, v ktorom vymedzí jeho územie a podmienky ochrany. Účastníci konania o vyhlásení ochranného pásma sú upovedomení o začatí konania formou verejnej vyhlášky. Doručenie rozhodnutia o vyhlásení ochranného pásma sa vykoná verejnou vyhláškou (schéma 15).

3. 4. PAMIATKY V ZOZNAME SVETOVÉHO KULTÚRNEHO A PRÍRODNÉHO DEDIČSTVA UNESCO

Termín UNESCO je skratkou názvu *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO)*. Ide o Organizáciu spojených národov pre výchovu, vedu a kultúru, ktorá bola založená v roku 1945 v Londýne.

Prvotným krokom k vzniku UNESCO boli ničivé skúsenosti a dôsledky druhej svetovej vojny, ktoré prinútili svetovú spoločnosť k rýchlemu prijímaniu opatrení, ktoré by zaistili, že sa podobné katastrofy už nebudú opakovať.

Dohovor o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva (ďalej len „dohovor“) bol prijatý na 17. zasadaní Generálnej konferencie UNESCO v Paríži dňa 16. novembra 1972.

> Jeho cieľom je vzhľadom k množstvu a závažnosti nebezpečenstva, ohrozujúceho kultúrne a prírodne dedičstvo, zjednotiť pri spolupráci medzinárodné spoločenstvo pri jeho ochrane. Hlavným poslaním dohovoru je stanoviť povinnosti zmluvných štátov a pravidlá medzinárodnej spolupráce, aby bola zaistená ochrana, zachovanie a odovzdávanie kultúrneho a prírodného dedičstva s výnimočnou svetovou hodnotou budúcim generáciám.

K dohovoru pristúpilo a z neho vyplývajúce záväzky do súčasnosti prijalo celkovo 195 krajín. Viac pozri v: Legislatíva, medzinárodné dohovory a charty.

Zoznam svetového kultúrneho a prírodného dedičstva (ďalej len „Zoznam svetového dedičstva“) je zostavovaný na základe spomínaného dohovoru. Kultúrne a prírodné lokality sú na tento zoznam zapísané až po tom, čo boli starostlivo vyhodnotené ako najlepšie príklady svetového kultúrneho a prírodného dedičstva.

> Základným princípom výberu pamiatok na Zoznam svetového dedičstva je ich výnimočná svetová hodnota, autenticita a celistvosť.

V Zozname svetového dedičstva je aktuálne zapísaných 1 199 lokalít zo 168 zmluvných štátov dohovoru. Z toho je 933 kultúrnych, 227 prírodných a 39 zmiešaných lokalít. V Zozname svetového dedičstva je zapísaných 48 cezhraničných lokalít, čo ešte výraznejšie podporuje medzinárodnú spoluprácu v oblasti ochrany spoločného dedičstva ľudstva. V súčasnosti je 56 lokalít označených ako svetové dedičstvo v ohrození a 3 lokality boli zo zoznamu vyškrtnuté.[5]

Pre Českú a Slovenskú Federatívnu Republiku (ďalej len „ČSFR“) nadobudol Dohovor platnosť dňa 15. februára 1991.[6] Už v tom čase sa začali intenzívne prípravy prvých nominácií. Po zániku ČSFR zabezpečoval uplatňovanie Dohovoru Česko-slovenský koordinačný výbor pre ochranu svetového prírodného a kultúrneho dedičstva.

Zápisu do Zoznamu svetového dedičstva predchádza skutočnosť, že navrhovaná lokalita musí byť zapísaná na tzv. predbežný/indikatívny zoznam (*Tentative List*). Ide o prvý krok, ktorý musí členský štát vykonať pri príprave svojich nominácií, nakoľko ide o súpis tých miest, ktoré jednotlivý štát zamýšľa v najbližších rokoch nominovať na zápis. Zároveň je však nevyhnutné, aby nominovaná lokalita zodpovedala nasledovným podmienkam: mala jedinečnú svetovú hodnotu, spĺňala aspoň jedno z desiatich stanovených kritérií,[7] preukázala adekvátnu ochranu a manažment.

Predbežný zoznam Slovenskej republiky tvorí:

Kultúrne dedičstvo:

- pamiatky Veľkej Moravy: Slovanské hradište v Mikulčiciach a Kostol sv. Margity Antiochijskej v Kopčanoch (spoločná nominácia s Českom),
- Pamätník Chatama Sófera,
- pevnostný systém na sútoku riek Dunaja a Váhu v Komárne – Komárome,
- koncept šošovkovitého historického jadra mesta Košice,
- Tokajská vinohradnícka oblasť, súbor vinohradníckych pivníc,
- gemerské a abovské kostoly so stredovekými nástennými maľbami.

Prírodné dedičstvo:

- prírodné rezervácie Tatier (predpokladaný spoločný návrh s Poľskom),
- krasové doliny Slovenska,
- mykoflóra Bukovských vrchov,
- gejzír v Herľanoch,
- lúky a pasienky Slovenska.

5 Údaje platné k 5. októbru 2023, dostupné na: https://whc.unesco.org/en/list/

6 Oznámenie Federálneho ministerstva zahraničných vecí o prijatí Dohovoru o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva bolo publikované v Zbierke zákonov ČSFR pod číslom 159/1991.

7 (i) predstavovať majstrovské dielo ľudského tvorivého génia,
(ii) prejaviť významnú výmenu ľudských hodnôt v priebehu času alebo v rámci kultúrnej oblasti sveta, pokiaľ ide o vývoj v oblasti architektúry alebo technológie, monumentálneho umenia, urbanizmu alebo krajinného dizajnu,
(iii) vydať jedinečné alebo aspoň výnimočné svedectvo o kultúrnej tradícii alebo civilizácii, ktorá žije alebo zanikla,
(iv) byť vynikajúcim príkladom typu budovy, architektonického alebo technologického súboru alebo krajiny, ktoré ilustrujú významnú etapu (etapy) v histórii ľudstva,
(v) byť vynikajúcim príkladom tradičného ľudského osídlenia, využívania pôdy alebo mora, ktoré je reprezentatívne pre kultúru (alebo kultúry) alebo interakciu človeka s prostredím, najmä ak sa stalo zraniteľným vplyvom nezvratných zmien,
(vi) byť priamo alebo hmatateľne spojený s udalosťami alebo živými tradíciami, s myšlienkami alebo presvedčeniami, s umeleckými a literárnymi dielami výnimočného univerzálneho významu. (Výbor sa domnieva, že toto kritérium by sa malo prednostne používať v spojení s inými kritériami),
(vii) obsahovať superlatívne prírodné javy alebo oblasti výnimočnej prírodnej krásy a estetického významu,
(viii) byť vynikajúcimi príkladmi reprezentujúcimi hlavné etapy histórie Zeme vrátane záznamov o živote, významných prebiehajúcich geologických procesoch vo vývoji foriem krajiny alebo významných geomorfných alebo fyziografických prvkov,
(ix) byť vynikajúcimi príkladmi reprezentujúcimi významné prebiehajúce ekologické a biologické procesy vo vývoji a rozvoji suchozemských, sladkovodných, pobrežných a morských ekosystémov a spoločenstiev rastlín a živočíchov,
(X) obsahovať najdôležitejšie a najvýznamnejšie prirodzené biotopy pre ochranu biologickej diverzity in situ vrátane tých, ktoré obsahujú ohrozené druhy s výnimočnou univerzálnou hodnotou z hľadiska vedy alebo ochrany.

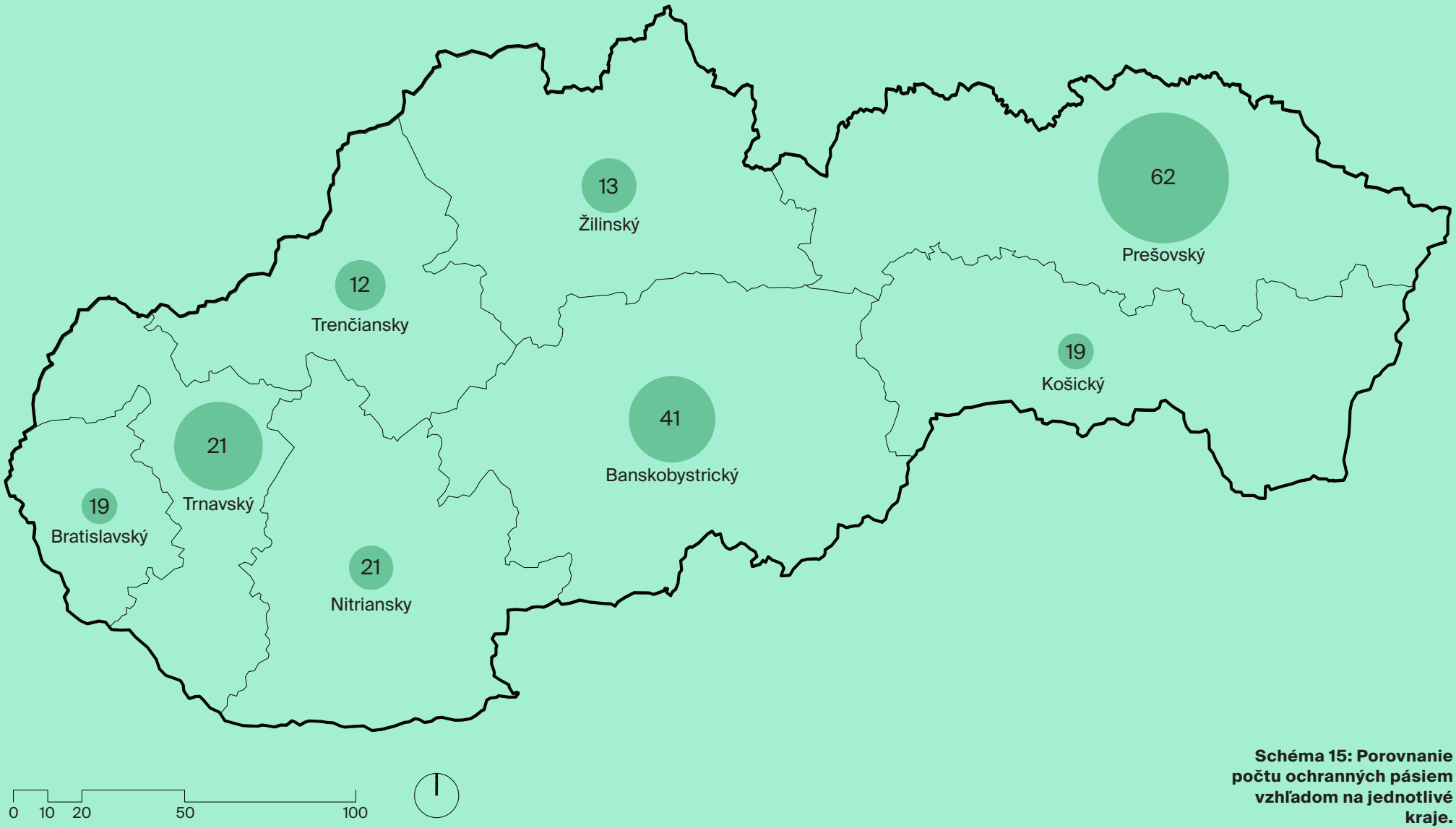

Schéma 15: Porovnanie počtu ochranných pásiem vzhľadom na jednotlivé kraje.

Zmiešané dedičstvo:

- dunajská prírodná a kultúrna krajina (predpokladaný spoločný návrh s Českom, Rakúskom a Maďarskom).

V súčasnosti na Slovensku evidujeme šesť lokalít Svetového kultúrneho dedičstva UNESCO (schéma 16):

- Banská Štiavnica, mesto a technické pamiatky okolia (zápis v roku 1993 v Cartagene, spĺňa kritériá IV, V),
- Levoča, Spišský hrad a pamiatky okolia (zápis v roku 1993 v Cartagene, rozšírenie v roku 2009 v Seville, na základe kritéria IV),
- Pamiatková rezervácia ľudovej architektúry Vlkolínec (zápis v roku 1993 v Cartagene na základe kritérií IV, V),
- historické jadro mesta Bardejov (zápis v roku 2000 v Cairns na základe kritérií III, IV),
- drevené chrámy v slovenskej časti Karpatského oblúka (zápis v roku 2008 v Quebecu na základe kritérií III, IV),
- Hranica Rímskej ríše – Dunajský limes (západná časť) – spoločná lokalita s Nemeckom a Rakúskom (zápis v roku 2021 v čínskom meste Fuzhou na základe kritérií II, III, IV).[8]

Okrem uvedených šiestich kultúrnych lokalít má v súčasnosti Slovensko na Zozname svetového dedičstva ešte dve prírodné lokality:

- jaskyne Slovenského krasu a Aggteleckého krasu – spoločná lokalita s Maďarskom (zápis v roku 1995 v Berlíne, rozšírenie v roku 2000 v Cairns, na základe kritérií VIII),
- staré bukové lesy a bukové pralesy Karpát a iných regiónov Európy – spoločná lokalita s Albánskom, Rakúskom, Belgickom, Bosnou a Hercegovinou, Bulharskom, Chorvátskom, Českom, Francúzskom, Nemeckom, Talianskom, Severným Macedónskom, Poľskom, Rumunskom, Slovinskom, Španielskom, Švajčiarskom a Ukrajinou (zápis v roku 2007 v meste Christchurch na Novom Zélande, rozšírenie v roku 2011, 2017 a 2021, na základe kritéria IX).[9]

8 Viac informácií je dostupných na: www.pamiatky.sk/svetove-dedicstvo

9 Viac informácií je dostupných na: www.sopsr.sk/web/?cl=3402

3. 5. EURÓPSKE KULTÚRNE DEDIČSTVO

Značka Európske kultúrne dedičstvo[10] (ďalej len „EKD“) je významné ocenenie udelené na základe prísneho hodnotenia lokalitám alebo objektom, ktoré reprezentujú európsku históriu a odrážajú spoločné európske hodnoty a ich vplyv na rozvoj kultúry a spoločnosti. Udeľuje sa od roku 2013 a do súčasnosti je držiteľom tohto ocenenia 60 lokalít z 22 európskych štátov.[11] Pamiatky európskeho dedičstva sa zameriavajú na propagáciu symbolických európskych hodnôt a významnú úlohu, ktorú tieto lokality zohrali v dejinách a kultúre Európy. Ponúkajú aj hodnotné vzdelávacie aktivity, najmä pre mladých ľudí.

O udelenie značky EKD sa môžu uchádzať pamiatky hmotného i nehmotného kultúrneho dedičstva, prírodné lokality či oblasti kultúrnej krajiny, ktorých význam v spojení s kľúčovými udalosťami, osobnosťami alebo hnutiami európskej histórie a európskej integrácie presahuje hranice jedného štátu a prispieva k rozvoju a podpore spoločných hodnôt Európskej únie.

> Jednou z nich sa v tomto roku stala aj slovenská lokalita Stredoveké nástenné maľby na Gemeri a v Malohonte.

Na spolupráci pri nominácii sa v roku 2020 dohodli Banskobystrický a Košický samosprávny kraj, oblastná organizácia cestovného ruchu (OOCR) Gemer, združenie Gotická cesta a Cirkevný zbor Evanjelickej cirkvi a.v. na Slovensku Rimavské Brezovo ako oficiálny predkladateľ nominácie. Projekt bol na národnej úrovni posúdený Pamiatkovým úradom SR a v marci 2021 oficiálne zaslaný Európskej komisii. Panel nezávislých odborníkov pozostávajúci z 13 členov vymenovaných Európskym parlamentom, Radou, Komisiou a Výborom regiónov hodnotil nominácie z celej Európy. Súčasťou lokality sú:

- Rimavský okruh – Evanjelický a. v. kostol Rimavská Baňa, Evanjelický a. v. kostol Rimavské Brezovo, Evanjelický a. v. kostol Kyjatice, Evanjelický a. v. kostol Kraskovo,
- Jelšavský okruh – Kostol Zvestovania Panne Márii Chyžné, Evanjelický a. v. kostol Kameňany, Kostol Najsvätejšej Trojice Rákoš, Rotunda sv. Margity Antiochijskej Šivetice,
- Štítnický okruh – Evanjelický a. v. Koceľovce, Evanjelický a. v. kostol Ochtiná, Reformovaný kostol Plešivec, Evanjelický a. v. kostol Štítnik.[12]

10 *European Heritage Label.* Viac pozri: https://culture.ec.europa.eu/cultural-heritage/initiatives-and-success-stories/european-heritage-label

11 Údaje platné k 31. 09. 2023, dostupné na: https://geo.osnabrueck.de/ehl/SK/map

12 Viac informácií je dostupných na: www.pamiatky.sk/europske-dedicstvo

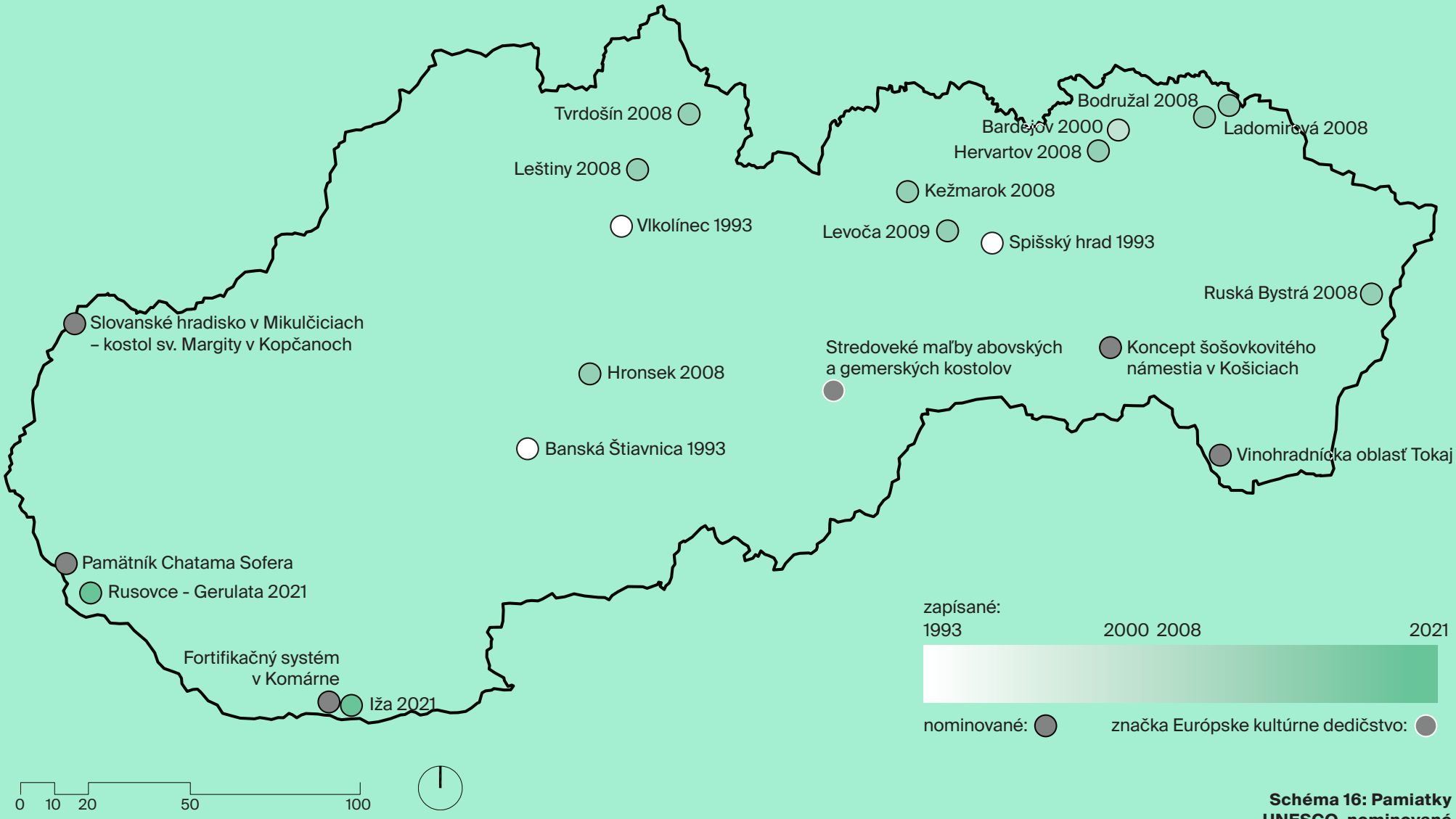

Schéma 16: Pamiatky UNESCO, nominované pamiatky UNESCO a Európske kultúrne dedičstvo na Slovensku.

4. NAVRHOVANÝ ZOZNAM NAJVÝZNAMNEJŠÍCH NÁRODNÝCH KULTÚRNYCH PAMIATOK

4. 1. ÚVOD

Požiadavka vytvoriť skupinu pamiatok, ktorá by mala spoločensky, inštitucionálne a hodnotovo dôležitejšie postavenie v porovnaní so širšou kategóriou národných kultúrnych pamiatok, nie je na Slovensku, v porovnaní so zahraničím, ojedinelá.

Cieľom tejto metodiky je na základe zhodnotenia vyhlásených národných kultúrnych pamiatok určiť kritériá a procesy pre vznik zoznamu najvýznamnejších z nich. Vytvorený zoznam by mal pozitívne pôsobiť na vnímanie kultúrnych hodnôt v spoločnosti a vyjadrovať istý zámer poukazovať na mimoriadne kvality vybranej časti.

Metodický materiál definuje postup a spôsob posudzovania národných kultúrnych pamiatok z hľadiska ich pamiatkových hodnôt. Analyzuje ich druhové spektrum a vysvetľuje, ktoré hodnotové kritériá boli uplatnené pri tvorbe zoznamu tých najvýznamnejších.

Účelom je uviesť legislatívny rámec, základné údaje o pamiatkovom fonde, jeho druhovom a typologickom členení a následne predstaviť kritéria výberu a posudzovania pamiatkových hodnôt vecí, ktoré majú byť vyhlásené za národné kultúrne pamiatky a definovať postup pri posudzovaní a vytváraní zoznamu tých najvýznamnejších.

Koncovým výstupom je navrhovaný zoznam najvýznamnejších národných kultúrnych pamiatok prezentovaný v tabuľkovom zoradení s identifikačnými dátami, ktorý je ilustračne doplnený podľa druhového členenia nehnuteľných národných kultúrnych pamiatok, viac pozri v: Príloha č. 2 – Navrhovaný zoznam najvýznamnejších kultúrnych pamiatok na Slovensku.

4. 2. HISTORICKÉ SÚVISLOSTI

> Na to, aby bolo možné vytvoriť zoznam najvýznamnejších národných kultúrnych pamiatok, je potrebné vrátiť sa do minulosti a vysvetliť pojmy kultúrna pamiatka a národná kultúrna pamiatka.

Prvýkrát boli legislatívne zadefinované v zákone SNR o kultúrnych pamiatkach č. 7/1958 Zb. SNR, kde bolo v § 2 ods. 1 uvedené, že kultúrnou pamiatkou *„je kultúrny statok, ktorý je dokladom historického vývoja spoločnosti, jej umenia, techniky, vedy a iných odborov ľudskej práce a života, alebo je ňou dochované historické prostredie sídliskových celkov a architektonických súborov, alebo vec, ktorá má vzťah k význačným osobám a udalostiam dejín a kultúry.“*

V § 3 tohto zákona bolo k pojmu národná kultúrna pamiatka uvedené, že *„pamiatky, ktoré tvoria najvýznamnejšiu súčasť kultúrneho bohatstva národa, vyhlasuje vláda na návrh ministra školstva a kultúry za národné kultúrne pamiatky. Národné kultúrne pamiatky požívajú zvýšenú ochranu podľa ďalších ustanovení tohoto zákona.“*

> Zákon z 50. rokov 20. storočia rozlišoval status kultúrnej pamiatky a národnej kultúrnej pamiatky, ktorej mala byť venovaná zvýšená pozornosť a ochrana z dôvodu významnosti.

Podobne aj zákon SNR č. 27/1987 Zb. o štátnej pamiatkovej starostlivosti rozlišoval dve kategórie pamiatok.

V § 2 spresnil, že kultúrne pamiatky boli*„nehnuteľné a hnuteľné veci, prípadne ich súbory, ktoré sú významnými dokladmi historického vývoja, životného spôsobu a prostredia spoločnosti od najstarších dôb po súčasnosť, ako prejavy tvorivých schopností a práce človeka z najrôznejších odborov ľudskej činnosti pre ich revolučné, historické, umelecké, vedecké a technické hodnoty, ktoré majú priamy vzťah k významným osobnostiam a historickým udalostiam.“*

Národné kultúrne pamiatky boli v § 4 definované podobne ako v zákone z roku 1958, keď *„kultúrne pamiatky, ktoré tvoria najvýznamnejšiu súčasť kultúrneho bohatstva národa, vyhlasuje vláda Slovenskej socialistickej republiky nariadením za národné kultúrne pamiatky a ustanovuje podmienky ich ochrany.“*

Až v súčasnosti platný zákon č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov, prijatý po spoločenských zmenách a vzniku samostatného Slovenska, odstránil predošlé rozdiely vo významnosti pamiatok a zaviedol jednotný pojem národná kultúrna pamiatka. V § 2 ods. 3 pamiatkového zákona je zjednodušene uvedené, že to je *„hnuteľná vec alebo nehnuteľná vec pamiatkovej hodnoty, ktorá je z dôvodu ochrany vyhlásená za kultúrnu pamiatku.“* A následne § 2 ods. 2 pamiatkového zákona uvádza, že *„pamiatková hodnota je súhrn významných historických, spoločenských, krajinných, urbanistických, architektonických, vedeckých, technických, výtvarných alebo umelecko-remeselných hodnôt, pre ktoré môžu byť veci predmetom individuálnej alebo územnej ochrany.“*

> Takže pokiaľ bol v minulosti definovaný rozdiel medzi skupinou stavieb zaradených do zoznamu národných kultúrnych pamiatok a ostatnou skupinou kultúrnych pamiatok, v súčasnosti platný pamiatkový zákon pozná iba kategóriu národné kultúrne pamiatky. Viac ako dvadsaťročná prax ale ukazuje, že požiadavka mať vytvorenú skupinu najvýznamnejších kultúrnych pamiatok je spoločensky aktuálna.

Keďže najvýznamnejšie kultúrne pamiatky patrili v minulosti do skupiny národných kultúrnych pamiatok, dôležité je zistiť ako zoznam vznikal a aké kritériá boli stanovené na jeho vytvorenie a dopĺňanie.

Po prijatí zákona SNR o kultúrnych pamiatkach č. 7/1958 Zb. SNR prirodzene vznikla úloha pripraviť návrh na vyhlásenie národných kultúrnych pamiatok. Bola upresnená koncepcia, podľa ktorej sa mali v I. etape vyhlásiť najvýznamnejšie pamiatky z hľadiska všeobecných dejín a dejín revolučného robotníckeho hnutia. V záujme toho, aby navrhnuté národné kultúrne pamiatky reprezentovali názor širokej odbornej verejnosti, bolo na začiatku celého procesu oslovených 40 odborných inštitúcií, medzi ktoré patrili obory školstva a kultúry

národných výborov, ústavy Slovenskej akadémie vied, Ústav dejín KSS,[13] Univerzita Komenského, Slovenská technická univerzita, vysoké školy múzických a výtvarných umení, odborová rada, rôzne zväzy, múzeá a galérie. Tie mali odoslať svoje návrhy Slovenskému ústavu pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody, ktorý bol poverený redakčným spracovaním. Pri tvorbe návrhov bola snaha zamerať sa na *„nesporné pamiatky ranných dejín pred zánikom Veľkomoravskej ríše, na pamiatky spájajúce pokrokové tradície našich národov (husitstvo na Slovensku, sedliacke vzbury, národné obrodenie, politický boj za oslobodenie a také, ktoré dokumentujú kultúrno-politickú jednotu v spojení so základmi pre nový slobodný a búrlivý rast slovenskej národnej kultúry.“*[14] Pamiatky s prevažujúcim umelecko-historickým momentom sa mali ponechať v rámci I. kategórie alebo pripraviť do ďalšej skupiny návrhov.

Prvý návrh na vyhlásenie výberovej skupiny národných kultúrnych pamiatok bol vytvorený na základe podkladov predložených krajskými národnými výbormi, prerokovaný s vedeckými inštitúciami a schválený Slovenskou komisiou štátnej pamiatkovej starostlivosti. Odbor SNR pre školstvo a kultúru predložil materiál pre rokovanie Predsedníctva SNR, ktoré uznesením č. 24 zo dňa 27. 02. 1961 vyhlásilo prvých 23 národných kultúrnych pamiatok:

1. Devín, slovanské hradisko,
2. Bratislava, hrad a jeho areál,
3. Trenčín, hrad,
4. Nitra, hrad a archeologické pamiatky staroslovanského osídlenia,
5. Orava, hrad,
6. Levoča, dielo majstra Pavla z Levoče,
7. Spišský hrad,
8. Zvolen, hrad,
9. Haniska, pamätník roľníckej vzbury v roku 1831,
10. Liptovský Mikuláš, pamätník,
11. Prešov, mestská radnica,
12. Krompachy, námestie pred bývalou správnou budovou závodu,
13. Ľubochňa, Kollárov dom,
14. Vrútky, budova tlačiarne a bývalé ilegálne centrum komunistickej tlače,
15. Banská Bystrica, robotnícky dom,
16. Kalište, pamätné miesto,
17. Dukelské bojisko, pamätník na Dukle a vo Svidníku,
18. Košice, budova Košického vládneho programu,
19. Bratislava, Slavín,
20. Banská Štiavnica, budova Banskej a lesníckej akadémie (11 objektov),
21. Martin, budova bývalej Matice slovenskej (stará budova),
22. Bratislava, lýceum na Konventnej ulici,
23. Bratislava, Academia Istropolitana, Jiráskova ulica 7.

Uznesením č. 240 zo dňa 21. 11. 1967 vyhlásilo Povereníctvo SNR ďalšiu národnú kultúrnu pamiatku

24. Martin – cintorín slovenských dejateľov,

a v nasledujúcom roku uznesením č. 99 zo dňa 6.6.1968

25. Bradlo – Mohyla gen. Dr. M. R. Štefánika,

a uznesením č. 234 z 27. 11. 1968 vyhlásilo za národnú kultúrnu pamiatku súbor

26. Drevené kostolíky na východnom Slovensku (27 objektov): Frička, Hervartov, Jedlinka, Kožany, Krivé, Lukov-Venécia, Tročany, Hrabová Roztoka, Kalná Roztoka, Ruský Potok, Topoľa, Uličské Krivé, Inovce, Ruská Bystrá, Brežany, Hraničné, Bodružal, Dobroslava, Hunkovce, Korejovce, Krajné Čierno, Ladomirová, Miroľa, Nižný Komárnik, Potoky, Príkra, Šemetkovce.

> Potrebu vyrovnať nesúlad medzi významom umeleckých pamiatok a ich nedostatočne reprezentatívnym zastúpením v dovtedy vyhlásenom súbore riešil v roku 1969 Slovenský ústav pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody v Bratislave spracovaním Návrhu na dobudovanie siete národných kultúrnych pamiatok na Slovensku.

Mal byť spracovaný *„definitívny plán vyhlasovania národných kultúrnych pamiatok, podľa ktorého mal Slovenský ústav pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody postupne spracovávať hlbšie a vystihujúcejšie hodnotenia pamiatok“*[15] a návrhy predkladať na odsúhlasenie a legislatívne vyhlásenie. Tento návrh mal byť ešte spresňovaný a dopĺňaný na základe nových vedecko-výskumných poznatkov.

> Základom socialistickej starostlivosti o najvýznamnejšie pamiatky bola snaha, aby vyhlasované národné kultúrne pamiatky vlastnil štát, ktorý mal prevziať zodpovednosť za ich ochranu, obnovu a prezentáciu.

V spracovanom materiáli boli národné kultúrne pamiatky definované ako hmotné a nehmotné doklady historického vývoja spoločnosti, jej umenia, techniky, vedy a iných odborov ľudskej práce a života, ako aj doklady majúce vzťah k významným osobám a udalostiam dejín a kultúry, ktorých zachovanie je v záujme socialistickej spoločnosti. Tvorili najvýznamnejšiu časť kultúrneho bohatstva národa a z toho dôvodu boli predmetom zvýšenej ochrany.

V priebehu desiatich rokov tak možno sledovať rozdiel vo vnímaní požiadaviek na pamiatky, ktoré by mali byť zaradené medzi tie najvýznamnejšie.

> Kým v 50. rokoch 20. storočia sa kládol dôraz na dejiny revolučného robotníckeho hnutia, v 60. rokoch 20. storočia je už dôraz kladený na kultúrne bohatstvo národa a na jeho najdôležitejšie etapy vývoja.

Z Návrhu na dobudovanie siete národných kultúrnych pamiatok na Slovensku vyhlásila vláda Slovenskej socialistickej republiky (ďalej len „SSR“) v roku 1970 ďalších 26 národných kultúrnych pamiatok:

27. Banská Bystrica – mestský hrad,
28. Banská Štiavnica – mestský hrad,
29. Bardejov – farský Kostol sv. Egídia,
30. Beckov – ruiny hradu,
31. Bojnice – hrad,
32. Bytča – kaštieľ s areálom,
33. Červený Kameň – hrad,
34. Červený Kláštor – kostol a bývalý kláštor kartuziánov,
35. Holíč – kaštieľ,
36. Hronský Beňadik – kostol a bývalý kláštor benediktínskeho opátstva,
37. Jasov – kostol a bývalý kláštor konventu premonštrátov,
38. Komárno – protiturecká pevnosť,
39. Kostoľany pod Tribečom – Kostol sv. Juraja,
40. Košice – Dóm sv. Alžbety s areálom,
41. Krásna Hôrka – hrad,

13 Komunistická strana Slovenska.

14 Archív Pamiatkového úradu SR, inv. č. T 409/3, CHLUP, M. *Informatívne poznámky k porade zo dňa 9. júla 1960, Červený Kameň.* 1960.

15 Archív Pamiatkového úradu SR, inv. č. T 783, PUŠKÁR, I. *Návrh siete národných kultúrnych pamiatok na Slovensku.* Bratislava: SÚPSOP, 1969.

42. Kremnica – mestský hrad,
43. Levoča – farský Kostol sv. Jakuba,
44. Myjava – pamätný dom SNR z roku 1848,
45. Skalica – Rotunda sv. Juraja,
46. Solivar – výrobňa soli s areálom,
47. Strážky – kaštieľ a areálom,
48. Strečno – hrad,
49. Štítnik – evanjelickýkostol,
50. Topoľčianky – kaštieľ,
51. Trnava – univerzitné budovy (9 objektov),
52. Uhrovec – rodný dom Ľudovíta Štúra.

Týmto sa výberová skupina národných kultúrnych pamiatok doplnila o reprezentatívny výber architektonických pamiatok jednotlivých slohových období od najstarších stavieb až po barokovú architektúru.

V roku 1982 bola vyhlásená ďalšia národná kultúrna pamiatka

53. Banská Bystrica – súbor pamiatok SNP.

Zaujímavosťou je, že do tohto súboru bol zaradený aj nový Pamätník SNP architekta Dušana Kuzmu, ktorý bol postavený v roku 1969.

O tri roky neskôr vláda SSR 15. 3. 1985 vyhlásila ďalšiu skupinu národných kultúrnych pamiatok:

54. Antol – kaštieľ s areálom (dnes Svätý Anton),
55. Betliar – kaštieľ s areálom,
56. Bardejov – bývalá mestská radnica,
57. Kežmarok – bývalá budova evanjelického lýcea,
58. Kežmarok – drevený artikulárny kostol,
59. Komárno – fortifikačný systém mesta,
60. Žehra – farský kostol sv. Ducha.

Aj keď československá pamiatková ochrana bola koordinovaná, návrh na vyhlásenie ďalšieho súboru kultúrnych pamiatok za národné kultúrne pamiatky bol v Čechách spracovaný až v roku 1983.[16] V záujme kvalitnejšieho výberu sa návrh venoval stanoveniu podrobnejších kritérií.

Naďalej na prvom mieste medzi všeobecnými kritériami bol politický význam. Nasledovalo hľadisko kultúrno-historické a historický význam v dejinách národa, hodnota umeleckého diela a jeho úloha v dejinách domáceho i európskeho umenia.

Potreba zahrnúť do súboru národných kultúrnych pamiatok viac zástupcov umeleckých pamiatok viedla k spracovaniu ďalších pomocných kritérií ich výberu:

1. pamiatky domáceho pôvodu, ktoré predstavujú významné medzníky v dejinách umenia z celoeurópskeho hľadiska;
2. pamiatky, ktoré sa ako typické a zvlášť hodnotné prejavy domáceho kultúrneho prostredia radia k vrcholom európskeho umenia;
3. mimoriadne významné pamiatky určujúce osobitý kultúrny charakter u nás;
4. pamiatky, ktoré sú významnými medzníkmi v dejinách nášho umenia s zvlášť významnými dokladmi jeho jednotlivých fáz;
5. výnimočne aj výtvory cudzieho kultúrneho prostredia, ktorých vznik bol na našom území významným prejavom kultúrnej úrovne u nás.

Na Slovensku boli uznesením vlády SSR č. 126/1976 prijaté Zásady ďalšieho rozvoja pamiatkovej starostlivosti v SSR. V čl. a) ods. 3 Zásad boli určené hlavné kritériá pre zaraďovanie kultúrnych pamiatok do jednotlivých kategórií a to tak, že do I. kategórie boli zaradené predovšetkým národné kultúrne pamiatky a pamiatkové rezervácie, ako aj významné súbory pamiatok, pri ktorých sa zachovala priama nadväznosť na ich prostredie, pričom malo ísť o výber najvýznamnejších krajinných a sídelných útvarov. Všeobecné kritériá I. kategórie sa upriamili na hlavné druhy pamiatok:

- pamiatky revolučného robotníckeho hnutia a KSČ,[17]
- pamiatky ľudovej architektúry,
- pamiatky vývoja architektúry a výtvarných umení,
- nehnuteľné archeologické nálezy,
- pamiatky výroby, vedy a techniky.

Problematika hodnotenia a kategorizácie pamiatkového fondu sa opäť riešila o desať rokov neskôr, keď v máji 1986 spracoval Štátny ústav pamiatkovej starostlivosti Bratislava materiál Návrh kritérií pre výber objektov medzi národné kultúrne pamiatky a návrh koncepcie ich vyhlasovania.[18] Aj keď bol v tom čase ešte stále v platnosti zákon SNR o kultúrnych pamiatkach č. 7/1958 Zb. SNR, návrh kritérií už pracoval s niektorými časťami nového pamiatkového zákona,[19] ktorý sa pripravoval od roku 1984.

Základné a určujúce kritériá pre výber národných kultúrnych pamiatok podľa hodnotových hľadísk boli rozdelené do dvoch skupín:

I. hodnota kultúrno-spoločenská
a. vyjadrená významom nadnárodným, celoštátnym alebo celoslovenským,
b. vzťahom jej podstaty k socialistickému spoločenskému vedomiu,
c. vhodným spoločenským uplatnením.

II. Hodnota historicko-dokumentárna
a. určená druhmi pamiatok,
b. historickým vývojom.

Hlavnými druhmi pamiatok s historicko-dokumentárnou hodnotou sú:

- pamiatky histórie,
- pamiatky ľudovej architektúry,
- pamiatky vývoja architektúry,
- nehnuteľné archeologické nálezy (archeologické lokality),
- pamiatky výroby, vedy a techniky.

Na základe výsledkov výskumnej úlohy riešenej v rokoch 1980 – 1985 bolo druhové členenie pamiatok rozšírené ešte o:

- výtvarné pamiatky,
- historickú zeleň.

Periodizácia a slohový vývoj pamiatok:

1. pamiatky praveku a ranodejinného obdobia (asi do roku 800 n. l.),
2. predrománske pamiatky (9. – 11. storočie),
3. románske pamiatky (11. – 13. storočie),
4. gotické pamiatky (13. – zač. 16. storočia),
5. renesančné pamiatky (16. – 17. storočie),
6. barokové pamiatky (17. – 18. storočie),
7. klasicistické pamiatky (18. – pol. 19. storočia),

16 Archív Pamiatkového úradu SR, inv. č. T 3494, RADOVÁ, M. et al. *Návrh prohlášení dalšího souboru kulturních památek za národní kulturní památky.* Praha: Státní ústav památkové péče a ochrany přírody v Praze, 1983.

17 Komunistická strana Československa

18 Archív Pamiatkového úradu SR, inv. č. T 1730, KRIŽANOVÁ, E. et al. *Návrh kritérií pre výber objektov medzi NKP a návrh koncepcie ich vyhlasovania.* Bratislava: Štátny ústav pamiatkovej starostlivosti, 1986.

19 *Zákon SNR č. 27/1987 Zb. o štátnej pamiatkovej starostlivosti.*

8. pamiatky obdobia romantizmu (19. storočie),
9. pamiatky secesie (prelom 19. a 20. storočia),
10. pamiatky novodobé (1918 – 1945),
11. pamiatky budovania socializmu (od roku 1945).

Návrh ďalšieho postupu prác uvažoval o postupnom prehodnocovaní jednotlivých druhov pamiatok s ohľadom na najnovšie výsledky výskumov. Pri vyhlasovaní ďalších objektov a súborov za národné kultúrne pamiatky bola snaha prihliadať aj na územnú proporcionalitu a doplnenie ich zastúpenia najmä v týchto druhoch:

- archeologické pamiatky,
- pamiatky výroby a techniky,
- historické parky a záhrady,
- výtvarné pamiatky,
- pamiatky histórie pamiatky vývoja architektúry,
- pamiatky v oblasti umeleckých remesiel.

Na základe dovtedajších výsledkov výskumov bol do Návrhu koncepcie vyhlasovania NKP vložený zoznam ďalších kultúrnych pamiatok, ktoré by mohli byť vyhlásené za národné kultúrne pamiatky:

ARCHEOLOGICKÉ LOKALITY

- Bratislava IV – Dúbravka – Veľká Lúka, rímska usadlosť.
- Iža – Leányvár, rímsky vojenský tábor.
- Moravany nad Váhom – Ducové-Kostolec, veľkomoravské pánske sídlo.
- Smolenice – vrch Molpír, kniežacie hradisko z doby železnej.
- Liptovská Mara – Havránok, laténske výšinné hradisko s obetiskom.

PAMIATKY VÝROBY, VEDY A TECHNIKY

- Súbor baníckych technických pamiatok v Banskej Štiavnici, Banskej Belej, Banskom Studenci, Hodruši-Hámroch, Štiavnických Baniach, vo Voznici a Vyhniach.
- Súbor vodných mlynov na Malom Dunaji – Jelka, Tomášikovo, Jahodná, Radvaň nad Dunajom.
- Úzkokoľajné železničky v Stredoslovenskom kraji – Čierny Balog, Liptovský Hrádok, Nová Bystrica-Vychylovka, Oravská Lesná, Vígľaš.
- Astronomické observatórium Hurbanovo (1870).

HISTORICKÉ PARKY A ZÁHRADY

- Vieska nad Žitavou – Arborétum Mlyňany SAV – Tesárske Mlyňany.
- Žiar nad Hronom – záhrada bývalého arcibiskupského sídla.
- Mošovce – areál parku pri kaštieli.
- Spišský Hrhov – areál parku pri kaštieli.

VÝTVARNÉ PAMIATKY

- Súbor gotických nástenných malieb v gemerskej oblasti – Čerín, Chyžné, Kameňany, Koceľovce, Kraskovo, Kyjatice, Ochtiná, Plešivec, Poniky, Rákoš, Rimavská Baňa, Roštár, Šivetice, Zolná.
- Dielo barokového sochára Georga Raphaela Donnera, Bratislava.
- Banská Štiavnica – Trojičný stĺp, dielo Dionýza Ignáca Stanettiho.

PAMIATKY HISTÓRIE

- Uhrovec – Jankov vŕšok, Pamätné miesto SNP.
- Banská Bystrica – Kremnička, Pamätné miesto SNP.
- Liptovský Mikuláš – Pamätný cintorín oslobodzovacích bojov Slovenska v lesoparku Háj-Nicovô.
- Slovenské gymnáziá v Kláštore pod Znievom, Martine a v Revúcej.
- Bratislava, Michalská 1 – budova bývalého uhorského snemu.

PAMIATKY VÝVOJA ARCHITEKTÚRY

- Bardejov – mestské opevnenie.
- Bratislava – areál Starej radnice a Primaciálneho paláca.
- Bratislava – Kostol sv. Martina.
- Spišská Kapitula – biskupská Katedrála sv. Martina.
- Bíňa – kostol, kláštor a rotunda.
- Trenčín – bývalýkláštor piaristov.

PAMIATKY Z OBLASTI UMELECKÝCH REMESIEL

- Dielňa Jána Szilassyho, barokového zlatníka v Levoči.
- Klenotnica hradnej katedrály v Nitre.
- Klenotnica Dómu sv. Alžbety v Košiciach.

Pri spracovaní návrhov sa predpokladala súčinnosť vedeckých inštitúcií, ktoré majú v pracovnej náplni hodnotenie historických fondov podľa príslušných špecializácií – ústavy a pracoviská Slovenskej akadémie vied, vysoké školy a ústav marxizmu – leninizmu pri ÚV KSS.[20]

Štátny ústav pamiatkovej starostlivosti spracoval v roku 1986 ešte jeden odborný materiál – Návrh zásad vyhlasovania ďalších objektov (súborov) za národné kultúrne pamiatky v SSR a to pre potreby kategorizácie pamiatkového fondu ako základu na diferencovaný prístup k praktickej starostlivosti o pamiatky. V priebehu rokov 1961 – 1985 boli medzi najvýznamnejšie národné kultúrne pamiatky zaradené pamiatky architektúry (hrady, zámky, kaštiele, kultové objekty, pamiatky vedy, výroby a techniky, pamiatky ľudovej architektúry), pamätníky a pamätné miesta (bojiská, cintoríny), ako aj jeden súbor hnuteľných výtvarných pamiatok. Ich pomenovanie – národné, nevyjadrovalo pamiatkarsku druhovú kategóriu, ale kategóriu hodnotiacu – významovú. Kvantitatívnym vyhodnotením fondu národných kultúrnych pamiatok sa dospelo k zisteniu, že najvýznamnejšia kategória zahŕňa viac ako 1 % z celého pamiatkového fondu a že toto množstvo je možné považovať za dostatočné. Prvýkrát bol v tomto materiáli spomenutý Automatizovaný register kultúrnych pamiatok, ktorý rozdelil pamiatky podľa druhovej skladby na:

- pamiatky architektonické,
- pamiatky archeologické,
- pamiatky ľudovej architektúry,
- pamiatky technické,
- historickú zeleň,
- pamiatky historické,
- pamiatky urbanistické,
- pamiatky výtvarné.

Rozbor tiež ukázal, že z chronologického hľadiska sa prevažná väčšina národných kultúrnych pamiatok viazala na udalosti a osobnosti našich novších a najnovších dejín (20 %) a takmer úplne absentovali pamiatky z našich najstarších dejín.

Na základe týchto materiálov pokračovalo v roku 1990 ďalšie vyhlasovanie národných kultúrnych pamiatok:

61. Prešov, Evanjelické kolégium,
62. Bratislava, Dóm sv. Martina,
63. Iža, rímsky vojenský tábor Leányvár,
64. Liptovská Sielnica, hradisko Havránok-Bobrovník,
65. Moravany nad Váhom, veľkomoravský dvorec Ducové,
66. Smolenice, hradisko Molpír.

20 Ústredný výbor Komunistickej strany Slovenska.

▲ Obr. 1. Mapa SR s rozložením NKP, 1985.

V roku 1991 boli vyhlásené tieto národné kultúrne pamiatky:

67. Stredoveké nástenné maľby – kostoly (35 objektov): Batizovce, Bijacovce, Čečejovce, Čerín, Dechtice, Dravce, Chyžné, Koceľovce, Kraskovo, Kyjatice, Leles, Levoča, Liptovský Ondrej, Ľubereč, Ludrová, Martin, Necpaly, Ochtiná, Plešivec, Podolínec, Poniky, Poruba, Rákoš, Rimavská Baňa, Rimavské Brezovo, Sazdice, Smrečany, Stará Halič, Svinica, Šamorín, Šivetice, Švábovce, Veľká Lomnica, Zvolen, Želiezovce,

68. Ružomberok, Pamätné miesto černovskej masakry,

69. Šaštín-Stráže, kláštorný komplex paulínov,

70. prvé slovenské patronátne gymnáziá – Kláštor pod Znievom, Martin, Revúca,

71. Kysucko-oravská lesná úvraťová železnica – Nová Bystrica, Oravská Lesná.

Medzi poslednými boli v roku 1993 za národné kultúrne pamiatky vyhlásené tieto:

72. Martin, prvá budova SNM,

73. Modra, súbor pamiatok Ľudovíta Štúra (fara, pamätné miesto – lavička, pomník, hrob, meštiansky dom),

74. Ružomberok, súbor pamiatok viažucich sa k osobnosti Andreja Hlinku.

Prijatím pamiatkového zákona zanikla kategória najvýznamnejších pamiatok a všetky kultúrne pamiatky získali rovnaké postavenie bez statusu výnimočnosti.

> Z historického prehľadu je zrejmé, že už v minulosti bola potreba deliť pamiatky na dve kategórie. Kým na začiatku to bola snaha sústrediť sa na dejiny revolučného robotníckeho hnutia a KSČ, v 60. rokoch 20. storočia sa dôraz kládol na kultúrne bohatstvo národa a na jeho najdôležitejšie etapy vývoja.

V ďalších rokoch zmena politickej klímy umožnila postupne dostať do zoznamu aj v minulosti opomenuté osobnosti či udalosti národa a nakoniec sa návrh pamiatok na vyhlásenie za národné kultúrne pamiatky orientoval na výber pamiatok s historicko-dokumentárnou hodnotou podľa druhového zastúpenia v Štátnom zozname kultúrnych pamiatok ako aj na ich územnú proporcionalitu.

> Celospoločenská potreba mať kategóriu najvýznamnejších kultúrnych pamiatok je aj v súčasnosti.

V roku 2011 vláda Slovenskej republiky uznesením č. 813/2011 schválila Koncepciu ochrany pamiatkového fondu, ktorú predložilo Ministerstvo kultúry SR. Prílohou č. 4 tohto uznesenia je Zoznam najvýznamnejších kultúrnych pamiatok na Slovensku, ktorý vznikol spoluprácou Pamiatkového úradu SR a Ministerstva kultúry SR. Zahŕňa najvýznamnejšie nehnuteľné a hnuteľné kultúrne pamiatky v zastúpení jednotlivých druhov. Zoznam je možné priebežne aktualizovať na základe výsledkov vedeckého bádania.[21] V schválenej koncepcii a ani v prílohách nie je vysvetlené, na základe akých kritérií bol zoznam vytvorený a na aké účely má byť využívaný.

4. 3. LEGISLATÍVNE VÝCHODISKÁ

Pamiatkový fond tvorí súbor hnuteľných vecí a nehnuteľných vecí, ktoré sú vyhlásené podľa pamiatkového zákona za národné kultúrne pamiatky, pamiatkové rezervácie a pamiatkové zóny. Za pamiatkový fond sa považujú aj veci, o ktorých sa začalo konanie o vyhlásenie za kultúrne pamiatky, pamiatkové rezervácie a pamiatkové zóny.

Pamiatkový úrad SR vedie ÚZPF, ktorý vznikol v roku 1987 zo Štátnych zoznamov kultúrnych pamiatok a člení sa na štyri registre:

a) Register hnuteľných NKP: 15 363 NKP zložených z 37 911 pamiatkových predmetov.

b) Register nehnuteľných NKP pamiatok: 10 164 NKP zložených z 17 756 pamiatkových objektov.

c) Register pamiatkových rezervácií: 28 pamiatkových rezervácií, z toho 17 mestských, 10 pamiatok ľudového staviteľstva a jedno technické dielo.

d) Register pamiatkových zón: 82 pamiatkových zón, z toho 51 mestských, 21 vidieckych, 4 krajinné a 6 špeciálnych.[22]

V príslušných registroch sú vyznačené aj tie NKP a pamiatkové územia, ktoré sú pre svoju jedinečnú hodnotu zapísané do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO:

- Banská Štiavnica a technické pamiatky okolia,
- Levoča, Spišský hrad a pamiatky okolia,
- Pamiatková rezervácia ľudovej architektúry Vlkolínec,
- historické jadro mesta Bardejov,
- drevené chrámy v slovenskej časti Karpatského oblúka,
- Hranica Rímskej ríše – Dunajský Limes (západná časť).

Súčasťou je aj súbor NKP, ktorý je držiteľom značky Európske kultúrne dedičstvo:

- Stredoveké nástenné maľby na Gemeri a v Malohonte.

PAMIATKOVÁ HODNOTA AKO ZÁKLADNÉ KRITÉRIUM

V § 2 ods. 2 pamiatkového zákona je uvedené, že za kultúrnu pamiatku môže byť vyhlásená hnuteľná vec alebo nehnuteľná vec, ktorá má pamiatkovú hodnotu definovanú ako súhrn významných:

- historických,
- spoločenských,
- krajinných,
- urbanistických,
- architektonických,
- vedeckých,
- technických,
- výtvarných,
- umelecko-remeselných hodnôt, pre ktoré môže byť predmetom ochrany.

Z uvedeného vyplýva, že základným a najzásadnejším kritériom posudzovania toho-ktorého objektu alebo predmetu sú jeho pamiatkové hodnoty.

Pamiatkovú hodnotu tvorí súhrn významných hodnôt rôzneho charakteru, ktoré sú v rôznej miere zastúpené a zachované. Prienik týchto hodnôt je v každom posudzovanom prípade individuálny, z čoho musí nutne vyplynúť aj individuálny prístup ku každej veci, pričom sa zvažuje miera zastúpenia alebo zachovania týchto hodnôt.

Z hľadiska priraďovania jednotlivých druhov hodnôt objektom a predmetom môžeme pamiatkové hodnoty rozdeliť na:

- základné (historické, spoločenské, resp. hodnota dokumentu, hodnota diela) – vyskytujú sa a sú sledované u všetkých druhov kultúrnych pamiatok,
- určujúce – majú zásadný význam pre konkrétny posudzovaný druh pamiatok a ich prítomnosť u objektov a predmetov tohoto druhu má podstatný vplyv pre ich navrhovanie za kultúrne pamiatky alebo pre ich

21 Koncepcia ochrany pamiatkového fondu, MK-1002/2011-40/12987, Príloha č. 4 – Zoznam najvýznamnejších kultúrnych pamiatok na Slovensku, poznámka pod čiarou č. 1.

22 Údaje platné k 25. 09. 2023.

ponechanie ako súčastí pamiatkového fondu; u iných druhov môžu tie isté hodnoty figurovať ako hodnoty špecifické,
- špecifické – charakterizujú iba určité druhy kultúrnych pamiatok, u niektorých druhov sú stanovené ako určujúce, ale u iných druhov nemusia byť zastúpené, takže ich absencia u týchto ostatných objektov a predmetov nemá zásadný vplyv a význam pri ich navrhovaní za kultúrne pamiatky.

Ako vyplýva z vyššie uvedeného, miera zastúpenia alebo zachovania pamiatkových hodnôt objektu alebo predmetu je najzákladnejším a prioritným kritériom posudzovania. Pritom sa berie do úvahy syntéza a prienik rôznych hodnôt jednak vo veci samotnej, jednak v kontexte súvislostí s vecami a pamiatkami analogickými, podobnými či príbuznými, takisto v kontexte širších súvislostí s regionálnym alebo celoslovenským fondom. To znamená, že prístup musí byť individuálny aj komplexný zároveň.

Miera pamiatkovej hodnoty veci je posudzovaná z hľadiska:
- obsahu základných a určujúcich, ale aj špecifických hodnôt, vytvárajúci súhrnnú pamiatkovú hodnotu veci (kritérium je súhrnom, prienikom a celkovým vyhodnotením pamiatkovej hodnoty);
- významu veci ako dokumentu kultúrneho/spoločenského vývoja (kritérium vyjadruje kultúrno-spoločenský význam veci v historickom kontexte);
- výnimočnosti alebo typickosti veci (kritérium postihuje širokú škálu vlastností vecí ako napríklad jedinečnosť alebo typickosť, osobitosť, zvláštnosť a pod. a to z pohľadu formy, tvaru, materiálu, techniky a technológie, priestorovej štruktúry atď.; toto kritérium zahŕňa napríklad aj početnosť výskytu v danom území alebo všeobecne);
- miery materiálnej a nemateriálnej autenticity (kritérium vyjadruje stav vývinu veci od jej vzniku po súčasnosť, a to vo vzťahu k jej pôvodným vlastnostiam a charakteristikám (priestorovej skladbe, forme, materiálu, technológii, prostrediu, funkcii atď.; v rámci tohto kritéria sa posudzuje aj miera zachovania pôvodnej hmotnej substancie veci, t. j. zistený alebo zistiteľný stav hmotnej podstaty veci vo vzťahu k jej pamiatkovej hodnote);
- súčasnej spoločenskej funkcie veci (kritérium určuje mieru súčasného spoločenského záujmu o vec a jej význam pre spoločnosť);
- vhodnosti využitia– toto kritérium je pomocným hľadiskom, ktorým sa vyhodnocujú veci vo vzťahu k ich pôvodnej a súčasnej funkcii, hodnotí sa vplyv súčasného využitia na ich stav a možnosť trvalého zachovania ich pamiatkových hodnôt; kvôli úzkej súvislosti sa posudzuje spoločne s pomocným hľadiskom perspektívy zachovania veci, ktoré sa uplatňuje predovšetkým pri objektoch a predmetoch v narušenom technickom stave s prípadným možným ohrozením hmotnej podstaty a fyzickej existencie a ktoré zohľadňuje reálnosť a možnosť ďalšej existencie veci ako perspektívnej súčasti pamiatkového fondu.

4. 4. KRITÉRIÁ PRE VÝBER VECÍ NA VYHLÁSENIE ZA NEHNUTEĽNÉ NKP

VŠEOBECNÉ – patrí sem obsah základných a určujúcich hodnôt vytvárajúci pamiatkovú hodnotu veci a význam veci ako dokumentu kultúrneho/spoločenského vývoja; naplnenie týchto kritérií je rozhodujúce pre všetky druhy kultúrnych pamiatok.

DOPLŇUJÚCE – kritériá, ktorých splnenie je podstatné alebo významné, pre tie-ktoré konkrétne druhy kultúrnych pamiatok (patrí sem výnimočnosť alebo typickosť veci, miera autenticity, resp. zachovania pôvodnej hmotnej substancie veci, súčasná spoločenská funkcia veci, vhodnosť využitia a perspektíva zachovania veci); doplňujúce kritériá sa u jednotlivých druhov kultúrnych pamiatok môžu líšiť.

Pre všetky druhy kultúrnych pamiatok teda platí, že sa posudzujú ich základné hodnoty (historické a spoločenské, hodnota dokladu daného obdobia, hodnota diela vo výraze). Okrem nich potom majú jednotlivé druhy pamiatok svoje vlastné určujúce a špecifické hodnoty a všeobecné aj doplňujúce kritériá.

Príklad:
Pri sakrálnej stavbe (kláštor, kostol, kaplnka) sú základnými a určujúcimi pamiatkovými hodnotami jej história, kvalita architektonického stvárnenia a výtvarné či umelecko-remeselné doplnky. Špecifickými hodnotami sú jej umiestnenie v urbanizovanom alebo krajinnom priestore, pričom kritériom ich posúdenia je rozsah naplnenia týchto hodnôt, význam pre kultúrny vývoj spoločnosti a miera autenticity. Prienik týchto hodnôt sa posudzuje podľa uvedených kritérií u každej veci individuálne.

▲ Obr. 2. Archeologické nálezisko – Villa rustica, č. ÚZPF 835/1, Bratislava-Dúbravka.

▲ Obr. 3. Archeologické nálezisko – veľkomoravský dvorec, č. ÚZPF 2525/1, Ducové.

▲ Obr. 4. Kastel – rímsky vojenský tábor Leányvár, č. ÚZPF 289/1, Iža.

▲ Obr. 5. Lesnícka a banícka akadémia, č. ÚZPF 2503/1-15, Banská Štiavnica.

▲ Obr. 6. Mestská radnica, č. ÚZPF 1677/1, Bardejov.

4. 5. DRUHOVÉ ROZDELENIE PAMIATOK

PAMIATKY ARCHEOLOGICKÉ

Pre archeologické pamiatky sú nielen základnými, ale aj určujúcimi hodnotami hodnoty historické a spoločenské, ktoré vyjadrujú význam veci z hľadiska prínosu poznania kultúrneho vývoja v danom čase a mieste.

Podľa druhu náleziska alebo nálezu sú ďalšími špecifickými hodnotami krajinné, urbanistické, architektonické, technické, výtvarné a umelecko-remeselné.

Okrem všeobecných kritérií (obsah základných a určujúcich hodnôt vytvárajúci pamiatkovú hodnotu veci a význam veci ako dokumentu kultúrneho vývoja) sa uplatňuje kritérium miery autenticity, resp. zachovania pôvodnej hmotovej substancie veci (pri skúmaných a exploatovaných náleziskách) a kritérium súčasnej spoločenskej funkcie veci (pri prezentovaných náleziskách).

PAMIATKY ARCHITEKTÚRY

Keďže pamiatky tohto druhu tvoria najširšiu skupinu objektov z hľadiska miesta výskytu, pôvodnej funkcie a súčasného využitia, je potrebné pre jednotlivé typy objektov uplatňovať rôzne špecifické hodnoty a doplňujúce kritéria.

Profánna mestská a vidiecka architektúra

Pre tento typ objektov sú určujúce hodnoty urbanistické a architektonické, ktoré dokumentujú vývoj urbanizmu sídiel a vývoj profánnej architektúry v jednotlivých obdobiach. Špecifickou hodnotou môže byť hodnota technická, výtvarná alebo umelecko-remeselná. Pri posudzovaní ich významu, okrem všeobecných kritérií, používame aj kritéria doplňujúce (výnimočnosť alebo typickosť, miera autenticity a vhodnosť využitia), ktoré pri veľkom počte objektov tohto druhu architektúry umožňujú kvalitatívny výber.

Sakrálna architektúra

Vzhľadom na skutočnosť, že sakrálne stavby predstavujú dodnes relatívne najzachovalejšiu vývojovú líniu spomedzi jednotlivých architektonických druhov a sú zväčša jednými z najreprezentatívnejších objektov v sídle, sú pre sakrálnu architektúru určujúce hodnoty architektonické a urbanistické. Špecifickou hodnotou môže byť hodnota krajinná, výtvarná a umelecko-remeselná. Vzhľadom na charakter vývoja tohto druhu stavieb ich hodnoty posudzujeme tiež z hľadiska výnimočnosti alebo typickosti a miery autenticity.

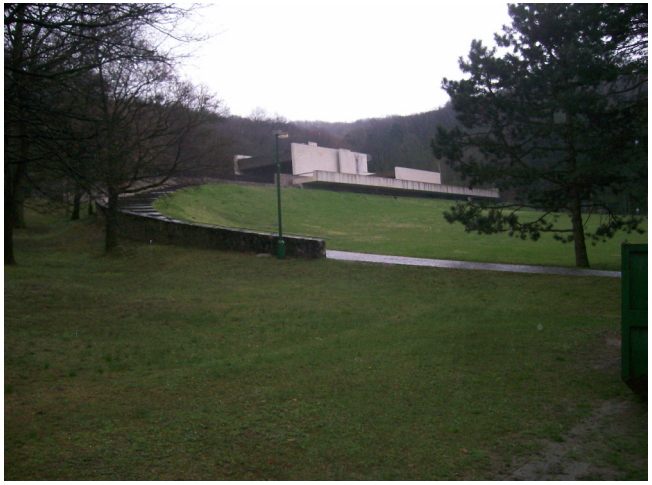

▲ Obr. 7. Krematórium, č. ÚZPF 11436/1-9, Bratislava-Záhorská Bystrica.

▲ Obr. 9. Kostol sv. Margity, č. ÚZPF 10820/1-2, Kopčany.

▲ Obr. 8. Kostol sv. Juraja, č. ÚZPF 3062/1-2, Poprad-Spišská Sobota.

▲ Obr. 10. Kostol Božského srdca, č. ÚZPF 10963/1, Partizánske.

Hrady a fortifikácie

Pre tento druh architektúry sú – vzhľadom na jej obranné funkcie – okrem architektonických a urbanistických hodnôt určujúce aj technické hodnoty, špecifickou hodnotou môže byť krajinná.

Pri ich posudzovaní používame ako doplňujúce kritérium výnimočnosť a mieru zachovania pôvodnej substancie, ako aj mieru autenticity a súčasnú spoločenskú funkciu.

Kaštiele a kúrie

Tento typ samostatných panských obydlí je charakteristický pre väčšinu vidieckych aj mestských sídiel a určujúce sú preň architektonické a urbanistické hodnoty, špecifické sú výtvarné a umelecko-remeselné, ako aj krajinné hodnoty. Doplňujúcim kritériom pri výbere je výnimočnosť alebo typickosť, miera autenticity, vhodnosť využitia a perspektíva zachovania.

PAMIATKY ĽUDOVÉHO STAVITEĽSTVA

Objekty ľudového staviteľstva predstavujú typ obytných, hospodárskych, technických a čiastočne i sakrálnych stavieb, nachádzajúcich sa vo vidieckom prostredí. Pre tento funkčne rozmanitý druh kultúrnych pamiatok sú určujúce architektonické a urbanistické hodnoty, špecifické sú umelecko-remeselné, technické a krajinné hodnoty, prípadne v insitnej polohe aj hodnoty výtvarné.

Vzhľadom na regionálne špecifiká tohto druhu architektúry a jeho súčasné využitie sa uplatňujú aj kritériá výnimočnosti alebo typickosti, vhodnosti využitia a perspektívy zachovania veci.

PAMIATKY HISTÓRIE

Keďže tento druh pamiatok prezentuje významné udalosti a osobnosti dejín, základnou je historická a spoločenská hodnota, ktorá môže byť ďalej doplnená hodnotou architektonickou, výtvarnou, umelecko-remeselnou, urbanistickou, krajinnou, ale aj technickou. Doplňujúcim kritériom pre tento druh objektov je autenticita, teda bezprostredný vzťah ku konkrétnemu historickému javu alebo udalosti. Symbolické pamiatky histórie ako pomníky, pamätníky a pamätné tabule môžu byť súčasťou autentickej kultúrnej pamiatky a posudzujú sa podľa kritéria výnimočnosti a miery autenticity.

▲ Obr. 11. Bratislavský hrad s areálom, č. ÚZPF 28/1-57, Bratislava.

▲ Obr. 12. Hrad, č. ÚZPF 1483/1-59, Nitra.

▲ Obr. 13. Hrad, č. ÚZPF 975/1, Stará Ľubovňa.

▲ Obr. 14. Kaštieľ s areálom, č. ÚZPF 475/1-35, Betliar.

▲ Obr. 15. Kaštieľ s areálom, č. ÚZPF 1322/1, Bytča.

▲ Obr. 16. Kaštieľ s areálom, č. ÚZPF 613/1-34, Holíč.

▲ Obr. 17. Kostol drevený, č. ÚZPF 72/1, Inovce.

▲ Obr. 18. Kostol drevený, č. ÚZPF 86/1, Ruská Bystrá.

▲ Obr. 19. Dvor roľnícky, č. ÚZPF 2844/1-4, Ružomberok-Vlkolínec.

▲ Obr. 21. Súbor pamiatok k osobnosti Ľ. Štúra – rodný dom Ľ. Štúra, č. ÚZPF 263/1-2, Uhrovec.

▲ Obr. 20. Pamiatky na udalosti 2. sv. vojny – Slavín, č. ÚZPF 204/1, Bratislava.

PAMIATKY VEDY A TECHNIKY

Pre pamiatky tohto druhu sú určujúce hodnoty vedecké a technické, ktoré prezentujú úroveň výrobných prostriedkov, vedeckého poznania a technického rozvoja v dobe ich vzniku. Špecifickými hodnotami sú architektonické a umelecko-remeselné, ktoré mnohokrát charakterizujú objekty a predmety technických pamiatok aj z celkového pohľadu vývoja architektúry a umenia. Ďalšími špecifickými hodnotami môžu byť hodnoty urbanistické a krajinné. Vzhľadom na neustále prebiehajúcu inováciu v časti ľudskej činnosti, ktorú tento druh pamiatok predstavuje, je okrem výnimočnosti a miery autenticity nevyhnutné pri posudzovaní využívať aj doplňujúce kritériá vhodnosti využitia a perspektívy zachovania veci.

PAMIATKY VÝTVARNÉHO UMENIA A UMELECKÉHO REMESLA

Tento druh pamiatok, podobne ako pamiatky architektúry, zahŕňa široké spektrum objektov a predmetov od monumentálnych exteriérových výtvarných diel až po drobné umelecko-remeselné predmety. Určujúce sú hodnoty výtvarné a umelecko-remeselné, pričom doplňujúcimi môžu byť architektonické a technické. Vzhľadom na skutočnosť, že tieto pamiatky prezentujú predovšetkým umeleckú kvalitu, je potrebné ich posudzovať tiež podľa doplňujúceho kritéria výnimočnosti alebo typickosti a miery autenticity a tiež súčasnej spoločenskej funkcie.

PAMIATKY HISTORICKEJ ZELENE

Historická zeleň je iba málokedy prezentovaná ako samostatná kultúrna pamiatka, vo väčšine prípadov dotvára urbanistické prostredie, alebo je súčasťou areálu iných druhov kultúrnych pamiatok, najčastejšie pamiatok architektúry. Preto okrem určujúcich krajinných a urbanistických hodnôt k nej priraďujeme aj špecifické hodnoty architektonické a výtvarné. Keďže ide o neštandardný – organický druh kultúrnej pamiatky, okrem všeobecných kritérií uplatňujeme kritérium výnimočnosti alebo typickosti, vhodnosti využitia, ale najmä kritérium miery autenticity, so zreteľom na špecifickosť dočasnosti, resp. obmedzenej životnosti rastlinného materiálu a možnosti jeho regenerácie.

▲ Obr. 22. Súbor vojnových cintorínov z 1. svetovej vojny na východnom Slovensku, č. ÚZPF 12231/1, Čabiny.

▲ Obr. 23. Banskoštiavnická vodohospodárska sústava, č. ÚZPF 3268/1-7, Banský Studenec.

▲ Obr. 24. Mlyn vodný, č. ÚZPF 2512/1-2, Jelka.

▲ Obr. 25. Drevený vodojem v parku kaštieľa, č. ÚZPF 363/3, Palárikovo.

4. 6. TYPOVÉ ČLENENIE NKP

SOLITÉR

Predstavuje kultúrnu pamiatku, ktorá tvorí len jednu vec a nerozkladá sa na viacero častí v rámci svojej objektovej alebo predmetovej skladby v registroch nehnuteľných NKP.

AREÁL/VÝTVARNÝ CELOK

Tvorí viacero vecí, ktoré sú vzájomne prepojené presne určenými a identifikovanými vzťahmi objektov alebo predmetov bezprostredne susediacich v konkrétnom areáli alebo zložených v jednom výtvarnom celku. Tieto veci sa v registroch evidujú ako jednotlivé pamiatkové objekty a pamiatkové predmety v rámci objektovej a predmetovej skladby danej kultúrnej pamiatky.

SÚBOR

Zahŕňa viacero kultúrnych pamiatok rovnakého druhu s prihliadnutím na prevažujúce rovnaké špecifické pamiatkové hodnoty alebo pamiatky viazané na konkrétnu historickú udalosť či osobnosť, pričom tieto nevytvárajú spoločný územný areál, a môžu byť tiež z rôznych lokalít či regiónov. Tento typ je vytvorený len pre účely Zoznamu najvýznamnejších NKP.

4. 7. KRITÉRIÁ PRE VYTVORENIE ZOZNAMU NAJVÝZNAMNEJŠÍCH NKP

Zoznam najvýznamnejších NKP by mal byť súčasťou štátneho systému ochrany pamiatkového fondu v rámci jeho klasifikácie a mal by smerovať k upevneniu národného povedomia o kultúrnom dedičstve a spolupatričnosti. Výber má reprezentovať pestrú typologickú skladbu časti pamiatkového fondu s poukazom na pamiatkové kvality a hodnoty najvýznamnejších NKP.

Vznikom zoznamu najvýznamnejších NKP by mal byť deklarovaný záujem štátu o zachovanie tejto exkluzívnej skupiny v maximálnej miere autenticity, spolu so zachovaním jej pamiatkových hodnôt, ktoré zodpovedajú kritériám ich vyhlásenia. V súčasnosti však pre túto kvalitatívne vymedzenú kategóriu pamiatkového fondu nie je vytvorený zákonom stanovený rámec.

▲ Obr. 26. Trojičný stĺp, č. ÚZPF 2492/1, Banská Štiavnica.

▲ Obr. 27. Mariánsky morový stĺp, č. ÚZPF 1481/1, Nitra.

Spôsoby ako vymedziť význam pamiatok v odborných materiáloch absentujú. Podľa českého architekta Víta Jesenského je možné za hlavné významy NKP považovať:[23]

1. význam národnej identity,
2. význam identity s prostredím,
3. význam kultúrno-historický,
4. význam reprezentatívnosti a komunikácie,
5. význam dokumentačný,
6. význam ekonomický.

Pod tieto významy sú potom priraďované jednotlivé pamiatkové hodnoty.

Aby mohli byť kultúrne pamiatky zaradené do zoznamu najvýznamnejších NKP, mali by svojimi hodnotami a kvalitami presahovať regionálny význam a zároveň spĺňať najmenej jedno z nižšie špecifikovaných kritérií bez hierarchizácie ich významu:

a) sú najkvalitnejšími alebo aspoň obzvlášť vynikajúcimi reprezentantmi určitej druhovej skupiny kultúrnych pamiatok,

b) sú dokladmi tvorby a invencie výnimočného tvorcu národného či nadnárodného významu,

c) dokumentujú najdôležitejšie etapy vývoja výtvarného umenia, architektúry, staviteľstva, urbanizmu, záhradnej a krajinárskej tvorby, vedy, techniky a industriálneho rozvoja alebo prinášajú mimoriadne svedectvo o vývoji a rozmanitosti duchovnej alebo hmotnej kultúry v danom období,

d) sú významné svojou vzácnosťou a hodnotou veku, ako už ojedinelé doklady zaniknutých epoch vývoja mnohonárodnostnej spoločnosti na našom území,

e) sú širšou verejnosťou vnímané ako súčasť národnej respektíve európskej identity pre ich hlbokú väzbu na významné historické epochy, udalosti alebo tradície,

f) majú priamy a dôležitý vzťah k významným udalostiam alebo osobnostiam národného či medzinárodného významu,

g) sú unikátnym hmotným prameňom v oblasti vedy, výskumu, vzdelania a upevňovania národnej identity.

Pamiatkový zákon stanovil, že základným kritériom posudzovania kvality kultúrnych pamiatok sú ich pamiatkové hodnoty. Pamiatkovú hodnotu zákon definuje ako súhrn hodnôt rôzneho charakteru. Z toho vyplýva, že tento súhrn obsahuje rôzne

23 JESENSKÝ, V. *Model základních hodnotících kritérií a hodnocení potencionálních národních kulturních památek, Teoreticko metodologický podklad.* 2015 [cit. 10. novembra 2023]. Dostupné na: https://www.academia.edu/30783659/Model_základních_hodnotících_kritérií_a_hodnocení_potenciálních_národních_kulturních_památek

▲ Obr. 28. Mauzóleum Andrášiovcov, č. ÚZPF 1/8, Trebišov.

▲ Obr. 30. Park pri kaštieli, č. ÚZPF 745/5, Lednické Rovne.

▲ Obr. 29. Sad Janka Kráľa, č. ÚZPF 321/1, Bratislava.

▲ Obr. 31. Park pri kaštieli, č. ÚZPF 813/2, Spišský Hrhov.

hodnoty zastúpené v rôznej miere u tej ktorej veci a prienik týchto hodnôt je v každom posudzovanom prípade individuálny – jedinečný.

Pre posudzovanie pamiatkových hodnôt sa uplatňujú kritériá hodnotiace napríklad mieru autenticity (hmotnej aj nehmotnej), mieru zachovania pôvodnej hmotnej substancie, jedinečnosť alebo naopak typickosť formy, tvaru, hmotovo-priestorovej štruktúry, materiálu, spracovania, osobitosť, výnimočnosť alebo naopak typickosť dobového výrazu, umeleckého názoru, technológie, stavebnej konštrukcie, dispozície, ďalej súvzťažnosť veci s prostredím, hodnotu a pozície veci v súbore a pod.

Pomocnými, ale nie menej dôležitými kritériami, sú najmä súčasná spoločenská funkcia, ktorá prezentuje mieru spoločenského záujmu o vec a jej význam pre spoločnosť, ktorá spolu s kritériom vhodnosti využitia a perspektívou zachovania ovplyvňuje možnosti ďalšej existencie, prezentácie a ochrany pamiatky na požadovanej kvalitatívnej úrovni, a preto sú tiež významné pre výber pamiatok do zoznamu najvýznamnejších NKP.

> Pri výbere jednotlivých NKP do zoznamu bol zvolený postup komplexného odborného posúdenia všetkých kritérií, pričom prioritným kritériom posudzovania bola miera zastúpenia a zachovania základných, určujúcich a špecifických hodnôt, ktoré vo svojom súhrne a prieniku vytvárajú mimoriadnu pamiatkovú hodnotu NKP.

Pritom sa berie do úvahy syntéza a prienik rôznych hodnôt vo veci samotnej, jednak v kontexte s pamiatkami analogickými, podobnými či príbuznými, v rámci širších súvislostí s celoslovenským fondom.

> Miera zastúpenia alebo zachovania pamiatkových hodnôt je tak najzákladnejším kritériom pre zostavenie zoznamu elitnej kategórie pamiatok.

Základ navrhovaného zoznamu najvýznamnejších NKP tvorí skupina najvýznamnejších a najvzácnejších pamiatok Slovenska, ktoré boli vyhlásené za kultúrne pamiatky (1961 – 1993) ešte pred prijatím pamiatkového zákona v roku 2002. Ten, ako už bolo spomenuté v úvode, zmenil systém kategorizácie pamiatkového fondu. Tieto pamiatky tvoria aj dnes významnú časť pamiatkového fondu. Ide o 69 nehnuteľných NKP alebo ich súborov a 3 hnuteľné NKP alebo ich súbor (dielo majstra Pavla v Levoči, dielo Jána Szilassyho a Diecézna knižnica v Nitre, pričom diecézna knižnica sa stala súčasťou knižničného fondu, ktorý je chránený podľa zákona o knižniciach[24]).

Zoznam bývalých NKP bol doplnený o ďalšie kultúrne pamiatky na základe posúdenia Pamiatkového úradu SR a jeho jednotlivých odborných sekcií.

Pri dopĺňaní navrhovaného zoznamu sa okrem uvedených kritérií zohľadňovala tiež skutočnosť, že niektoré druhy pamiatok boli v minulosti buď prehliadané, alebo sa im nedostalo objektívneho vyhodnotenia v rámci druhového spektra pamiatkového fondu.

> Mimoriadne pamiatkové hodnoty, mimoriadna kultúrno-spoločenská významnosť a vlastnícka jednoznačnosť sú požiadavky kladené na výberovú skupinu kultúrnych pamiatok. Snahou štátu by malo byť, aby tieto národné skvosty boli vo vlastníctve štátu a ten aby garantoval ich adekvátne zachovanie a prezentáciu.

4. 8. NAVRHOVANÝ PROCES TVORBY ZOZNAMU NAJVÝZNAMNEJŠÍCH NKP NA SLOVENSKU

> Kultúrne pamiatky vyhlasuje Pamiatkový úrad SR rozhodnutím na základe vlastného podnetu v procese správneho konania. Žiadosťami a návrhmi na vyhlásenie vecí za NKP sa zaoberá Komisia pre posudzovanie pamiatkového fondu Pamiatkového úradu SR formou komplexného odborného posúdenia podľa určených kritérií.

Pri posudzovaní jednotlivých vecí, navrhovaných na vyhlásenie za NKP, postupuje komisia formou komplexného odborného posúdenia uvedených kritérií, pričom najzakladanejším a prioritným kritériom posudzovania je miera zastúpenia a zachovania základných, určujúcich a špecifických hodnôt veci, ktoré vo svojom súhrne a prieniku vytvárajú jej pamiatkovú hodnotu. Pritom sa berie do úvahy jednak syntéza a prienik rôznych hodnôt vo veci samotnej, jednak kontext s vecami (kultúrnymi pamiatkami) analogickými, podobnými či príbuznými, v rámci širších súvislostí s miestnym, regionálnym alebo celoslovenským fondom.

Na posudzovanie pamiatkových hodnôt sa používajú kritériá vyjadrujúce napríklad mieru autenticity (materiálnej aj nemateriálnej), mieru zachovania pôvodnej hmotnej substancie, jedinečnosť alebo naopak typickosť formy, tvaru, hmotovo-priestorovej štruktúry, materiálu, spracovania, osobitosť, výnimočnosť alebo naopak typickosť dobového výrazu, umeleckého názoru, technológie, stavebnej konštrukcie, dispozície, ďalej súvzťažnosť veci s prostredím, hodnota a pozícia veci v súbore a pod.

> Zoznam najvýznamnejších NKP vedie Ministerstvo kultúry SR na svojej webovej stránke a Pamiatkový úrad SR v ÚZPF.

Do zoznamu najvýznamnejších NKP na Slovensku je možné navrhnúť hnuteľnú alebo nehnuteľnú NKP, ktorá tvorí solitér, areál alebo súbor.

Návrh na zaradenie do zoznamu môže podať priebežne ktokoľvek – fyzická alebo právnická osoba, subjekt samosprávy alebo štátnej správy.

Návrh má obsahovať formálne a obsahové náležitosti:

- formálne náležitosti – kto návrh podáva, akej veci sa týka a čo sa navrhuje,
- obsahové náležitosti – názov NKP a číslo ÚZPF, rozsah, aký sa navrhuje, zdôvodnenie s poukázaním na kritériá zaradenia do zoznamu najvýznamnejších NKP, základná fotodokumentácia podporujúca zdôvodnenie, porovnávaciu štúdiu o mimoriadnosti pamiatky v rámci druhovej skupiny.

Návrhy posudzuje Pamiatkový úrad SR na požiadanie Ministerstva kultúry SR z týchto hľadísk:

- úplnosť a správnosť údajov,
- odborné opodstatnenie z hľadiska splnenia kritérií hodnôt a dostatočnosť odôvodnenia,
- celistvosť, autenticita a fyzický stav pamiatky spolu so zdôvodnením mimoriadnej kultúrno-historickej hodnote,
- optimálnosť vymedzenia navrhovaného rozsahu.

Pri posudzovaní návrhov sa nevylučuje súčinnosť odborníkov a inštitúcií, ktoré majú v pracovnej náplni hodnotenie historických fondov podľa príslušných špecializácií – ústavy a pracoviská Slovenskej akadémie vied či vysoké školy.

24 Zákon č. 126/2015 Z. z. o knižniciach a o zmene a doplnení zákona č. 206/2009 Z. z. o múzeách a o galériách a o ochrane predmetov kultúrnej hodnoty a o zmene zákona SNR č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov v znení zákona č. 38/2014 Z. z. v znení neskorších predpisov.

Návrh po posúdení Pamiatkovým úradom SR predkladá Ministerstvo kultúry SR Pamiatkovej rade, ktorá odporučí zaradenie do zoznamu najvýznamnejších NKP.

NKP je možné zo zoznamu vyradiť pokiaľ:

- dôjde k jej fyzickému zániku, alebo zásadnému nezvratnému poškodeniu pamiatkových hodnôt,
- dôjde k odborne podloženému prehodnoteniu názoru na jej pamiatkové hodnoty, ktoré boli deklarované v zdôvodnení a tieto hodnoty už nespĺňajú kritériá,
- existuje ku zrušeniu iný závažný verejný záujem.

Postup pri vyradení zo zoznamu najvýznamnejších NKP je obdobný ako pri jej zaradení.

4. 9. ZÁVER

Výber NKP podľa kritérií uvedených v tomto materiáli má pomôcť vytvoriť zoznam, ktorý bude predstavovať to najhodnotnejšie z pamiatkového fondu v Slovenskej republike. Podiel navrhnutých najvýznamnejších NKP tvorí menej ako 1 % z celkového počtu pamiatok zapísaných v ÚZPF, čo bolo aj zámerom pri jeho vytváraní. Samozrejme je možné ho dopĺňať a modifikovať. Využívať by sa mal predovšetkým ako reprezentačný nástroj vzdelávania a popularizácie kultúrneho dedičstva nášho národa smerom k občanom a inštitúciám Slovenskej republiky. Smerom k zahraničiu by mal byť nástrojom rozvoja turizmu a služieb.

Aby mohol mať zoznam najvýznamnejších NKP na Slovensku adekvátny význam, je potrebné ho legislatívne ukotviť. Najvhodnejšie riešenie je novelizácia pamiatkového zákona, v ktorom by boli rozdelené pamiatky na dve skupiny – národné kultúrne pamiatky a kultúrne pamiatky (ako tomu bolo v minulosti) a vládnymi opatreniami zabezpečiť ich zachovanie a prezentáciu pre ďalšie generácie.

5. VADEMECUM: VLASTNÍKA KULTÚRNEJ PAMIATKY, VLASTNÍKA NEHNUTEĽNOSTI V PAMIATKOVOM ÚZEMÍ A OCHRANNOM PÁSME, VLASTNÍKA A SPRÁVCU HNUTEĽNOSTÍ V SAKRÁLNOM OBJEKTE

Vademecum – príručka vlastníka, je zdrojom základných informácií pre všetkých, ktorí sú/stanú sa vlastníkmi alebo správcami národných kultúrnych pamiatok alebo nehnuteľností v pamiatkovom území/ochrannom pásme, prípadne sú správcami hnuteľností v sakrálnom objekte. Vademecum je zároveň určené pre všetkých záujemcov a nadšencov, ktorí chcú získať viac informácií o ochrane kultúrneho dedičstva na Slovensku. Viac pozri v: Príloha č. 3 – Vademecum.

◄ Obr. 32. Titulná strana príručky.

6. ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Archív Pamiatkového úradu SR, inv. č. T 1730, KRIŽANOVÁ, E. et al. *Návrh kritérií pre výber objektov medzi NKP a návrh koncepcie ich vyhlasovania.* Bratislava: Štátny ústav pamiatkovej starostlivosti, 1986.

Archív Pamiatkového úradu SR, inv. č. T 3494, RADOVÁ, M. et al. *Návrh prohlášení dalšího souboru kulturních památek za národní kulturní památky.* Praha: Státní ústav památkovépéče a ochrany přírody v Praze, 1983.

Archív Pamiatkového úradu SR, inv. č. T 3624. *Návrh zásad vyhlasovania ďalších objektov /súborov/ za národné kultúrne pamiatky v SSR.* Bratislava: Štátny ústav pamiatkovej starostlivosti. 1992.

Archív Pamiatkového úradu SR, inv. č. T 409/2. *Materiál pre rokovanie Predsedníctva SNR, Návrh na vyhlásenie národných kultúrnych pamiatok.* Bratislava: Odbor SNR pre školstvo a kultúru. 1961.

Archív Pamiatkového úradu SR, inv. č. T 409/3, CHLUP, M. *Informatívne poznámky k porade zo dňa 9. júla 1960, Červený Kameň.* 1960.

Archív Pamiatkového úradu SR, inv. č. T 409/3, MICHALIČKA, A. *List Povereníctva školstva a kultúry č. 20 984/59-C-I. Zo dňa 1. septembra 1959, Vec: Návrh na vyhlásenie národných kultúrnych pamiatok.* 1959.

Archív Pamiatkového úradu SR, inv. č. T 783, PUŠKÁR, I. *Návrh siete národných kultúrnych pamiatok na Slovensku.* Bratislava: SÚPSOP, 1969.

DVOŘÁK, M. *Katechismus památkové péče.* Praha: Národní památkový ústav, 2004. ISBN 80-86234-55-X.

DVOŘÁKOVÁ, V., HUSOVSKÁ, Ľ. *Ochrana kultúrneho dedičstva v medzinárodných dokumentoch ICOMOS. 1. diel – Charty a odporúčania.* Bratislava: Kontakt plus, s. r. o., 2002. ISBN 80-88855-45-4.

DVOŘÁKOVÁ, V., HUSOVSKÁ, Ľ. *Ochrana kultúrneho dedičstva v medzinárodných dokumentoch ICOMOS. Charty, smernice a rezolúcie.* Bratislava: ICOMOS Slovensko, 2003.

DVOŘÁKOVÁ, V., HUSOVSKÁ, Ľ. *Ochrana kultúrneho dedičstva v medzinárodných dokumentoch ICOMOS. 2. diel, Deklarácie.* Bratislava: Kontakt plus, s. r. o., 2004. ISBN80-88855-56-X.

https://culture.ec.europa.eu/cultural-heritage/initiatives-and-success-stories/european-heritage-label. Navštívené dňa 9. 8. 2023.

https://whc.unesco.org . Navštívené dňa 16. 8. 2023.

IŽVOLT, P. *Údržba historických stavieb.* Bratislava: Pamiatkový úrad Slovenskej republiky, 2017. ISBN 978-80-89175-76-5.

JESENSKÝ, V. *Model základních hodnotících kritérií a hodnocení potencionálních národních kulturních památek, Teoreticko metodologický podklad.* 2015 [cit. 10. novembra 2023]. Dostupné na: https://www.academia.edu/30783659/Model_základních_hodnotících_kritérií_a_hodnocení_potenciálních_národních_kulturních_památek

Koncepcia ochrany pamiatkového fondu, MK-1002/2011-40/12987, 2011.

KROUPA, P. Základní principy památkové péče? (detektivní pátrání). In: *Zprávy památkové péče.* Praha: Národní památkový ústav, 2001, roč. 61, č. 10, s. 301-311.

KUČOVÁ, V. *Světové kulturní a přírodní dědictví UNESCO.* Praha: Národní památkový ústav, 2009. ISBN 978-80-87104-52-1.

KUČOVÁ, V., et al. *Světové dědictví a Česká republika.* Praha: Národní památkový ústav, 2018. ISBN 978-80-7480-116-7.

LÍBAL, D. Teorie památkové péče. In: *Zprávy památkové péče.* Praha: Národní památkový ústav, 2001, roč. 61, č. 8, s. 239-241.

Ministerstvo kultury Českej republiky. *Národní kulturní památky* [cit. 10. novembra 2023]. Dostupné na: https://www.mkcr.cz/narodni-kulturni-pamatky-cs-262

RADOVÁ, M. Koncepce památkového zásahu do stavebního díla, její úloha a východiska. In: *Památky a příroda.* Praha: Státní ústav památkové péče a ochrany přírody v Praze, 1987, roč. 1, č. 2, s. 1-9, s 65-75.

RIEGL, A. *Der moderne Denkmalkultus, sein Wesen und seine Entstehung.* Wien: W. Braumüller, 1903.

RIEGL, A. *Moderní památková péče.* Praha: Národní památkový ústav, 2003. ISBN 80-86234-34-7.

SÚPSOP. *Návrh siete národných kultúrnych pamiatok na Slovensku.* Bratislava: SÚPSOP, 1969.

ŠKULAVÍK, P. *Kritériá pre posudzovanie vecí na vyhlásenie za národné kultúrne pamiatky a na zrušenie alebo zmenu vyhlásenia.* Bratislava: Pamiatkový úrad SR, 2005.

ŠUJANOVÁ, O. *Ochrana pamiatok. Medzinárodné dohovory, odporúčania, charty a rezolúcie.* Bratislava: Ústredie štátnej pamiatkovej starostlivosti, 1982.

VINTER, V. *Úvod do dějin a teorie památkové péče, 2. díl. Teoretické otázky hodnot a hodnocení, zachování a kulturně výchovného uplatnění památek.* Praha: SPN, 1982.

www.regiongemer.sk/objavuj/europske-kulturne-dedicstvo. Navštívené dňa 16. 8. 2023.

Zákon č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov.

Zákon SNR o kultúrnych pamiatkach č. 7/1958 Zb. SNR.

Zákon SNR č. 27/1987 Zb. o štátnej pamiatkovej starostlivosti.

7. ZDROJE OBRAZOVEJ A FOTOGRAFICKEJ PRÍLOHY

Schéma 1. Aktuálny stav zachovania pamiatkových objektov. Zdroj: Eva Belláková

Schéma 2. Podľa zistených údajov pamätihodnosti eviduje na Slovensku 143 obcí, najviac v Bratislavskom a Banskobystrickom kraji. Zdroj: Eva Belláková

Schéma 3. Zastúpenie NNKP v jednotlivých krajoch. Zdroj: Eva Belláková

Schéma 4. Zastúpenie NNKP v jednotlivých okresoch.Zdroj: Eva Belláková

Schéma 5. Zastúpenie NNKP v jednotlivých krajoch podľa príslušnosti k pamiatkovému územiu. Legenda: NNKP ako súčasť pamiatkového územia, NNKP mimo pamiatkového územia. Zdroj: Eva Belláková

Schéma 6. Typologické zastúpenie NNKP. Zdroj: Eva Belláková

Schéma 7. Druhové zaradenie NNKP podľa prevládajúcej pamiatkovej hodnoty. Zdroj: Eva Belláková

Schéma 8. Vlastnícke vzťahy jednotlivých PO. Zdroj: Eva Belláková

Schéma 9. Porovnanie veľkosti jednotlivých mestských pamiatkových rezervácií. Zdroj: Patrik Farkaš, Eva Belláková

Schéma 10. Porovnanie veľkosti jednotlivých pamiatkových rezervácií ľudového staviteľstva a technických diel. Zdroj: Patrik Farkaš, Eva Belláková

Schéma 11. Porovnanie rozlohy pamiatkových zón v krajoch a počtov nehnuteľných NKP. Zdroj: Anna Gondová, Eva Belláková

Schéma 12. Porovnanie dátumu vzniku zásad pre jednotlivé obce a mestá. Zdroj: Eva Belláková

Schéma 13. Porovnanie veľkosti mestských pamiatkových zón a počtov NNKP v nich. Zdroj: Eva Belláková

Schéma 14. Porovnanie veľkosti vidieckych pamiatkových zón a počtov NNKP v nich. Zdroj: Eva Belláková

Schéma 15. Porovnanie počtu ochranných pásiem vzhľadom na jednotlivé kraje. Zdroj: Eva Belláková

Schéma 16. Pamiatky UNESCO a Európske kultúrne dedičstvo na Slovensku. Zdroj: Eva Belláková

Obr. 1. Mapa SR s rozložením NKP, 1985. Zdroj: Archív Pamiatkového úradu SR.

Obr. 2. Archeologické nálezisko – Villa rustica, č. ÚZPF 835/1, Bratislava-Dúbravka. Zdroj: ÚZPF, Pamiatkový úrad SR.

Obr. 3. Archeologické nálezisko – veľkomoravský dvorec, č. ÚZPF 2525/1, Ducové. Zdroj: ÚZPF, Pamiatkový úrad SR.

Obr. 4. Kastel – rímsky vojenský tábor Leányvár, č. ÚZPF 289/1, Iža. Zdroj: ÚZPF, Pamiatkový úrad SR.

Obr. 5. Lesnícka a banícka akadémia, č. ÚZPF 2503/1-15, Banská Štiavnica. Zdroj: ÚZPF, Pamiatkový úrad SR.

Obr. 6. Mestská radnica, č. ÚZPF 1677/1, Bardejov. Zdroj: ÚZPF, Pamiatkový úrad SR.

Obr. 7. Krematórium, č. ÚZPF 11436/1-9, Bratislava-Záhorská Bystrica. Zdroj: ÚZPF, Pamiatkový úrad SR.

Obr. 8. Kostol sv. Juraja, č. ÚZPF 3062/1-2, Poprad-Spišská Sobota. Zdroj: ÚZPF, Pamiatkový úrad SR.

Obr. 9. Kostol sv. Margity, č. ÚZPF 10820/1-2, Kopčany. Zdroj: ÚZPF, Pamiatkový úrad SR.

Obr. 10. Kostol Božského srdca, č. ÚZPF 10963/1, Partizánske. Zdroj: ÚZPF, Pamiatkový úrad SR.

Obr. 11. Bratislavský hrad s areálom, č. ÚZPF 28/1-57, Bratislava. Zdroj: ÚZPF, Pamiatkový úrad SR.

Obr. 12. Hrad, č. ÚZPF 1483/1-59, Nitra. Zdroj: ÚZPF, Pamiatkový úrad SR.

Obr. 13. Hrad, č. ÚZPF 975/1, Stará Ľubovňa. Zdroj: ÚZPF, Pamiatkový úrad SR.

Obr. 14. Kaštieľ s areálom, č. ÚZPF 475/1-35, Betliar. Zdroj: ÚZPF, Pamiatkový úrad SR.

Obr. 15. Kaštieľ s areálom, č. ÚZPF 1322/1, Bytča. Zdroj: ÚZPF, Pamiatkový úrad SR.

Obr. 16. Kaštieľ s areálom, č. ÚZPF 613/1-34, Holíč. Zdroj: ÚZPF, Pamiatkový úrad SR.

Obr. 17. Kostol drevený, č. ÚZPF 72/1, Inovce. Zdroj: ÚZPF, Pamiatkový úrad SR.

Obr. 18. Kostol drevený, č. ÚZPF 86/1, Ruská Bystrá. Zdroj: ÚZPF, Pamiatkový úrad SR.

Obr. 19. Dvor roľnícky, č. ÚZPF 2844/1-4, Ružomberok-Vlkolínec. Zdroj: ÚZPF, Pamiatkový úrad SR.

Obr. 20. Pamiatky na udalosti 2. sv. vojny – Slavín, č. ÚZPF 204/1, Bratislava. Zdroj: ÚZPF, Pamiatkový úrad SR.

Obr. 21. Súbor pamiatok k osobnosti Ľ. Štúra – rodný dom Ľ. Štúra, č. ÚZPF 263/1-2, Uhrovec. Zdroj: ÚZPF, Pamiatkový úrad SR.

Obr. 22. Súbor vojnových cintorínov z 1. svetovej vojny na východnom Slovensku, č. ÚZPF 12231/1, Čabiny. Zdroj: ÚZPF, Pamiatkový úrad SR.

Obr. 23. Banskoštiavnická vodohospodárska sústava, č. ÚZPF 3268/1-7, Banský Studenec. Zdroj: ÚZPF, Pamiatkový úrad SR.

Obr. 24. Mlyn vodný, č. ÚZPF 2512/1-2, Jelka. Zdroj: ÚZPF, Pamiatkový úrad SR.

Obr. 25. Drevený vodojem v parku kaštieľa, č. ÚZPF 363/3, Palárikovo. Zdroj: ÚZPF, Pamiatkový úrad SR.

Obr. 26. Trojičný stĺp, č. ÚZPF 2492/1, Banská Štiavnica. Zdroj: ÚZPF, Pamiatkový úrad SR.

Obr. 27. Mariánsky morový stĺp, č. ÚZPF 1481/1, Nitra. Zdroj: ÚZPF, Pamiatkový úrad SR.

Obr. 28. Mauzóleum Andrášiovcov, č. ÚZPF 1/8, Trebišov. Zdroj: ÚZPF, Pamiatkový úrad SR.

Obr. 29. Sad Janka Kráľa, č. ÚZPF 321/1, Bratislava. Zdroj: ÚZPF, Pamiatkový úrad SR.

Obr. 30. Park pri kaštieli, č. ÚZPF 745/5, Lednické Rovne. Zdroj: ÚZPF, Pamiatkový úrad SR.

Obr. 31. Park pri kaštieli, č. ÚZPF 813/2, Spišský Hrhov. Zdroj: ÚZPF, Pamiatkový úrad SR.

Obr. 32. Titulná strana príručky. Zdroj: Pamiatkový úrad SR.

8. ZOZNAM PRÍLOH

Príloha č. 1 – Kritériá pre posudzovanie pamiatkového fondu.

Príloha č. 2 – Navrhovaný zoznam najvýznamnejších národných kultúrnych pamiatok na Slovensku.

Príloha č. 3 – Vademecum.

Príloha č. 1 – Kritériá pre posudzovanie pamiatkového fondu.

DRUH PAMIATOK	PAMIATKOVÉ HODNOTY		KRITÉRIÁ	
	ZÁKLADNÉ A URČUJÚCE	ŠPECIFICKÉ	VŠEOBECNÉ	DOPLŇUJÚCE
PAMIATKY ARCHEOLÓGIE	historické	krajinné	obsah základných a určujúcich hodnôt	autenticita
	spoločenské	architektonické	dokument kultúrneho vývoja	súčasná funkcia
		výtvarné		
		umelecko-remeselné		
PAMIATKY ARCHITEKTÚRY				
MESTSKÁ A VIDIECKA PROFÁNNA ARCHITEKTÚRA	historické	výtvarné	obsah základných a určujúcich hodnôt	výnimočnosť alebo typickosť
	spoločenské	technické	dokument kultúrneho vývoja	miera autenticity
	urbanistické	umelecko-remeselné		vhodnosť využitia
	architektonické			
SAKRÁLNA ARCHITEKTÚRA	historické	výtvarné	obsah základných a určujúcich hodnôt	výnimočnosť alebo typickosť
	spoločenské	umelecko-remeselné	dokument kultúrneho vývoja	miera autenticity
	architektonické	krajinné		
	urbanistické			
HRADY A FORTIFIKÁCIE	historické	krajinné	obsah základných a určujúcich hodnôt	výnimočnosť
	spoločenské	technické	dokument kultúrneho vývoja	súčasná funkcia
	architektonické			autenticita
	urbanistické			
KAŠTIELE A KÚRIE	historické	krajinné	obsah základných a určujúcich hodnôt	miera autenticity
	spoločenské	výtvarné	dokument kultúrneho vývoja	výnimočnosť alebo typickosť
	architektonické	umelecko-remeselné		vhodnosť využitia
	urbanistické			perspektíva zachovania

apríl, 2005 Mgr. Peter Škulavík

DRUH PAMIATOK	PAMIATKOVÉ HODNOTY		KRITÉRIÁ	
	ZÁKLADNÉ A URČUJÚCE	ŠPECIFICKÉ	VŠEOBECNÉ	DOPLŇUJÚCE
pamiatky ľudového staviteľstva	historické	krajinné	obsah základných a určujúcich hodnôt	miera autenticity
	spoločenské	technické	dokument kultúrneho vývoja	výnimočnosť alebo typickosť
	architektonické	umelecko-remeselné		vhodnosť využitia
	urbanistické			perspektíva zachovania
PAMIATKY HISTÓRIE	historické	architektonické - výtvarné	obsah základných a určujúcich hodnôt	miera autenticity
	spoločenské	urbanistické - krajinné	dokument kultúrneho vývoja	výnimočnosť
		technické		
		umelecko-remeselné		
PAMIATKY VEDY A TECHNIKY	historické	architektonické	obsah základných a určujúcich hodnôt	miera autenticity
	spoločenské	umelecko-remeselné	dokument kultúrneho vývoja	výnimočnosť
	technické	urbanistické		vhodnosť využitia
	vedecké	krajinné		perspektíva zachovania
PAMIATKY VÝTVARNÉHO UMENIA A UMELECKÉHO REMESLA	historické	architektonické	obsah základných a určujúcich hodnôt	výnimočnosť alebo typickosť
	spoločenské	technické	dokument kultúrneho vývoja	miera autenticity
	výtvarné			súčasná funkcia
	umelecko-remeselné			
PAMIATKY HISTORICKEJ ZELENE	historické	architektonické	obsah základných a určujúcich hodnôt	výnimočnosť alebo typickosť
	spoločenské	výtvarné	dokument kultúrneho vývoja	miera autenticity
	krajinné			vhodnosť využitia
	urbanistické			

apríl, 2005 Mgr. Peter Škulavík

Príloha č. 2 – Navrhovaný zoznam najvýznamnejších národných kultúrnych pamiatok na Slovensku.

obec	názov	č. ÚZPF
PAMIATKY ARCHEOLÓGIE		
Bojná	Hradisko	142/1
Bratislava - Dúbravka	Archeologické nálezisko - Villa rustica	835/1
Bratislava - Rusovce	Kastel - Gerulata	344/1
Iža	Kastel - rímsky vojenský tábor Leányvár	289/1
Liptovská Sielnica	Hradisko výšinné - Havránok	2170/1-2
Ducové	Archeologické nálezisko - veľkomoravský dvorec	2525/1
Smolenice	Hradisko výšinné - Molpír	1013/1
KAŠTIELE A KÚRIE		
Betliar	kaštieľ s areálom	475/1-35
Bratislava-Rusovce	kaštieľ a park	346/1-2
Budmerice	kaštieľ s areálom	390/1-2
Bytča	kaštieľ s areálom	1322/1-6
Dolná Krupá	kaštieľ s areálom	803/1-3
Hlohovec	kaštieľ s areálom	838/1-5
Holíč	kaštieľ s areálom	613/1-31
Humenné	kaštieľ a park	109/1-2
Markušovce	kaštieľ s areálom	671/1-5
Spišská Belá-Strážky	kaštieľ s areálom	983/1-2
Svätý Anton	kaštieľ s areálom	1209/1-2
Topoľčianky	kaštieľ s areálom	1555/1-31
Veľké Uherce	kaštieľ a park	276/1-2
Veľký Biel	kaštieľ a park	553/1-2
PAMIATKY HISTORICKEJ ZELENE		
Banská Štiavnica	botanická záhrada	2503/13
Bratislava	Sad Janka Kráľa	321/1
Bratislava	Kochova záhrada	748/2
Bratislava	Krematórium	11436/1-9
Betliar	park pri kaštieli	475/1-35

obec	názov	č. ÚZPF
Hlohovec	park pri kaštieli	838/1-15
Hubice	park pri kaštieli	89/1-14
Jasov	kláštorná záhrada	421/1-8
Lednické Rovne	park pri kaštieli	745/5
Košice	Mestský park, Sad generála Petrova	3480/1-5
Mlyňany	arborétum	1552/2
Sliač	park kúpeľný	1119/2
Spišský Hrhov	park pri kaštieli	813/2
Spišské Podhradie	záhrada	2371/3
Voderady	park pri kaštieli	11436/1-9
HRADY A FORTIFIKÁCIE		
Banská Bystrica	Mestský hrad s areálom	2321/1-9
Banská Štiavnica	Starý zámok	2480/1-16
Bardejov	mestské opevnenie	1665/1-20
Beckov	Ruiny hradu	1180/1-18
Bojnice	Hrad	805/1-37
Bratislava	Bratislavský hrad s areálom	28/1-57
Bratislava-Devín	Hrad	324/1-42
Červený Kameň	Hrad s areálom	391/1-26
Komárno	pevnosť	302/1-7
Komárno	Fortifikačný systém mesta	301/1-45
Krásna Hôrka	Hrad	518/1-22
Kremnica	Mestský hrad s areálom	2272/1-14
Nitra	Hrad	1483/1-59
Oravský Podzámok	Hrad	237/1-33
Spišský hrad	Hrad s areálom	830/1-43
Stará Ľubovňa	Hrad	975/1
Strečno	Hrad	1370/1-23
Trenčín	Hrad	1345/1-70
Trnava	Mestské opevnenie	1057/1-37

obec	názov	č. ÚZPF
Zvolen	Hrad	1129/1-15
PAMIATKY ARCHITEKTÚRY (mestská, vidiecka, profánna)		
Banská Štiavnica	Lesnícka a banícka akadémia	2503/1-15
Bardejov	Mestská radnica	1677/
Bratislava	Academia Istropolitana	49/
Bratislava	Radnica	157/0
Bratislava	Reduta	129/0
Bratislava	Národné divadlo	33/0
Bratislava	Grassalkovichov palác	32/1-4
Bratislava	Primaciálny palác	184/1-3
Bratislava	Kráľovská uhorská komora – Univerzitná knižnica	99/1-2, 46/1-2
Bratislava	Internát Lafranconi	749/0
Bratislava	bytový dom Avion	738/0
Bratislava	Krematórium	11436/1-9
Bratislava	Národná banka Slovenska (Generálna prokuratúra)	833/0
Košice	divadlo	1123/1-2
Košice	Jakabov palác	3504/1-2
Kežmarok	stanica železničná	2740/1-4
Levoča	radnica	2891
Nový Smokovec	Sanatórium Palace, dr. Szontágha	1030/0
Piešťany	Kolonádový most	2347/0
Prešov	Evanjelické kolégium	1449/1-2
Skalica	Spolkový dom - Slov. kultúrny dom	736/0
Tatranská Lomnica	Grandhotel Praha	3855/0
Trnava	Univerzitné budovy	1043/1-19
Trenčianske Teplice	Sanatórium Machnáč	10856/0
Trenčianske Teplice	Turecký kúpeľ	1331/0
Žilina	Finančný palác	10959/0

obec	názov	č. ÚZPF
SAKRÁLNA ARCHITEKTÚRA (kostoly, kláštory, kalvárie, zvonice, synagógy)		
Banská Štiavnica	Kostol sv. Kataríny	2485/1
Banská Štiavnica	Kalvária	2489/1-26
Bardejov	Farský kostol sv. Egídia	1679
Bíňa	Kláštor premonštrátov	324;325/1;326
Bratislava	Dóm sv. Martina	198/1-2
Bratislava	Kláštor Františkánov	24/1-2
Bratislava	Kostol s areálom (Modrý kostol)	256/1-4
Bratislava	Kostol a záhrada (Veľký), Panenská ul.	174/1-2
Červený Kláštor	Kláštor Kartuziánov	865/1-22
Diakovce	Kostol Nanebovzatia P. Márie	12/1
Hronský Beňadik	Kláštor Benediktínskeho opátstva	1229
Jasov	Kláštor Premonštrátov	421/1-9
Kežmarok	Kostol ev. a. v.	2580/1
Kopčany	Kostol sv. Margity	10820/1-2
Kostoľany pod Tribečom	Kostol sv. Juraja	1452/1-2
Košice	Dóm sv. Alžbety s areálom	1117
Košice	Kláštor dominikánov	1126/1-2
Košice	Kláštor františkánov	1100/1-12
Leles	Kláštor premonštrátov	27/1-4
Levoča	Farský kostol sv. Jakuba	2895/1
Levoča	Kláštor a kostol minoritov (starý)	2768/1-3
Levoča	Kostol ev. av.	2890/0
Liptovský Mikuláš - Okoličné	Kláštor františkánov	353/1-3
Lučenec	synagóga	3507/1
Marianka	Kláštor paulínov, kaplnky súbor (mariánske), kaplnka zázračnej studne	454/1-5; 460/1-6; 457/1-3
Nitrianska Blatnica	kostol sv. Juraja a cintorín	212/1-2
Nové Mesto nad Váhom	Kostol Narodenia Panny Márie	1277/1-5

obec	názov	č. ÚZPF
Poprad – Spišská Sobota	Kostol sv. Juraja	3062
Partizánske	Kostol Božského srdca	10963/0
Skalica	Rotunda sv. Juraja	718
Spišská Kapitula	Katedrála + palác biskupský s areálom	782; 2371
Spišský Štvrtok	Kláštor minoritov a kaplnka Zápoľských	817/1
Šaštín	Kláštor paulínov	752/
Štítnik	Evanjelický kostol	558/1
Trenčín	Kostol a kláštor piaristov	1377/1-2
Skalka nad Váhom	Kláštor jezuitov	1305/1-7
Trenčín	Synagóga-neologická	1380/0
Trnava	Kostol s areálom - sv. Mikuláša (farský)	1125/1-4
Žehra	Kostol sv. Ducha	827/
Žilina	synagóga	1398/0
Súbor spišské renesančné zvonice:		
Kežmarok	zvonica	2606/4
Podolínec	zvonica	941/2
Poprad – Spišská Sobota	zvonica	3063/1
Spišská Belá – Strážky	zvonica	984/1
Spišská Belá	zvonica	965/2
Vrbov	zvonica	1010/1
PAMIATKY HISTÓRIE		
Brezová pod Bradlom, Ivanka pri Dunaji, Most pri Bratislave, Košariská	Súbor pamiatok na gen. M. R. Štefánika	2075/1; 2080/1-3
Bratislava, Baláže, Nemecká, Kremnička, Banská Bystrica, Sereď	Pamiatky na udalosti 2. sv. vojny	204/1-11; 167/1-4; 160/1-2; 152-1/2; 2733/1-3; 11604/1-6
Bratislava	Evanjelické lýceum	87/1-3
Bratislava	Pamiatky bratislavskej židovskej komunity	277/1; 10006/1-26; 10624/1-6; 10625/1

obec	názov	č. ÚZPF
Banská Bystrica	Pamätné budovy SNP	101/1-2; 2410/1; 2468/1; 3467/1
Haniska	Pomník roľníckej vzbury 1831	1465/1
Kežmarok	Budova Evanjelického lýcea	2585/1-2
Martin	1. a 2. budova Matice slovenskej	573/1-4; 574
Martin	Národný cintorín	2108/1-63
Martin	Prvá budova SNM	576/1
Martin	Budova prijatia Martinskej deklarácie	581/1-4
Martin, Revúca, Kláštor pod Znievom	Prvé slovenské patronátne gymnáziá	575/;539/; 10005/
Modra, Uhrovec	Súbor pamiatok k osobnosti Ľ. Štúra	263/1-2; 468/1-2; 470/1-2; 472/1-2; 473/1; 474/4; 475/1-2
Myjava	Pamätný dom SNR z r. 1848	637/1-6
Prešovský kraj	Súbor vojnových cintorínov z 1. svetovej vojny na východnom Slovensku	
Ružomberok	Pamätné miesto černovskej masakry	370/1; 417/1; 10541/1
Vyšný Komárnik, Svidník	Dukelské bojisko a areály cintorínov	1277/1-8; 1283/1-8
PAMIATKY ĽUDOVÉHO STAVITEĽSTVA		
Brhlovce	dom. č. 142 – skalné obydlie a 2 domy	2331/1-3
Čičmany	dom ľudový (Radenov dom)	2135/1
Kluknava	Most do huty (Štefanská Huta)	4436/1
Vlkolínec	Dvor roľnícky	2859/1-5
Vlkolínec	Dvor roľnícky	2847/1-6
Vlkolínec	Dvor roľnícky	2844/1-4
Veľká Tŕňa	vínne pivnice (Tokaj)	11502-532, 11669
Drevené chrámy Karpatského oblúka (UNESCO):		
Bodružal	Kostol s areálom	1247/1-3
Hervartov	Kostol sv. Františka z Assisi	185/1-2
Hronsek	Kostol a zvonica	51/1-2

obec	názov	č. ÚZPF
Kežmarok	Kostol drevený	2582/1
Ladomirová	Kostol s areálom	213/1-4
Leštiny	Kostol drevený	228/1-3
Ruská Bystrá	Kostol drevený	86/1
Tvrdošín	Kostol drevený	253/1
Súbor drevených kostolov:		
Brežany	Kostol drevený	272/1
Dobroslava	Kostol drevený	172/1
Frička	Kostol s areálom	174/1-3
Hrabová Roztoka	Kostol drevený	122/0
Hraničné	Kostol drevený	877/1
Hunkovce	Kostol s areálom	1879/1-3
Inovce	Kostol drevený	72/1
Istebné	Kostol a zvonica	224/1-2
Jedlinka	Kostol drevený	191/1
Kalná Roztoka	Kostol s areálom	127/1-3
Korejovce	Kostol a zvonica	200/1-2
Kožany	Kostol drevený	201/1
Krajné Čierno	Kostol s areálom	204/1-3
Krivé	Kostol drevený	1242/1
Lukov	Kostol drevený	217/1
Miroľa	Kostol s areálom	223/1-3
Nižný Komárnik	Kostol drevený	1885/1
Potoky	Kostol s areálom	234/1-4
Príkra	Kostol drevený	235/1
Ruský Potok	Kostol s areálom	144/1-5
Svätý Kríž	Kostol drevený	356/1
Šemetkovce	Kostol a zvonica	254/1-2
Topoľa	Kostol a zvonica	151/1-2
Tročany	Kostol drevený	256/1
Uličské Krivé	Kostol drevený	152/1-2

obec	názov	č. ÚZPF
TECHNICKÉ PAMIATKY (pamiatky vedy a techniky)		
Banská Belá, Banská Štiavnica, Štiavnické Bane, Banský Studenec, Hodruša-Hámre	Banskoštiavnická vodohospodárska sústava	3259-3276; 12297/1-3
Banská Štiavnica	Dolná huta	2731/1
Čierny Balog, Hronec, Podbrezová	Čiernohronská lesná železnica	11648/1-15; 11649/1-5; 11650/1-2
Hurbanovo	Observatórium a park	287/1-3
Čremošné, Mošovce, Dolný Harmanec	tunel	12298/1
Kežmarok	Weinova pradiareň	4490/1
Kremnica	mincovňa	2278/1-2
Kremnické Bane	Turčekovský vodovod	1312/1
Kvačany	Brunčiakovský mlyn	3513/1
Oravská Lesná, Nová Bystrica	Kysucko-oravská lesná úvraťová železnica	11638/1; 11639/1; 11640/1
Palárikovo	Drevený vodojem v parku kaštieľa	363/3
Prešov	Solivar - výrobňa soli	369/1-17
Dubník	Štôlňa a šachta - Opálové bane	2035/1, 4234/1
Vysoké Tatry	lanovka	3852/1-20
Súbor vodných mlynov na Malom Dunaji:		
Dunajský Klátov	Mlyn vodný	2301/1
Jahodná	Mlyn, píla a elektráreň	92/1
Jelka	Mlyn vodný	2512/1-2
Kolárovo	Mlyn lodný	2265/1
Tomášikovo	Mlyn vodný	2520/1-2
PAMIATKY VÝTVARNÉHO UMENIA A UMELECKÉHO REMESLA		
Banská Štiavnica	stĺp trojičný	2492/1
Košice	Cintorín sv. Rozálie	1131/1-58
Košice	Hlavný oltár sv. Alžbety Uhorskej v Dóme sv. Alžbety	843/1-57
Kremnica	stĺp trojičný	2280/0

obec	názov	č. ÚZPF
Nitra	Mariánsky morový stĺp	1484/1
Nitra	Bočný oltár Snímania z kríža v Bazilike sv. Emeráma	2591/1-5
Krásnohorské Podhradie	mauzóleum	521/1
Dielo Majstra Pavla z Levoče (73 pamiatkových objektov)		
Levoča	Hlavný oltár	4199
Levoča	bočný oltár sv. Mikuláša	4205
Levoča	bočný oltár sv. Jánov	4207
Levoča	bočný oltár sv. Anny	4208
Levoča	7 sôch z bočného oltára Narodenia Pána	4211
Levoča	Socha sv. Juraja	4229
Dielo Jána Szilássyho (95 pamiatkových objektov – kalichy, monštrancie, pacifikály, cibóriá, relikviáre, navikuly, kadidelnica, procesiových koruniek)		
Trnava	Hlavný oltár sv. Jána Krstiteľa v Univerzitnom kostole	624/1-45
Trebišov	mauzóleum Andrášiovcov	1/8
Stredoveké nástenné maľby na Gemeri a v Malohonte (Európske dedičstvo):		
Chyžné	Kostol s areálom	501/1-4
Kameňany	Kostol	513/1-5
Koceľovce	Kostol	517/1-3
Kraskovo	Kostol s areálom	975/1-3
Kyjatice	Kostol	978/1-4
Ochtiná	Kostol	533/1
Plešivec	Kostol	536/1-3
Rákoš	Kostol a zvonica	547/1-2
Rimavská Baňa	Kostol s opevnením	1008/1-3
Rimavské Brezovo	Kostol	1010/1
Šivetice	Kostol s areálom	554/1-4
Štítnik	Kostol	558/1
Súbor stredoveké nástenné maľby:		
Batizovce	Kostol	862/1
Bijacovce	Kostol s areálom	622/1-2
Čečejovce	Kostol	417/1

obec	názov	č. ÚZPF
Čerín	Kostol s areálom	36/1-5
Dechtice	Kostol	793/1
Dravce	Kostol	627/1
Leles	Kaplnka	27/3
Liptovský Ondrej	Kostol	345/1
Ľubereč	Kostol	451/1
Ludrová	Kostol s areálom	350/1-2
Martin	Kostol s areálom	568/1-5
Necpaly	Kostol	608/1
Podolínec	Kostol a zvonica	941/1-2
Poniky	Kostol	70/1
Poruba	Kostol s areálom	869/1-3
Sazdice	Kostol	1637/1
Smrečany	Kostol	372/1-4
Stará Halič	Kostol s areálom	481/1-3
Svinica	Kostol	442/1
Šamorín	Kostol	121/1-4
Švábovce	Kostol	989/1
Veľká Lomnica	Kostol	1005/1-3
Zvolen	Kostol	1132/1-2
Želiezovce	Kostol	1654/1

Príloha č. 3 – Vademecum.

Vademecum

VLASTNÍKA NÁRODNEJ KULTÚRNEJ PAMIATKY

VLASTNÍKA NEHNUTEĽNOSTI V PAMIATKOVOM ÚZEMÍ

VLASTNÍKA NEHNUTEĽNOSTI V OCHRANNOM PÁSME

VLASTNÍKA A SPRÁVCU HNUTEĽNOSTÍ V SAKRÁLNOM OBJEKTE

Vlkolínec, jedna zo šiestich zapísaných lokalít v Zozname svetového dedičstva UNESCO.

Archív PÚ SR

Čo je pamiatkový fond Slovenskej republiky?

PAMIATKOVÝ FOND je súbor hnuteľných vecí a nehnuteľných vecí vyhlásených podľa zákona za národné kultúrne pamiatky (ďalej len „kultúrna pamiatka“), pamiatkové rezervácie a pamiatkové zóny. Za pamiatkový fond sa považujú aj veci, o ktorých sa začalo konanie na vyhlásenie za kultúrne pamiatky, pamiatkové rezervácie a pamiatkové zóny.

PAMIATKOVÁ HODNOTA je súhrn významných historických, spoločenských, krajinných, urbanistických, architektonických, vedeckých, technických, výtvarných alebo umelecko-remeselných hodnôt, pre ktoré môžu byť veci predmetom individuálnej alebo územnej ochrany.

KULTÚRNA PAMIATKA je hnuteľná vec alebo nehnuteľná vec pamiatkovej hodnoty, ktorá je z dôvodu ochrany vyhlásená za kultúrnu pamiatku.

PAMIATKOVÉ ÚZEMIE je sídelný územný celok alebo krajinný územný celok sústredených pamiatkových hodnôt alebo archeologických nálezov a archeologických nálezísk, ktorý je z dôvodu ich ochrany vyhlásený za **pamiatkovú rezerváciu** alebo **pamiatkovú zónu**.

OCHRANNÉ PÁSMO je územie vymedzené na ochranu a usmernený rozvoj prostredia alebo okolia nehnuteľnej kultúrnej pamiatky, pamiatkovej rezervácie alebo pamiatkovej zóny.

KULTÚRNU PAMIATKU alebo pamiatkové územie môže Ministerstvo kultúry SR z vlastného podnetu, na podnet Pamiatkového úradu SR alebo inej právnickej osoby alebo fyzickej osoby navrhnúť na zápis do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO za podmienok ustanovených v medzinárodnej zmluve.

V súčasnosti je v Zozname svetového dedičstva UNESCO zapísaných šesť slovenských lokalít reprezentujúcich kultúrne dedičstvo:

- Banská Štiavnica a technické pamiatky okolia,
- Levoča, Spišský hrad a pamiatky okolia,
- Vlkolínec,
- Historické jadro mesta Bardejov,
- Drevené chrámy slovenskej časti karpatského oblúka,
- Hranice Rímskej ríše – Dunajský Limes

Kultúrne pamiatky a pamiatkové územia sú evidované v **Ústrednom zozname pamiatkového fondu**, ktorý poskytuje

základné údaje na jeho ochranu na území celej Slovenskej republiky.

NÁLEZ je vec pamiatkovej hodnoty, ktorá sa nájde výskumom, pri stavebnej alebo inej činnosti, a to v zemi, pod vodou alebo v hmote historickej stavby.

ARCHEOLOGICKÉ NÁLEZISKO je nehnuteľná vec na topograficky vymedzenom území s odkrytými alebo neodkrytými archeologickými nálezmi v pôvodných nálezových súvislostiach.

ARCHEOLOGICKÝ NÁLEZ je hnuteľná vec, ktorá je dokladom o živote človeka a o jeho činnosti od najstarších dôb do roku 1918 a spravidla sa našla alebo sa nachádza v zemi, na jej povrchu alebo pod vodou. Archeologickým nálezom je tiež zbraň, munícia, strelivo, súčasť uniformy, vojenská výstroj alebo iný vojenský materiál, ktorý sa našiel v zemi, na jej povrchu alebo pod vodou a pochádza spred roku 1946. **Archeologický nález je vlastníctvom Slovenskej republiky.** Správcom archeologického nálezu je od jeho nájdenia Pamiatkový úrad SR, Archeologický ústav SAV, v. v. i. v Nitre alebo múzeum zriadené ústredným orgánom štátnej správy, ak ide o nález nájdený počas nimi vykonávaného výskumu. V ostatných prípadoch je správcom nálezu Pamiatkový úrad SR. Archeologický výskum môže vykonávať len oprávnená osoba na základe oprávnenia vydaného Ministerstvom kultúry SR.

ČO S NÁHODNE NÁJDENÝM ARCHEOLOGICKÝM NÁLEZOM?

Pokiaľ sa archeologický nález nájde mimo výskumu a **nálezca** ho oznámi príslušnému krajskému pamiatkovému úradu najneskôr na druhý pracovný deň po jeho nájdení, **má** nárok na vyplatenie nálezného až do výšky 100 % hodnoty archeologického nálezu určenej znaleckým posudkom. Zakázané je používať detekčné zariadenia, ako aj vyzdvihovať archeologické nálezy zistené pomocou detektorov kovov. Takéto konanie môže byť posudzované ako trestný čin.

Prečo chránime pamiatkový fond a čo je predmetom ochrany ?

Aj keď si to zväčša neuvedomujeme, kultúrne dedičstvo, pamiatkový fond alebo kultúrne pamiatky sprevádzajú každého a predstavujú pre väčšinu z nás veľmi dôležitú súčasť života. Kultúrne dedičstvo je potrebné chrániť a zveľaďovať, pretože je dokladom historických koreňov každého národa a každej komunity. Pokiaľ sa zničí väzba na tieto korene, stratí národ či komunita dôkazy svojej historickej kontinuity v čase a priestore. Preto je ochrana kultúrneho dedičstva deklarovaná ako verejný záujem a je zakotvená aj v *Ústave Slovenskej republiky* v čl. 44 ods. 2:

„Každý je povinný chrániť a zveľaďovať životné prostredie a kultúrne dedičstvo.“

Zachované zhmotnené dedičstvo po minulých generáciách nám dáva do rúk pomyselnú štafetu od našich predkov, ktorú budeme odovzdávať ďalej našim potomkom. To, čo nebude zničené a bude schopné sprostredkovať autentické, neskreslené informácie o živote, duchovnej, kultúrnej a hospodárskej vyspelosti našej spoločnosti, závisí od každého z nás. Aj keď sme z právneho hľadiska často výhradnými vlastníkmi tej-ktorej časti kultúrneho dedičstva, z časového hľadiska ju spravujeme len na prechodné obdobie. Preto máme nielen právnu zodpovednosť, ale aj morálnu povinnosť starať sa o kultúrne pamiatky.

Pamiatkový fond je **výberovou skupinou pamiatkových území, hnuteľných a nehnuteľných vecí** ako významných dokladov historického vývoja spoločnosti, jej spôsobu života a prostredia od najstarších dôb po súčasnosť. Je prejavom tvorivej práce človeka v rôznych odboroch ľudskej činnosti a pre jeho urbanistické, architektonické, historické, umelecké, vedecké a iné hodnoty je potrebné chrániť ho **ako pamiatkové rezervácie, pamiatkové zóny, kultúrne pamiatky a archeologické nálezy a náleziská**.

Táto výberová skupina je súčasťou kultúrneho dedičstva, ktoré je súborom všetkých historických a kultúrnych hodnôt vytvorených predchádzajúcimi generáciami bez ohľadu na dobu a miesto ich vzniku. Pamiatkové rezervácie, pamiatkové zóny, hnuteľné a nehnuteľné kultúrne pamiatky sú zapísané a evidované v Ústrednom zozname pamiatkového fondu Slovenskej republiky, pričom šesť lokalít s mimoriadne významnými pamiatkovými hodnotami je zapísaných aj v Zozname svetového kultúrneho dedičstva UNESCO.

V našom okolí je mnoho cenných stavieb – hradov, kaštieľov, kostolov, kaplniek, ale i meštianskych domov a palácov alebo ľudových usadlostí. Medzi pamiatky patria aj priemyselné areály a výrobné objekty, sklady, mosty, vodné nádrže, tiež ruiny, náhrobné kamene a pomníky. Patria sem aj rôzne iné artefakty a pozostatky činnosti človeka, zistené pri terénnych prácach alebo pri archeologických výskumoch, taktiež prícestné kaplnky či kríže so skupinou stromov, fontány, parky alebo zemné valy, zaniknuté hradiská, pohrebiská atď. **Informáciu o tom, ktoré z nich sú súčasťou pamiatkového fondu, je možné získať na Pamiatkovom úrade SR, ktorý vedie ich zoznam. Prípadne na webovej stránke: www.pamiatky.sk/databazy/.**

Základným znakom **nehnuteľnej kultúrnej pamiatky** je jej hmotná podstata ako architektonického, stavebného, technického alebo výtvarného diela. Nehnuteľná kultúrna pamiatka je daná svojou hmotnou skladbou a jedinečným riešením usporiadania jednotlivých hmôt a priestorov. Má konkrétne konštrukčné, technické a prípadne aj výtvarné riešenie, ktoré je súčasťou jej hodnôt. K hmotnej podstate pamiatky patria nielen pôvodné murivá, klenby, krov, stropy, podlahy, scho-

diská, kamenné a iné architektonické, umelecko-remeselné a výtvarné historické detaily, ale aj omietky, maľby a nátery, výplne okien a dverí, zábradlia a ostatné remeselné doplnky – zámky, kľučky, pánty a pod. Súčasťou pamiatkových hodnôt môže byť aj technické vybavenie objektu – vykurovací systém, odvodnenie, výťahy a pod., v prípade industriálnych pamiatok aj ich technológia – strojové a technické zariadenia.

Bezprostredné okolie nehnuteľnej kultúrnej pamiatky slúži na ochranu jej pamiatkových hodnôt. To je tvorené priestorom v okruhu desiatich metrov od obvodového plášťa stavby alebo od hranice pozemku, ak je nehnuteľnou kultúrnou pamiatkou. Súčasťou pamiatkového fondu sú aj **pamiatkové územia**. Ich základným znakom je zachovanosť priestorového a pôdorysného usporiadania, t. j. ich **urbanisticko-architektonická štruktúra**. Ochrana územia s uceleným historickým sídelným usporiadaním a s veľkou koncentráciou nehnuteľných kultúrnych pamiatok je zabezpečovaná formou vyhlásenia **pamiatkovej rezervácie**, územia s historickým sídelným usporiadaním formou vyhlásenia **pamiatkovej zóny**. Nástrojom na zabezpečenie účinnej ochrany prostredia a okolia kultúrnej pamiatky alebo pamiatkového územia je **ochranné pásmo**, pričom ochranné pásmo samotné nemusí vykazovať priame pamiatkové hodnoty.

Základným znakom **hnuteľnej kultúrnej pamiatky** je hmotná podstata výtvarného, umelecko-remeselného alebo technického diela. Estetické hodnoty hnuteľnej pamiatky sú rovnako významné ako jej funkčné využitie. Pri výtvarných dielach dominuje ideová a estetická stránka diela, umelecko-remeselná produkcia napĺňa väčšinou aj úžitkovú funkciu, pri technických dielach nie je estetické hľadisko podstatné, významnou hodnotou je najmä konštrukčná alebo technologická jedinečnosť a zachovaná funkčnosť. Pamiatkový fond hnuteľných pamiatok obsahuje v prevažnej väčšine cirkevné predmety tvoriace mobiliár sakrálnych objektov. Sú to napr. obrazy, sochy a reliéfy predstavujúce náboženské námety, a to buď vo forme samostatných predmetov, alebo ako súčasť oltárov, kazateľníc, organov, lavíc, teda zariadenia objektu. Za osobitne hodnotné možno označiť najmä vzácne zachované súbory, ktoré tvoria

Z čoho pozostáva pamiatkový fond?

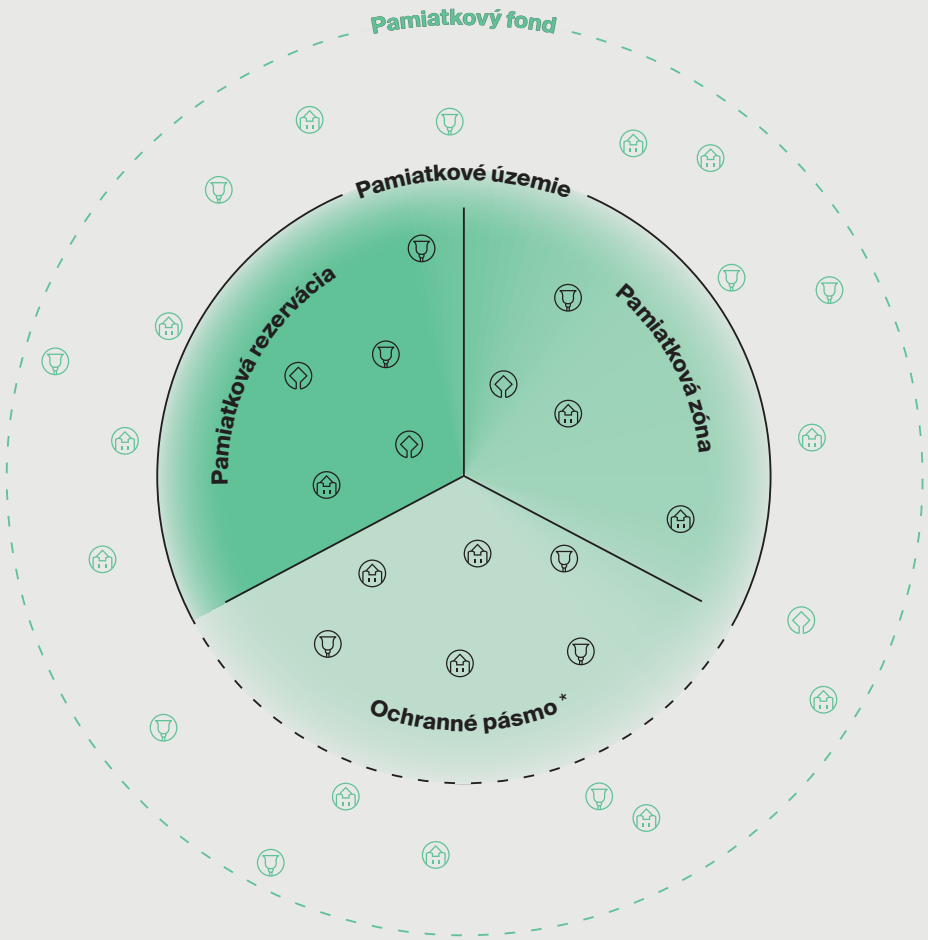

Hnuteľná národná kultúrna pamiatka

Nehnuteľná národná kultúrna pamiatka

Svetové kultúrne dedičstvo UNESCO

* Ochranné pásmo nie je pamiatkovým územím. Slúži na ochranu a usmernený rozvoj prostredia alebo okolia NKP či pamiatkového územia.

Panoráma Považského hradu

Peter Horanský

slohovo a výrazovo jednotný mobiliár. Do tohto fondu patria aj drobné liturgické predmety, ktoré slúžia priamo pri náboženských obradoch – kalichy, cibóriá, monštrancie, svietniky, krížiky a pod.

Veci podobného charakteru, ktoré sú zbierkovými predmetmi, majú osobitnú ochranu v zmysle *zákona č. 206/2009 Z. z. o múzeách a o galériách a o ochrane predmetov kultúrnej hodnoty v znení neskorších predpisov.* Zbierkovým predmetom môže byť aj objekt v múzeu v prírode, ktorý bol do múzea prenesený z pôvodného miesta alebo v múzeu bola vyhotovená jeho kópia.

Všetky druhy a typy kultúrnych pamiatok, ale aj pamiatkové územia, archeologické nálezy a náleziská vypovedajú o prostredí a dobe svojho vzniku.

Ako chránime pamiatkový fond – ktoré zákony upravujú jeho ochranu ?

Základným právnym predpisom usmerňujúcim činnosť vlastníkov, orgánov a organizácií štátnej správy a samosprávy, ako aj všetkých fyzických a právnických osôb pri nakladaní s pamiatkovým fondom je *zákon č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov* (ďalej len „**pamiatkový zákon**“).

Ochrana pamiatkového fondu sa okrem tohto základného zákona riadi ďalšími právnymi predpismi Slovenskej republiky, ako je napr. *vyhláška Ministerstva kultúry SR č. 253/2010 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov v znení vyhlášky 231/2014 Z. z.; zákon SNR č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky; zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní v znení neskorších predpisov; zákon č. 206/2009 Z. z. o múzeách a galériách a o ochrane predmetov kultúrnej hodnoty* a iné.

Z uvedených právnych predpisov vyplýva z *Ústavy Slovenskej republiky* pre každého povinnosť chrániť a zveľaďovať kultúrne dedičstvo. Právne predpisy na ochranu a využívanie kultúrnych pamiatok zároveň určujú pre vlastníkov, správcov a užívateľov aj spôsob starostlivosti o kultúrne pamiatky, ich zachovanie, údržbu, ochranu pred poškodením, ohrozením či znehodnotením a povinnosť počínať si tak, aby nedošlo k nepriaznivým zmenám stavu kultúrnych pamiatok alebo ich prostredia a k ohrozeniu ich zachovania.

Ochrana pamiatkového fondu je verejným záujmom, preto štát na jej zabezpečenie okrem vyššie uvedených legislatívnych nástrojov uplatňuje aj nástroje inštitucionálne. To znamená, že na uskutočňovanie a ochranu tohto verejného záujmu má zriadené špecializované orgány štátnej správy – **Pamiatkový úrad Slovenskej republiky** (ďalej len „**Pamiatkový úrad SR**“) s celoslovenskou pôsobnosťou a **krajské pamiatkové úrady** (ďalej len „**KPÚ**“) v jednotlivých krajských mestách, s pracoviskami v niektorých ďalších lokalitách s nadpriemernou sústredenosťou kultúrnych pamiatok alebo pamiatkových území. Ústredným orgánom štátnej správy v oblasti ochrany pamiatkového fondu je **Ministerstvo kultúry SR** a jeho špecializovaná zložka na vykonávanie štátneho pamiatkového dohľadu – **Pamiatková inšpekcia.**

Bratislava,
Hlavné námestie 2,
nárožný pilier s plastikou
divého muža

Peter Horanský

Ako prebieha proces vyhlasovania NKP?

ČO?	KTO?
Návrh na vyhlásenie NKP	fyzická osoba, právnická osoba
Podnet na vyhlásenie NKP	PÚ SR
Odborné posúdenie podnetu	komisia PÚ SR
Príprava odborných podkladov k posúdeniu	PÚ SR, KPÚ
Vydanie rozhodnutia o vyhlásení NKP	PÚ SR

Ako sa tvorí pamiatkový fond?

Nehnuteľnú alebo hnuteľnú vec s pamiatkovými hodnotami vyhlasuje za kultúrnu pamiatku Pamiatkový úrad SR z vlastného podnetu, a to rozhodnutím v správnom konaní. Účastník správneho konania je vlastník predmetnej veci a pri nehnuteľnom objekte aj obec, na území ktorej sa tento objekt nachádza. Pri nehnuteľnej kultúrnej pamiatke môže Pamiatkový úrad SR vyhlásiť rozhodnutím aj jej ochranné pásmo. Pamiatkovú zónu vyhlasuje na základe návrhu Pamiatkového úradu SR rozhodnutím Ministerstvo kultúry SR, pamiatkovú rezerváciu vyhlasuje na návrh Ministerstva kultúry SR vláda Slovenskej republiky nariadením.

Proces vyhlasovania veci za NKP sa **začína návrhom, ktorý môže podať každá fyzická a právnická osoba**, pokračuje jeho odborným posúdením v príslušnej komisii, spracovaním odborného podkladu, a končí sa vydaním rozhodnutia Pamiatkového úradu SR.

Dôležité je upozorniť na skutočnosť, že vec je chránená podľa pamiatkového zákona už od začatia správneho konania, nie až nadobudnutím právoplatnosti rozhodnutia vo veci.

Vlastník alebo správca veci vyhlasovanej za kultúrnu pamiatku je povinný chrániť ju pred ohrozením, poškodením, znehodnotením, odcudzením alebo vývozom z územia Slovenskej republiky v čase od doručenia oznámenia o začatí konania o vyhlásení veci za kultúrnu pamiatku až do nadobudnutia právoplatnosti rozhodnutia.

Kód druhu chránenej nehnuteľnosti:

201 – Nehnuteľná kultúrna pamiatka (národná kultúrna pamiatka)

202 – Pamiatková rezervácia

203 – Pamiatková zóna

204 – Ochranné pásmo nehnuteľnej kultúrnej pamiatky, pamiatkovej rezervácie alebo pamiatkovej zóny

205 – Lokalita svetového dedičstva UNESCO

Vzhľadom na množstvo chránených nehnuteľností a nedostatočné personálne kapacity na katastrálnych úradoch odporúčame využiť kombináciu oboch možností.

Povinnosti vlastníka podľa pamiatkového zákona má aj správca alebo iný držiteľ kultúrnej pamiatky. Náklady spojené so základnou ochranou uhrádza vtedy, ak mu táto povinnosť vyplynie z právneho vzťahu.

Prečo komunikovať s pamiatkarmi?

Podľa § 11 ods. c) pamiatkového zákona odborní zamestnanci KPÚ usmerňujú činnosti právnických a fyzických osôb pri záchrane, obnove a využívaní pamiatkového fondu, archeologických nálezov a archeologických nálezísk a poskytujú im odbornú a metodickú pomoc.

Podľa § 11 ods. g) pamiatkového zákona odborní zamestnanci KPÚ poskytujú obciam metodickú a odbornú pomoc pri evidovaní miestnych pamätihodností.

Odbornú a metodickú pomoc poskytujú odborní zamestnanci KPÚ bezplatne a ich zámerom je zvýšenie informovanosti verejnosti o pamiatkovom fonde v príslušnom kraji. Zároveň sa snažia priblížiť vlastníkom legislatívny proces a ich práva a povinnosti, ktoré im vyplývajú z ustanovení pamiatkového zákona.

Ak zistíte, že vlastníte alebo máte v správe kultúrnu pamiatku alebo nehnuteľnosť v pamiatkovom území či ochrannom pásme, **je potrebné akékoľvek zásahy vopred konzultovať so zamestnancami príslušného KPÚ.**

Včasná komunikácia a predloženie žiadosti s plánovaným zámerom sú dôležité preto, **aby sa predišlo nevhodným a rušivým zásahom do kultúrnych pamiatok i nehnuteľností v pamiatkovom území,** ktoré by následne KPÚ musel riešiť osobitným rozhodnutím o náprave (korigovanie nepriaznivého stavu) alebo rozhodnutím o priestupku alebo inom správnom delikte. **Dodržaním uvedeného postupu je možné predísť aj plytvaniu finančných prostriedkov vlastníka, ktoré by boli vynaložené na nápravu nepriaznivého stavu.**

Zdrojom cenných informácií pre širokú verejnosť i vlastníkov či správcov kultúrnych pamiatok sú **metodiky, ktoré od roku 2024 rámcujú rozhodovanie krajských pamiatkových úradov.** Metodiky sa zaoberajú rôznymi aspektmi obnovy pamiatok (napr. legislatívne a praktické východiská, urbanizmus, archeológia, reštaurovanie, architektonická typológia, konštrukcie, materiály, údržba a preventívna ochrana, súčasné požiadavky na výstavbu). **Dostupné sú na webe Pamiatkového úradu SR – www.pamiatky.sk.**

Cieľom metodík je:

- usmerniť kroky vlastníka v rámci procesu obnovy nehnuteľnej kultúrnej pamiatky alebo nehnuteľnosti, ktorý sa nachádza v pamiatkovom území,
- pomôcť pochopiť význam a účel podmienok predpísaných v rozhodnutiach vydaných KPÚ,
- pomôcť predvídať procesy, ktoré ich (nielen) zo strany KPÚ čakajú,
- oboznámiť vlastníkov s obšírnosťou problematiky ochrany a obnovy kultúrnej pamiatky,
- informovať o aktuálnych trendoch a prístupoch v oblasti ochrany pamiatkového fondu.

Konzultácia metodikov KPÚ v reštaurátorskom ateliéri

Patrik Farkaš

Hrad Uhrovec, preosievanie výkopku z archeologickej sondy za účelom zachytenia drobných nálezov

Peter Horanský

Ako postupovať pri obnove nehnuteľnej kultúrnej pamiatky?

Základné kroky vlastníka alebo správcu kultúrnej pamiatky pri plánovanej obnove

Pred začatím obnovy je vlastník alebo správca kultúrnej pamiatky (resp. ním poverený zástupca) povinný KPÚ predložiť žiadosť o vydanie **rozhodnutia o zámere obnovy**. Požiadavka predložiť zámer vopred je formulovaná s úmyslom vylúčiť prípravu takej obnovy, ktorá je nezlučiteľná s ochranou pamiatkových hodnôt. Plánované využitie musí zohľadňovať existujúcu kapacitu pamiatky a rešpektovať jej hodnoty. Vlastník spracováva žiadosť *v zmysle § 32 ods. 3 pamiatkového zákona.*

Žiadosť o vydanie rozhodnutia má obsahovať:

- identifikačné údaje o kultúrnej pamiatke,
- majetkovo-právne údaje o kultúrnej pamiatke,
- plánované budúce využitie kultúrnej pamiatky (s ohľadom na jej kapacitu a hodnoty),
- špecifikáciu predpokladaných zmien kultúrnej pamiatky.

Vzor žiadosti je dostupný na webovej stránke Pamiatkového úradu SR v časti Žiadosti a formuláre – www.pamiatky.sk/otazky-odpovede/ziadosti

Predmety z depotu z Ráztočna

Ján Šipőcz

Kroky KPÚ

1. **KPÚ v rozhodnutí o zámere určí podmienky vykonania obnovy, kde uvedie:**

- prípustnosť predpokladaných prác z hľadiska záujmov chránených pamiatkovým zákonom,
- podmienky, za ktorých možno tieto práce pripravovať a vykonávať tak, aby sa kultúrna hodnota pamiatky neohrozila, nepoškodila alebo nezničila,
- aké osobitné výskumy alebo prípravná a projektová dokumentácia sú potrebné pred začatím obnovy,
- uloží povinnosť vopred oznámiť KPÚ začiatok a predpokladaný koniec obnovy.

KPÚ vedie správne konania a vydáva rozhodnutia v zmysle *zákona č. 71/1967 Z. z. o správnom konaní v znení neskorších predpisov (správny poriadok).*

2. **KPÚ vydá osobitné záväzné stanovisko o každej prípravnej, projektovej a výskumnej dokumentácii.** Projektovú dokumentáciu a každú jej zmenu v priebehu spracovania je vlastník povinný prerokovať s KPÚ.

3. **Vo všetkých druhoch ďalšieho konania** (stavebné, územné, kolaudačné, o zmene stavby, o odstránení nehnuteľnosti atď.) **rozhoduje stavebný úrad na základe záväzného stanoviska KPÚ.**

4. **V priebehu obnovy vykonáva KPÚ štátny pamiatkový dohľad.** Zistené nedostatky oznámi príslušnému stavebnému úradu. Ak ich následkom môže dôjsť k ohrozeniu, poškodeniu alebo zničeniu hodnôt pamiatky alebo pamiatkového územia alebo ak ide o rozpor s vydaným rozhodnutím alebo záväzný stanoviskom, KPÚ stavebné práce môže okamžite zastaviť (zápisom do stavebného denníka alebo zápisnice, prípadne osobne, listom alebo emailom príslušnému stavebnému úradu). Stavebné práce môže KPÚ zastaviť aj rozhodnutím *podľa § 102 zákona č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) a podľa § 32 ods. 13 pamiatkového zákona.*

5. Ak dôjde v priebehu prác k nepredpokladanému nálezu, je nevyhnutné ho bezodkladne ohlásiť, a práce, ktoré by mohli nález ohroziť, sa musia zastaviť až do vydania rozhodnutia KPÚ, ktorý rozhodne o postupe do troch pracovných dní od oznámenia nálezu.

Kroky vlastníka

1. **a)** Ak vlastník súhlasí s rozhodnutím, môže dať vypracovať prípravnú a projektovú dokumentáciu.

   b) Ak vlastník nesúhlasí, postupuje podľa poučenia v rozhodnutí.

   c) Zohľadní pri svojom zámere podmienky určené KPÚ a môže dať vypracovať prípravnú a projektovú dokumentáciu.

2 Zadá spracovanie výskumov a prípravnej a projektovej dokumentácie oprávneným osobám *podľa § 32 ods. 8 pamiatkového zákona.*

3. Spracovaný výskum a/alebo každú prípravnú a projektovú dokumentáciu predloží vlastník KPÚ, ktorého zamestnanec vydá záväzné stanovisko.

4. Na základe rozhodnutia stavebného úradu o projekte môže vlastník začať realizovať obnovu.

5. Ak vlastník nesúhlasí s rozhodnutím, postupuje podľa poučenia v rozhodnutí.

6. Proti rozhodnutiu o zastavení prác sa vlastník môže odvolať, ale odvolanie nemá odkladný účinok, to znamená, že práce sa musia zastaviť.

7. Po skončení obnovy vlastník odovzdá jedno vyhotovenie dokumentácie realizovanej obnovy na KPÚ.

Pamiatkový výskum môže *podľa § 35a ods. 1 pamiatkového zákona* vykonávať:

- fyzická osoba, ktorá má osvedčenie o osobitnej odbornej spôsobilosti na vykonávanie pamiatkového výskumu,
- Pamiatkový úrad SR alebo ním zriadená právnická osoba prostredníctvom fyzickej osoby, ktorá je v pracovnoprávnom vzťahu s Pamiatkovým úradom SR alebo ním zriadenou právnickou osobou, spĺňa kvalifikačné predpoklady *podľa odseku 3 písm. a) a c) pamiatkového zákona* a má poverenie od Pamiatkového úradu SR alebo ním zriadenej právnickej osoby na vykonávanie pamiatkového výskumu.

Zoznam fyzických osôb, ktoré majú platné osvedčenie o odbornej spôsobilosti v konkrétnom odborne pamiatkového výskumu, zverejňuje Ministerstvo kultúry SR a je dostupný na www.culture.gov.sk/posobnost-ministerstva/kulturne-dedicstvo/ochrana-pamiatkoveho-fondu/pamiatkovy-vyskum/.

Podmienky sa týkajú celej nehnuteľnosti vrátane dispozičného riešenia, povrchov stien, klenieb, stropov a podláh, umelecko-remeselných výrobkov a výtvarných prvkov, strešnej krytiny, krovovej konštrukcie atď., podľa individuálnych pamiatkových hodnôt kultúrnej pamiatky. O tom, ktoré súčasti a prvky objektu prípadne nie sú predmetom pamiatkovej ochrany, rozhoduje KPÚ.

Bardejov, mestská pamiatková rezervácia

Archív PÚ SR

Ako postupovať pri úprave nehnuteľnosti v pamiatkovom území?

Základné kroky vlastníka nehnuteľnosti, ktorá nie je kultúrnou pamiatkou, ale nachádza sa v pamiatkovom území

Rozhodnutie KPÚ k úprave nehnuteľností je povinný vyžiadať si vlastník nehnuteľnosti, ktorá nie je kultúrnou pamiatkou,

ale nachádza sa v pamiatkovej rezervácii alebo v pamiatkovej zóne. Vlastník spracováva žiadosť *v zmysle § 32 ods. 6 pamiatkového zákona.*

Žiadosť o vydanie rozhodnutia má obsahovať:

- identifikačné údaje o nehnuteľnosti,
- majetkovo-právne údaje o nehnuteľnosti,
- plánované využitie nehnuteľnosti,
- špecifikáciu predpokladaných plošných a priestorových zmien.

Vzor žiadosti je dostupný na webovej stránke Pamiatkového úradu SR v časti Žiadosti a formuláre – www.pamiatky.sk/otazky-odpovede/ziadosti/.

KPÚ v rozhodnutí určí prípustnosť zámeru a podmienky vykonania úprav nehnuteľnosti v pamiatkovom území, najmä:

- zásady objemového členenia, výškového usporiadania architektonického riešenia exteriéru nehnuteľnosti,
- či úpravy nehnuteľnosti možno vykonať len na základe prípravnej a projektovej dokumentácie,
- uloží povinnosť vopred oznámiť KPÚ začiatok a predpokladaný koniec úpravy nehnuteľnosti.

Ďalšie **kroky vlastníka** sú zhodné s krokmi vlastníka pri obnove nehnuteľnej kultúrnej pamiatky (body č. 1 až 7, s. 22).

Zásady ochrany pamiatkového územia sú dostupné na webovej stránke Pamiatkového úradu SR – www.pamiatky.sk/databazy/pamiatkove-uzemia-prehlad/, prípadne na mestskom a obecnom úrade príslušných miest a obcí.

Pre jednotlivé pamiatkové územia vypracúva príslušný KPÚ zásady ochrany pamiatkového územia, ktoré sú dokumentom na vykonávanie základnej ochrany a sú podkladom pre územný plán. Obsahujú požiadavky na primerané funkčné využitie územia, na zachovanie, údržbu a regeneráciu historického pôdorysu a parcelácie, materiálovej a objektovej skladby, výškového a priestorového usporiadania objektov, architektonického výrazu, prvkov uličného interiéru a uličného parteru, historickej zelene, charakteristických pohľadov, siluety a panorámy, archeologických nálezísk, prípadne ďalších kultúrnych a prírodných hodnôt pamiatkového územia.

Úpravou nehnuteľnosti nie je odstránenie stavby v pamiatkovom území.

Ako postupovať pri úprave nehnuteľnosti v ochrannom pásme?

Základné kroky vlastníka nehnuteľnosti, ktorá nie je kultúrnou pamiatkou, ale nachádza sa v ochrannom pásme

Záväzné stanovisko KPÚ k úprave nehnuteľností je povinný vyžiadať si vlastník nehnuteľnosti, ktorá nie je kultúrnou pamiatkou, ale sa nachádza v ochrannom pásme nehnuteľnej kultúrnej pamiatky, pamiatkovej rezervácie alebo pamiatkovej zóny. Vlastník spracováva žiadosť *v zmysle § 32 ods. 11 pamiatkového zákona.*

Žiadosť o vydanie záväzného stanoviska má obsahovať:

- identifikačné údaje o nehnuteľnosti,
- majetkovo-právne údaje o nehnuteľnosti,
- špecifikáciu predpokladaných plošných a priestorových zmien.

Vzor žiadosti je dostupný na webovej stránke Pamiatkového úradu SR v časti Žiadosti a formuláre – www.pamiatky.sk/otazky-odpovede/ziadosti/.

KPÚ v záväznom stanovisku určí prípustnosť zámeru a podmienky vykonania úprav nehnuteľnosti v ochrannom pásme, najmä:

- zásady objemového členenia,
- výškového usporiadania architektonického riešenia exteriéru nehnuteľnosti.

Ako postupovať pri zámere premiestniť kultúrnu pamiatku?

Premiestnenie kultúrnej pamiatky upravuje *ustanovenie § 24 pamiatkového zákona.* **Hnuteľnú aj nehnuteľnú kultúrnu pamiatku** alebo jej súčasť možno premiestniť **len na základe rozhodnutia KPÚ**.

Rozhodnutie KPÚ sa nevyžaduje **pri dočasnom premiestnení** hnuteľnej pamiatky, na ktoré nie je potrebná odborná demontáž (napr. dočasné prenesenie kalicha z farského kostola do filiálneho, dočasné umiestnenie voľne stojacej sochy na oltár a pod.). Vlastník si však musí vyžiadať rozhodnutie KPÚ v prípade dočasného premiestnenia hnuteľnej pamiatky, ktoré si vyžaduje odbornú demontáž (napr. premiestnenie oltára do ateliéru za účelom reštaurovania).

V prípade **trvalého premiestnenia** hnuteľnej pamiatky z verejne prístupného miesta a v prípade premiestnenia nehnuteľnej pamiatky vydá KPÚ rozhodnutie po predchádzajúcom vyjadrení obce.

Žiadosť o premiestnenie kultúrnej pamiatky má obsahovať:

- základné údaje o kultúrnej pamiatke,
- či ide o dočasné alebo trvalé premiestnenie, v prípade dočasného premiestnenia termín, dokedy má byť kultúrna pamiatka premiestnená,
- či ide o premiestnenie celej kultúrnej pamiatky alebo len jej súčasti,

- presný údaj o adrese súčasného aj budúceho umiestnenia, pri nehnuteľnej pamiatke vrátane parcelných čísiel; v prípade, že sa kultúrna pamiatka má premiestniť za účelom reštaurovania do ateliéru, presný údaj o adrese ateliéru,
- údaje o osobe, ktorá bude za kultúrnu pamiatku v čase jej premiestnenia zodpovedať (reštaurátor, správca objektu, miesto uloženia a pod.).

K žiadosti treba priložiť:

- v prípade hnuteľných pamiatok sú potrebné doklady potvrdzujúce oprávnenie žiadateľa s kultúrnou pamiatkou nakladať (list vlastníctva, v prípade zastupujúceho žiadateľa splnomocnenie vlastníka; pokiaľ list vlastníctva nie je založený – stáva sa to napr. pri exteriérových sochárskych dielach – je potrebné priložiť overené čestné vyhlásenie žiadateľa, resp. štatutárneho zástupcu, o vlastníctve pamiatky a oprávnení s ňou nakladať), pokiaľ sa vyskytnú nejasnosti alebo pochybnosti o vlastníctve, KPÚ si vyžiada aj doklad o vlastníctve objektu, v ktorom je hnuteľná pamiatka uložená,
- pri nehnuteľných kultúrnych pamiatkach kópiu katastrálnej mapy s vyznačením miesta súčasného umiestnenia kultúrnej pamiatky a v prípade premiestnenia v exteriéri aj s vyznačením miesta plánovaného umiestnenia.

Vzor žiadosti je dostupný na webovej stránke Pamiatkového úradu SR v časti Žiadosti a formuláre – www.pamiatky.sk/otazky-odpovede/ziadosti/.

Ak vlastník zistí, že z objektívnych dôvodov nie je možné dodržať termín dočasného premiestnenia alebo je nutné zmeniť miesto umiestnenia, resp. pri ďalších podobných zmenách, je povinný vyžiadať si nové rozhodnutie KPÚ.

Brhlovce, Kostol Sedembolestnej Panny Márie, Anton Schmidt, Sv. Terézia, stav po ošetrení

Patrik Farkaš

Ako postupovať pri zámere reštaurovať kultúrnu pamiatku?

Reštaurovanie kultúrnej pamiatky alebo jej časti je osobitným druhom obnovy. Reštaurovaním sa obnovujú spravidla pamiatky výtvarnej alebo umelecko-remeselnej povahy, predmetom reštaurovania však môžu byť napr. aj historické omietky, kamenné architektonické články a pod. O tom, či pôjde o reštaurátorskú obnovu, rozhoduje KPÚ.

Reštaurátorský výskum, reštaurátorskú dokumentáciu a reštaurovanie môže vykonávať:

A) člen Komory reštaurátorov,
B) vysoká škola v rámci študijného programu reštaurátorská tvorba uskutočňovaného v študijnom odbore reštaurátorstvo.

Reštaurovanie môže vlastník pripravovať len na základe **predchádzajúceho rozhodnutia KPÚ o zámere na reštaurovanie.**

Vlastník je povinný KPÚ predložiť žiadosť o **rozhodnutie o zámere na reštaurovanie,** ktorú je potrebné spracovať *v zmysle § 33 ods. 3 pamiatkového zákona.*

Žiadosť o vydanie rozhodnutia má obsahovať:

- údaje o kultúrnej pamiatke,
- údaje o vlastníkovi,
- vymedzenie reštaurátorského zásahu,
- odôvodnenie reštaurátorského zásahu.

Vzor žiadosti je dostupný na webovej stránke Pamiatkového úradu SR v časti Žiadosti a formuláre – www.pamiatky.sk/otazky-odpovede/ziadosti/.

Kroky KPÚ

1. **KPÚ v rozhodnutí o zámere na reštaurovanie určí:**

- druh reštaurátorskej dokumentácie,
- rozsah reštaurátorských výskumov,
- druh a rozsah reštaurátorských prác,
- podmienky vykonávania reštaurátorských prác.

2. Reštaurátorská dokumentácia je súčasťou reštaurovania a spracováva sa v dvoch stupňoch:

- správa z reštaurátorského výskumu a návrh na reštaurovanie,
- dokumentácia vykonaných reštaurátorských prác.

3. KPÚ vydáva rozhodnutie o každom stupni reštaurátorskej dokumentácie zvlášť. Po predložení návrhu **KPÚ vydá rozhodnutie o návrhu na reštaurovanie.**

4. V priebehu reštaurovania vykonáva KPÚ štátny pamiatkový dohľad. Jedno vyhotovenie návrhu na reštaurovane si KPÚ ponecháva na vykonávanie pamiatkového dohľadu.
Ak sa zistia nové skutočnosti alebo nedostatky, ktorých následkom môže dôjsť k ohrozeniu, poškodeniu alebo zničeniu hodnôt pamiatky, KPÚ dotknuté práce zastaví.

5. Ak dôjde v priebehu prác k nepredpokladanému nálezu, práce sa musia bezodkladne zastaviť do vydania rozhodnutia KPÚ, ktorým rozhodne o postupe do troch dní od oznámenia nálezu.

Kroky vlastníka

1. **a)** Ak vlastník súhlasí s rozhodnutím, zadá vykonanie výskumov a spracovanie návrhu odborne spôsobilej osobe.
   b) Ak vlastník nesúhlasí, postupuje podľa poučenia v rozhodnutí.
   c) Zohľadní pri svojom zámere podmienky určené v rozhodnutí a môže zadať vykonanie výskumov a spracovanie návrhu odborne spôsobilej osobe.
2. Spracovaný výskum a prípravnú reštaurátorskú dokumentáciu predloží vlastník na vydanie rozhodnutia KPÚ.
3. **a)** Na základe súhlasného rozhodnutia KPÚ o návrhu na reštaurovanie vlastník môže zadať reštaurovanie inštitúcii alebo odborne spôsobilej osobe spĺňajúcej podmienky *podľa § 33 ods. 7 pamiatkového zákona.*

   b) Ak vlastník nesúhlasí so znením alebo s podmienkami určenými v rozhodnutí, postupuje podľa poučenia v rozhodnutí.
4. Proti rozhodnutiu o zastavení prác sa vlastník môže odvolať, ale odvolanie nemá odkladný účinok, to znamená, že práce sa musia zastaviť.
5. V prípade nálezu reštaurátorské práce musí zastaviť zodpovedný reštaurátor a nález bezodkladne oznámiť KPÚ.
6. Po skončení reštaurovania je vlastník povinný predložiť KPÚ do 60 dní dokumentáciu vykonaných reštaurátorských prác, ku ktorej KPÚ vydá samostatné rozhodnutie.

Ďalšie usmernenia vyplývajúce z platných právnych predpisov

- Akýkoľvek stupeň projektovej dokumentácie obnovy kultúrnej pamiatky môže podľa zákona o autorizovaných architektoch a stavebných inžinieroch vykonávať len architekt s oprávnením na vykonávanie odborných činností vo výstavbe v kategórii pozemných stavieb.
- Dokumentáciu k reštaurovaniu, t. j. Návrh na reštaurovanie a Dokumentáciu vykonaných reštaurátorských prác, spracováva *v zmysle § 33 ods. 7 pamiatkového zákona* osoba, ktorá vykonáva reštaurovanie a spĺňa kvalifikačné predpoklady.
- Ďalšie podrobnosti o vykonávaní reštaurátorských prác a reštaurátorskej dokumentácie ustanovuje vykonávacia *vyhláška č. 231/2014 Z. z.,* ktorou sa mení *vyhláška Ministerstva kultúry SR č. 253/2010 Z. z.,* ktorou sa vykonáva *zákon č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov k pamiatkovému zákonu.*

Bratislava, Vajanského nábrežie, bytový dom „Kotva“

Martin Šimek

Povinnosti vlastníka pri predaji a kúpe kultúrnej pamiatky

Pri predaji kultúrnej pamiatky musí vlastník rešpektovať **predkupné právo štátu na kúpu kultúrnej pamiatky** *v zmysle* **§ 23** *pamiatkového zákona.* To znamená, že ak zamýšľa predať kultúrnu pamiatku alebo jej časť (napr. v prípade viacobjektových či viacpredmetových pamiatok jednu vec) je povinný písomne ju ponúknuť na kúpu štátu zastúpenému ministerstvom, t. j. **písomne Ministerstvu kultúry SR**.
V prípade predaja bytu v bytovom dome, ktorý je kultúrnou pamiatkou, nie je potrebné o predaji informovať štátny orgán.

Ak štát ponuku prijme, je ministerstvom určená štátna organizácia povinná do 90 dní odo dňa prijatia ponuky uzavrieť s vlastníkom kultúrnej pamiatky kúpnu zmluvu, ak nie je dohodnuté inak. **Ak štát ponuku neprijme do 30 dní odo dňa jej doručenia, to znamená, ak vlastník v tejto lehote nedostane odpoveď alebo dostane zamietavú odpoveď, predkupné právo zaniká a vlastník môže vec predať bez obmedzenia.**

PREDAŤ KULTÚRNU PAMIATKU DO ZAHRANIČIA NIE JE MOŽNÉ.

Oznamovacia povinnosť

V zmysle § 28 ods. 2 c) pamiatkového zákona je povinnosťou vlastníka oznámiť zmluvnej strane v prípade prevodu vlastníctva (predaj, darovanie a pod.), že vec, ktorá je predmetom prevodu, je kultúrnou pamiatkou a vzťahuje sa na ňu režim ochrany podľa pamiatkového zákona.

Vlastník kultúrnej pamiatky je povinný oznámiť KPÚ a obci najneskôr do 30 dní každú uskutočnenú zmenu vlastníctva kultúrnej pamiatky. Vlastník je tiež povinný bezodkladne oznámiť KPÚ a obci každé ohrozenie, poškodenie, odcudzenie alebo zničenie kultúrnej pamiatky, ako aj každú zamýšľanú zmenu využitia pamiatky, ak ide o nehnuteľnosť aj jej vypratanie.

Aj keď to pamiatkový zákon ako povinnosť priamo neukladá, je vhodné zmenu vlastníctva nahlásiť aj odboru evidencie pamiatkového fondu na Pamiatkovom úrade SR, keďže tam sú kultúrne pamiatky v Ústrednom zozname pamiatkového fondu centrálne evidované.

Ak vzniká pochybnosť, či vec je kultúrnou pamiatkou, je potrebné si túto skutočnosť overiť na Pamiatkovom úrade SR alebo KPÚ. Pokiaľ nie je vyznačená ťarcha alebo kód ochrany z tohto titulu v liste vlastníctva k nehnuteľnosti, neznamená to automaticky, že nehnuteľnosť nie je kultúrnou pamiatkou alebo sa nenachádza v chránenom území alebo ochrannom pásme. Je preto vždy vhodné, keď si nadobúdateľ veci overí túto skutočnosť, aby sa predišlo zbytočným komplikáciám.

Kde je možné získať doplňujúce finančné prostriedky na obnovu kultúrnych pamiatok?

Vlastníci kultúrnych pamiatok a nehnuteľností v pamiatkových územiach a ochranných pásmach **majú právo požiadať príslušný KPÚ o bezplatné poskytnutie odbornej a metodickej pomoci.**

Pamiatkový úrad SR a KPÚ nie sú poskytovateľmi finančných prostriedkov na obnovu kultúrnych pamiatok či súvisiace aktivity s ochranou kultúrneho dedičstva.

Možnosti financovania kultúrneho dedičstva:

A) Zo štátneho rozpočtu

Ministerstvo kultúry SR poskytuje **finančné prostriedky** na obnovu alebo reštaurovanie NKP prostredníctvom svojho dotačného systému v programe **Obnovme si svoj dom,** a to na projekty spracované *v zmysle zákona č. 434/2010 Z. z. o poskytovaní dotácií v pôsobnosti Ministerstva kultúry SR v znení neskorších predpisov.*

Financovanie z programu Obnovme si svoj dom je zamerané na NKP, nezahŕňa nehnuteľnosti v pamiatkových územiach a ochranných pásmach.

Dotácie sa poskytujú v podprogramoch:

- podprogram 1.1 – Obnova kultúrnych pamiatok,
- podprogram 1.2 – Obnova kultúrnych pamiatok v lokalitách svetového kultúrneho dedičstva,
- podprogram 1.3 – Aktivity kultúrnej politiky a edičnej činnosti v oblasti ochrany pamiatkového fondu,
- podprogram 1.4 – Obnova historických parkov a architektonických areálov v kritickom stavebno-technickom stave,
- podprogram 1.5 – Komplexná obnova národných kultúrnych pamiatok s prioritou ochrany a obnovy,
- podprogram 1.6 – Reštaurovanie národných kultúrnych pamiatok.

Viac informácií o dotačnom systéme MK SR je možné získať na webovej stránke MK SR www.culture.gov.sk v časti – Dotácie MK SR alebo na emailovej adrese: dotacie@culture.gov.sk.

B) Zo štrukturálnych fondov

Fondy Európskej únie sú čerpané v rámci sedemročných tzv. programových období a slúžia ako nástroj politiky súdržnosti na znižovanie rozdielov medzi jednotlivými regiónmi EÚ. **V aktuálnom programovom období 2021 – 2027 sú fondy Európskej únie na Slovensku poskytované cez Program Slovensko**, ktorý bol schválený Európskou komisiou dňa 22. novembra 2022.

Kultúrne dedičstvo podporuje viacero európskych programov, ktorých cieľom je ukázať rôznorodosť kultúry a jej previazanosť s množstvom ďalších odvetví.

Aktuálne výzvy v rámci Programu Slovensko sú dostupné na webovej stránke – www.eurofondy.gov.sk/vyzvy/vyzvy-program-slovensko/.

Výzvy programov cezhraničnej spolupráce Interreg sú dostupné na webovej stránke – www.eurofondy.gov.sk/vyzvy/vyzvy-programov-cezhranicnej-spoluprace/.

Operačné programy a štrukturálne fondy Ministerstva kultúry SR sú dostupné na webovej stránke – www.culture.gov.sk/operacne-programy-strukturalne-fondy/.

Program Kreatívna Európa (2021 – 2027) – Ministerstvo kultúry SR

Kreatívna Európa je program Európskej komisie zriadený na podporu projektov v oblasti kultúrneho a kreatívneho priemyslu. Prostredníctvom programu Kreatívna Európa sa investuje do akcií, ktorými sa posilňuje kultúrna rozmanitosť, a reaguje sa na potreby kultúrnych a kreatívnych sektorov a výzvy, ktorým tieto sektory čelia. Hlavnými cieľmi programu sú ochraňovať, rozvíjať a podporovať európsku kultúrnu a jazykovú rozmanitosť a dedičstvo a zvyšovať konkurencieschopnosť a ekonomický potenciál kultúrnych a kreatívnych odvetví, najmä audiovizuálneho.

Program Kreatívna Európa je rozdelený do troch podprogramov:

- podprogram Kultúra,
- podprogram MEDIA,
- medzisektorový podprogram.

Viac informácií je možné získať na webovej stránke – www.cedslovakia.eu.

Iné medzinárodné fondy

- Nórsky finančný mechanizmus – www.eeagrants.sk
- Švajčiarsky finančný mechanizmus – www.swiss-contribution.sk
- Medzinárodný vyšehradský fond – www.visegradfund.org

C) Nadácie a fondy

V spolupráci s domácimi a zahraničnými prispievateľmi podporujú formou grantov rozvoj v oblasti kultúry, umenia a architektúry, životného prostredia, ale aj rozvoj malého a stredného podnikania. Mnohé veľké firmy týmito aktivitami prostredníctvom zamestnaneckých projektov prispievajú k obnove kultúrneho dedičstva. Pri každej nadácii a fonde platia vlastné pravidlá a časové harmonogramy, ktoré je potrebné rešpektovať.

- **Nadácia SPP** venuje finančné prostriedky priamo, ale aj prostredníctvom dotačnej schémy Ministerstva kultúry SR na obnovu a reštaurovanie kultúrnych pamiatok.
- **T-Mobile** realizuje časť svojich filantropických aktivít prostredníctvom Nadačného fondu Telekom.
- **Nadačný fond Tesco Stores SR, a. s.,** sa sústreďuje na zlepšovanie kvality života ľudí v mestách s Tesco obchodmi v súlade s *Plánom zodpovedného susedstva*.
- **Nadácia VÚB** podporuje zachovanie kultúrneho dedičstva prostredníctvom zamestnaneckých grantov a partnerských projektov.
- **Nadácia Ekopolis – Zelené oázy** vo svojich výzvach okrem ekologicky zameraných projektov podporuje aj ochranu životného prostredia v časti záchrany kultúrnych pamiatok.

D) Možnosti dotácií z rozpočtu samosprávnych krajov

- **Banskobystrický samosprávny kraj** – VZN č. 25/2014, dostupné na webovej stránke – www.bbsk.sk/oblasti-poskytovania-dotacii.
- **Bratislavský samosprávny kraj** – VZN č. 6/2012, dostupné na webovej stránke – www.bratislavskykraj.sk/urad-bsk/dotacie/.
- **Košický samosprávny kraj** – VZN č. 7/2014, dostupné na webovej stránke – https://web.vucke.sk/sk/uradna-tabula/povinne-informacie/dotacie/.

- **Nitriansky samosprávny kraj** – poskytovanie dotácií dostupné na webovej stránke – www.unsk.sk/zobraz/sekciu/vyzvy-na-predkladanie-projektov.
- **Prešovský samosprávny kraj** – VZN č. 15/2008, dostupné na webovej stránke – www.po-kraj.sk/sk/samosprava/vyzvy-a-granty/.
- **Trenčiansky samosprávny kraj** – VZN č. 13/2014, dostupné na webovej stránke – www.tsk.sk/financie/dotacie-a-prispevky-tsk.html?page_id=370368.
- **Trnavský samosprávny kraj** – z rozpočtu býva vyčlenený fond na pamiatky a pamätihodnosti, dostupné na webovej stránke – https://trnava-vuc.sk/transparentna-zupa/dotacie-a-granty/.
- **Žilinský samosprávny kraj** – VZN č. 4/2004, dostupné na webovej stránke – www.zilinskazupa.sk/granty/granty/.

Vademecum vlastníka a správcu hnuteľností v sakrálnom objekte

na ich ochranu pred odcudzením, poškodením, nelegálnou zmenou vlastníctva a nepovoleným vývozom

Kopčany, Kostol svätej Margity Antiochijskej

Peter Horanský

Účelom tejto samostatnej časti príručky je informovať o právach a povinnostiach vlastníkov a správcov hodnotných hnuteľností (umelecké diela, umelecko-remeselné a kvalitné remeselné práce), nachádzajúcich sa vo väčšine sakrálnych objektov. Tieto **hodnotné hnuteľnosti** rozdeľujeme v zásade na dva hlavné druhy – štátom (zákonom) chránené a štátom (zákonom) nechránené. Najcennejšie (štátom chránené) sú veci vyhlásené za **národné kultúrne pamiatky** a zapísané v Ústrednom zozname pamiatkového fondu. Ostatné hodnotné hnuteľnosti sú zahrnuté pod pojem **veci kultúrnej hodnoty**.

Táto príručka sa zaoberá predovšetkým prvou skupinou a oboznamuje vlastníkov a správcov takýchto hnuteľností, aké práva a povinnosti majú zo zákona. V niektorých častiach sa však dotýka aj skupiny hodnotných hnuteľností, ktoré nie sú národnými kultúrnymi pamiatkami, ale ktoré chrániť a opatrovať je takisto v záujme nielen spoločenskom, ale aj v záujme samotného vlastníka a správcu.

Pre vlastníkov hnuteľných kultúrnych pamiatok v sakrálnych objektoch rovnako platia všetky usmernenia vo veci práv a povinností vlastníka, obnovy, reštaurovania, premiestnenia, prevodu vlastníctva a oznamovacej povinnosti, ktoré sú uvedené v predchádzajúcej časti tejto príručky.

Ako evidujeme hnuteľné kultúrne pamiatky?

Hnuteľné kultúrne pamiatky sú centrálne evidované Pamiatkovým úradom SR v Ústrednom zozname pamiatkového fondu (ďalej len „ÚZPF“). V prvom rade je nevyhnutné, aby vlastník poznal zverený cirkevný mobiliár. Na tento účel je potrebné **protokolárne a preukazne prebrať pri zmene správcu hnuteľné vlastníctvo s pamiatkovými hodnotami.**

Pri orientácii, ktoré predmety patria do tejto skupiny, je najlepšou pomôckou materiál, ktorý bol odovzdaný v rokoch 1993 – 1995 proti podpisu každému správcovi sakrálneho objektu vtedajším Pamiatkovým ústavom (tzv. *Celoplošná fotodokumentácia*, realizovaná pamiatkarmi v spolupráci s policajným zborom). Ďalší exemplár tohto materiálu sa nachádza na príslušnom KPÚ. Materiál obsahuje identifikačné listy nielen všetkých hnuteľných kultúrnych pamiatok a ich súčastí nachádzajúcich sa v objekte, ale tiež hodnotných predmetov, ktoré nie sú zapísané v ÚZPF, a teda nie sú kultúrnymi pamiatkami v zmysle zákona. Každý identifikačný list obsahuje fotografiu predmetu a základné identifikačné údaje.

Tieto identifikačné listy by sa mali nachádzať na každej farnosti. Pokiaľ nie sú k dispozícii (terajší správca ich neprevzal, nenašiel alebo ich nemá k dispozícii z iného dôvodu), alebo aj za účelom aktualizácie informácií, môže si vlastník (správca) údaje o hnuteľných kultúrnych pamiatkach, ktoré sú v jeho správe, vyžiadať od Pamiatkového úradu SR (odbor evidencie pamiatkového fondu), ktorý vydáva výpisy z ÚZPF.

V záujme skvalitňovania odbornej evidencie je vlastník povinný *podľa § 12 ods. 1 d) a § 28 ods. 2 d) pamiatkového zákona* predložiť hnuteľnú kultúrnu pamiatku na výskumné účely alebo dokumentačné účely, ktoré realizujú v zásade pracovníci Pamiatkového úradu SR alebo KPÚ.

Osoby, ktoré plnia úlohy na úseku ochrany pamiatkového fondu, sú povinné preukázať sa služobným preukazom, ak ide o zamestnancov Pamiatkového úradu SR, KPÚ, Ministerstva kultúry SR alebo Pamiatkovej inšpekcie Ministerstva kultúry SR. Pokiaľ ide o iné spolupracujúce osoby, musia sa preukázať občianskym preukazom a písomným poverením na vykonanie výskumnej alebo dokumentačnej úlohy od orgánu, ktorý ich touto úlohou poveril, t. j. Pamiatkového úradu SR, príslušného KPÚ alebo Ministerstva kultúry SR.

Ako postupovať pri odcudzení kultúrnej pamiatky?

Je potrebné zaistiť dostatočné **technické zabezpečenie** jednotlivých objektov, v ktorých sa kultúrne pamiatky a veci múzejnej a galerijnej hodnoty nachádzajú. Vhodné je konzultovať tieto kroky s odborníkom na danú problematiku z Policajného zboru SR.

Vo vlastnom záujme je vhodná aj **priebežná kontrola** zvereného fondu kultúrnych pamiatok.

Vlámanie do objektu a odcudzenie kultúrnej pamiatky alebo aj inej hodnotnej hnuteľnosti je nevyhnutné okamžite po jeho zistení nahlásiť na príslušnom pracovisku policajného zboru a spísať zápisnicu, pričom je užitočné použiť na identifikáciu odcudzenej pamiatky jej identifikačný list zo spomínanej Celoplošnej fotodokumentácie. Odcudzenie je nutné bezodkladne *podľa § 28 ods. 3 pamiatkového zákona* oznámiť aj príslušnému KPÚ.

Ako postupovať v prípade ohrozenia alebo poškodenia kultúrnej pamiatky?

Každé ohrozenie, poškodenie alebo zničenie kultúrnej pamiatky **je vlastník povinný** *podľa § 28 ods. 3 pamiatkového zákona* **bezodkladne oznámiť KPÚ**. V prípade ohrozenia (napr. pri požiari, hrozbe zaplavenia objektu) je vlastník **oprávnený** *podľa § 24 ods. 2 pamiatkového zákona* **premiestniť kultúrnu pamiatku okamžite bez povolenia KPÚ**, takéto premiestnenie však musí následne oznámiť KPÚ.

V prípade mimoriadnych situácií *podľa § 3 zákona č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva* je vlastník povinný zabezpečiť hnuteľné kultúrne pamiatky v režime osobitnej ochrany v zmysle krízových plánov v spolupráci s príslušnými útvarmi civilnej ochrany. V prípade potreby je povinný *podľa § 28 ods. 2 písm. g) pamiatkového zákona* zveriť tieto pamiatky do úschovy a umožniť ich uloženie na vopred určenom mieste.

Ako postupovať pri vývoze kultúrnej pamiatky?

Možný je len jej **dočasný vývoz** na základe povolenia Ministerstva kultúry SR po predchádzajúcom vyjadrení KPÚ, najdlhšie na tri roky (najčastejšie ide o dôvod reštaurovania alebo vystavovania). Ministerstvo kultúry SR môže vydanie povolenia viazať na určité podmienky (napr. poistná zmluva).

Žiadosť o dočasný vývoz kultúrnej pamiatky predkladá žiadateľ na predpísanom tlačive, ktoré je dostupné na webovej stránke – www.culture.gov.sk/posobnost-ministerstva/kulturne-dedicstvo/ochrana-pamiatkoveho-fondu/docasny-vyvoz-narodnej-kulturnej-pamiatky/ alebo priamo na Ministerstve kultúry SR, prípadne ho môže vlastníkovi poskytnúť príslušný KPÚ.

Vlastník je povinný vrátenie kultúrnej pamiatky na územie SR bezodkladne oznámiť KPÚ, ktorý do 30 dní od oznámenia overí zhodu vrátenej kultúrnej pamiatky alebo jej časti s vyvezenou pamiatkou a posúdi jej celkový stav.

Veci kultúrnej hodnoty (t. j. predmety, ktoré nie sú vyhlásené za kultúrnu pamiatku a nie sú ani evidovaným zbierkovým predmetom ani knižničným či archívnym dokumentom, ale sú charakterizované kultúrno-historickými hodnotami) **možno trvalo vyviezť do zahraničia len so súhlasom Ministerstva kultúry SR po predchádzajúcom vyjadrení poradného orgánu ministra kultúry SR** (Komisia na ochranu súčastí kultúrneho dedičstva, na ktoré sa vzťahuje osobitný právny režim vo vzťahu k zahraničiu).

Vlastník, resp. ním splnomocnená osoba žiadajúca o vývoz takejto veci, podáva žiadosť na Ministerstvo kultúry SR najneskôr 30 dní pred uskutočnením vývozu. Žiadosť sa podáva na predpísanom tlačive, ktoré je dostupné na webovej stránke – www.culture.gov.sk/posobnost-ministerstva/kulturne-dedicstvo/muzea-a-galerie/vyvoz-predmetu-kulturnej-hodnoty/ alebo priamo na a Ministerstve kultúry SR. **Súčasťou žiadosti je znalecký posudok o hodnote vyvážaného predmetu.**

Všetky náležitosti vývozu predmetov kultúrnej hodnoty upravuje *zákon č. 207/2009 Z. z. o podmienkach vývozu a dovozu predmetu kultúrnej hodnoty a o doplnení zákona č. 652/2004 Z. z. o orgánoch štátnej správy v colníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov v znení zákona č. 38/2014 Z. z.*

Kultúrnu pamiatku alebo jej súčasť nie je možné trvalo vyviezť z územia Slovenskej republiky.

Aké sú práva vlastníkov kultúrnych pamiatok?

Vlastník kultúrnej pamiatky má možnosť požiadať obec a Ministerstvo kultúry SR o finančný príspevok alebo o poskytnutie štátnej pomoci na zachovanie pamiatkovej hodnoty kultúrnej pamiatky. Ak ide o ochranu hnuteľných kultúrnych pamiatok, ide väčšinou o príspevok na reštaurovanie, ale napríklad aj na elektronický zabezpečovací systém.

Vlastník má právo požiadať KPÚ o bezplatné poskytnutie odbornej a metodickej pomoci vo veciach ochrany kultúrnej pamiatky.

Vlastník má *podľa § 28 ods. 1 pamiatkového zákona* právo aj na primeranú náhradu preukázateľnej ujmy, ktorá mu vznikne aplikáciou alebo rozhodnutím podľa tohto zákona.

Reštaurovanie oltárneho obrazu

Patrik Farkaš

Kontakty na riadiace odborné zložky Pamiatkového úradu SR

Pamiatkový úrad Slovenskej republiky

Cesta na Červený most 6
814 06 Bratislava
+4212 20464 111
podatelna@pamiatky.gov.sk

Generálny riaditeľ PÚ SR
Ing. arch. Pavol Ižvolt, PhD., MsC.
+4212 20 464 105
sekretariat.pusr@pamiatky.gov.sk

Sekcia výkonu štátnej správy a odborných činností (ÚVŠSOČ)
Ing. arch. Lýdia Kubeková
– riaditeľka sekcie a námestníčka generálneho riaditeľa
+4212 20464 351
lydia.kubekova@pamiatky.gov.sk

Odbor ochrany pamiatkového fondu (OOPF)
Ing. arch. Lýdia Kubeková
– dočasne poverená riaditeľka
(do 31.12.2023)

Odbor evidencie pamiatkového fondu (OEPF)
Mgr. Peter Škulavík
– riaditeľ
+4212 20464 369
peter.skulavik@pamiatky.gov.sk

Odbor opravných prostriedkov (OOP)
Mgr. Viktor Adamovič, PhD.
– riaditeľ
+4212 20464 403
viktor.adamovic@pamiatky.gov.sk

Odbor archeológie (OAG)
Mgr. Peter Bisták, PhD.
– riaditeľ
+4212 20464 343
peter.bistak@pamiatky.gov.sk

Odbor pamiatkového archívu (OPA)
Mgr. Martina Orosová, PhD.
– riaditeľka
+4212 20464 384
martina.orosova@pamiatky.gov.sk

Oddelenie digitalizácie a grafickej dokumentácie (ODGD)
Mgr. Ivica Kravjanská
– vedúca
+4212 20464 307
ivica.kravjanska@pamiatky.gov.sk

Odbor konzervačnej vedy (OKV)
Mgr. Patrik Farkaš, PhD.
– riaditeľ
+4212 20464 404
patrik.farkas@pamiatky.gov.sk

Odbor preventívnej údržby pamiatok (OPÚP)
Mgr. Branislav Rezník
– riaditeľ
+4212 20464 334
branislav.reznik@pamiatky.gov.sk

Edično-propagačné oddelenie
Mgr. Petronela Križanová, PhD.
– vedúca oddelenia
+4212 20491 240
petronela.krizanova@pamiatky.gov.sk

Krajské pamiatkové úrady

Krajský pamiatkový úrad Banská Bystrica

Lazovná 8, 975 65 Banská Bystrica
+42148 2455 111
podatelna.bb@pamiatky.gov.sk
Ing. arch. Mária Flórová
– riaditeľka

Pracovisko Banská Štiavnica

Dolná ružová 7, 969 01 Banská Štiavnica
+42145 2451 111
podatelna.bs@pamiatky.gov.sk
Mgr. Viera Göndöčová
– vedúca pracoviska

Pracovisko Lučenec

Partizánska ulica 17, 984 01 Lučenec
+42147 2461 126
podatelna.lc@pamiatky.gov.sk
Ing. arch. Silvia Pavlová
– vedúca pracoviska

Krajský pamiatkový úrad Bratislava

Leškova 17, 811 04 Bratislava
+4212 20489 111
podatelna.ba@pamiatky.gov.sk
Ing. arch. Ján Mackovič
– riaditeľ

Krajský pamiatkový úrad Košice

Hlavná 25, 040 01 Košice
+42155 2455 111
podatelna.ke@pamiatky.gov.sk
Ing. Kristína Markušová
– riaditeľka

Pracovisko Rožňava

Betliarska 6, 048 01 Rožňava
+42158 2451 111
podatelna.rv@pamiatky.gov.sk
Ing. arch. Miroslav Timár
– vedúci pracoviska

Pracovisko Spišská Nová Ves so sídlom v Levoči

Nám. Majstra Pavla 41, 054 01 Levoča
+42153 2452 127
podatelna.sn@pamiatky.gov.sk
Mgr. Tomáš Zdravecký
– vedúci pracoviska

Krajský pamiatkový úrad Nitra

Nám. Jána Pavla II. 8, 949 01 Nitra
+42137 2451 111
podatelna.nr@pamiatky.gov.sk
riaditeľ
– Ing. arch. Rudolf Viršík, PhD.

Pracovisko Topoľčany

Kukučínova 30, 955 01 Topoľčany
+42138 2451 122
podateľlna.to@pamiatky.gov.sk
Ing. arch. Eva Gažiová
– vedúca pracoviska

Kancelária v Komárne

Župná 15, 945 01 Komárno
+42135 2452 121
podatelna.kn@pamiatky.gov.sk

Krajský pamiatkový úrad Trenčín

K dolnej stanici 7282/20A, 911 01 Trenčín
+42132 2451 111
podatelna.tn@pamiatky.gov.sk
PhDr. Eva Gazdíková
– riaditeľka

Pracovisko Prievidza

Nová 2, 971 01 Prievidza
+42146 2451 111
podatelna.pd@pamiatky.gov.sk
Ing. Mária Dvončová
– vedúca pracoviska

Krajský pamiatkový úrad Trnava

Cukrová 1, 917 01 Trnava
+42133 2452 111
podatelna.tt@pamiatky.gov.sk
Ing. arch. Gabriela Kvetanová
– riaditeľka

Krajský pamiatkový úrad Prešov

Hlavná 115, 080 01 Prešov
+42151 2452 812
podatelna.po@pamiatky.gov.sk
Mgr. Marián Uličný, PhD.
– riaditeľ

Pracovisko Levoča

Nám. Majstra Pavla 41, 054 01 Levoča
+42153 2452 111
podatelna.le@pamiatky.gov.sk
JUDr. Mgr. Gabriel Lukáč
– vedúci pracoviska

Pracovisko Poprad

Sobotské nám. 1735/16, 058 01 Poprad – Spišská Sobota
+42152 2451 111
podatelna.pp@pamiatky.gov.sk
Ing. arch. Iveta Bujnová
– vedúca pracoviska

Krajský pamiatkový úrad Žilina

Mariánske nám. 19, 010 01 Žilina
+42141 2452 111
podatelna.za@pamiatky.gov.sk
doc. Ing. Miloš Dudáš, CSc.
– riaditeľ

Pracovisko Martin

S. Hurbana Vajanského 1, 036 01 Martin
+42143 2452 111
podatelna.mt@pamiatky.gov.sk
Ing. arch. Karol Ďurian, PhD.
– vedúci pracoviska

Pracovisko Ružomberok

Ul. Mariánska 13, 034 01 Ružomberok
+42144 2452 111
podatelna.rk@pamiatky.gov.sk
JUDr. Ing. Miroslava Šichtová
– vedúca pracoviska
(dočasne poverená)

Plán obnovy a odolnosti SR, Komponent 2: Obnova budov

Reforma zvýšenia transparentnosti a zefektívnenia rozhodnutí Pamiatkového úradu SR

A. Kategorizácia pamiatkového fondu

VADEMECUM

vlastníka národnej kultúrnej pamiatky
vlastníka nehnuteľnosti v pamiatkovom území
vlastníka nehnuteľnosti v ochrannom pásme
vlastníka a správcu hnuteľností v sakrálnom objekte

Autorky/autori textu
zamestnanci PÚ SR

Jazykové úpravy
Mária Bartoš
Petronela Križanová
Michaela Demovičová

Grafická úprava
Jakub Dušička

Vydavateľ
Pamiatkový úrad Slovenskej republiky
Cesta na Červený most 6, 814 06 Bratislava
vydanie druhé
© 2023
www.pamiatky.sk

Tlač
–––––

ISBN 978-80-89175-99-4

Obálka: Svätý Jur,
Prostredná ulica, brána

Peter Horanský

Financované Európskou úniou
NextGenerationEU

PLÁN OBNOVY

MINISTERSTVO KULTÚRY SLOVENSKEJ REPUBLIKY

PAMIATKOVÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Vademecum – príručka vlastníka, je zdrojom základných informácií pre všetkých, ktorí sú/stanú sa vlastníkmi alebo správcami národných kultúrnych pamiatok alebo nehnuteľností v pamiatkovom území/ochrannom pásme, prípadne sú správcami hnuteľností v sakrálnom objekte. Vademecum je zároveň určené pre všetkých záujemcov a nadšencov, ktorí chcú získať viac informácií o ochrane kultúrneho dedičstva na Slovensku.

ISBN 978-80-89175-99-4
9 788089 175994 >

Financované Európskou úniou NextGenerationEU

PLÁN OBNOVY

MINISTERSTVO KULTÚRY SLOVENSKEJ REPUBLIKY

PAMIATKOVÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Financované Európskou úniou
NextGenerationEU

PLÁN OBNOVY

MINISTERSTVO KULTÚRY SLOVENSKEJ REPUBLIKY

PAMIATKOVÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Plán obnovy a odolnosti SR, Komponent 2: Obnova budov
Reforma zvýšenia transparentnosti a zefektívnenia rozhodnutí
Pamiatkového úradu SR

A. Kategorizácia pamiatkového fondu

AUTORI METODIKY
Eva Belláková
Anna Gondová
Lýdia Kubeková
Petra Pleváková
Peter Škulavík
Martina Dobrotková

ODBORNÍ RECENZENTI
Viktor Adamovič
Jana Němcová

REDAKCIA
Anna Gondová
Petra Pleváková

JAZYKOVÉ ÚPRAVY
Mária Bartoš
Michaela Demovičová
Petronela Križanová

GRAFICKÁ ÚPRAVA
Eva Belláková

VYDAL
Pamiatkový úrad Slovenskej republiky
Cesta na Červený most 6, 814 06 Bratislava

Vydanie prvé
© 2023

www.pamiatky.sk